

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Π.Μ.Σ.: ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΚΑΙΟ – ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΔΙΚΑΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2019-2020

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
της Σοφίας Νικολάου Κούλη
A.M.: 7340011419006

«Χωροθέτηση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας»

Επιβλέποντες:

- α) Γλυκερία Σιούτη
- β) Γεώργιος Δελλής
- γ) Αικατερίνη Ηλιάδου

Αθήνα, Νοέμβριος 2020

Copyright © [Σοφία Κούλη, Νοέμβριος 2020]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ	4
ΑΠΕ - Η ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	4
Η συμβολή των ΑΠΕ στην προστασία του περιβάλλοντος	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	8
Βασικά σημεία νομοθετικής εξέλιξης σε ενωσιακό και εθνικό επίπεδο	8
Α. Ευρωπαϊκό κανονιστικό πλαίσιο για τις ΑΠΕ	8
Β. Εθνικό κανονιστικό πλαίσιο για τις ΑΠΕ	9
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ	12
ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΕΙΔΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΑΠΕ	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	12
Χωροταξικός σχεδιασμός και ΑΠΕ	12
Α. Προ της έγκρισης του ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ	12
Β. Μετά την έγκριση του ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ	15
Γ. Νομική δεσμευτικότητα ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	19
Χωροθέτηση ΑΠΕ εντός ευαίσθητων οικοσυστημάτων	19
Α. Εγκατάσταση εντός δασών, δασικών και αναδασωτέων εκτάσεων	19
Α1. Το συνταγματικά αυξημένο προστατευτικό καθεστώς	19
Α2. Ο κανόνας της απαγόρευσης χωροθέτησης ΑΠΕ εντός δασών, δασικών και αναδασωτέων εκτάσεων και οι εξαιρέσεις	21
i.Χωροθέτηση ΑΠΕ εντός δασών και δασικών εκτάσεων	22
ii.Χωροθέτηση ΑΠΕ εντός αναδασωτέων εκτάσεων	25
Β. Εγκατάσταση εντός περιοχών του Δικτύου Natura 2000	27
Β1. Κανονιστικό πλαίσιο προστασίας των περιοχών του Δικτύου Natura 2000.....	27
Β2. Δυνατότητα χωροθέτησης έργων ΑΠΕ εντός περιοχών του Δικτύου Natura 2000.....	29
Γ. Εγκατάσταση εντός μικρών νησιών	31
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ	34
Η ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΑΠΕ	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	34
Γενικές απαιτήσεις αδειοδότησης των έργων ΑΠΕ	34

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ.....	38
Απαιτήσεις αδειοδότησης των έργων ΑΠΕ εντός ευαίσθητων οικοσυστημάτων	38
Α. Αδειοδότηση ΑΠΕ εντός δασών, δασικών και αναδασωτέων εκτάσεων.....	38
Β. Αδειοδότηση ΑΠΕ εντός περιοχών του Δικτύου Natura 2000.....	39
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	42
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	46

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός¹. Το δικαίωμα στο περιβάλλον αφενός προστατεύει την υγεία του ανθρώπου και την ποιότητα ζωής του και αφετέρου τα ίδια τα περιβαλλοντικά στοιχεία καθεαυτά. Το φυσικό περιβάλλον, ειδικότερα, έχει αναχθεί σε αυτοτελώς προστατευόμενο αγαθό, προκειμένου να εξασφαλισθεί η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας της χώρας και η διαφύλαξη των φυσικών πόρων προς χάρη και των επόμενων γενεών². Η επιδίωξη αυτή δεν φαντάζει σήμερα δεδομένη, με συνέπεια η ανάγκη της προστασίας, της διατήρησης και της βελτίωσης της κατάστασης και ποιότητας του περιβάλλοντος να καθίσταται πιο επιβεβλημένη από ποτέ. Η εκτόξευση της χρήσης ενέργειας με επικρατέστερη πηγή τα ορυκτά καύσιμα, η εκμετάλλευση των φυσικών πόρων πέραν του σημείου αντοχής τους, η καταστροφή των φυσικών οικοσυστημάτων και οι έντονες βιομηχανικές διεργασίες, είναι ορισμένες από τις ανθρωπογενείς δραστηριότητες που συντελούν στην αύξηση των αερίων του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα και κατ' επέκταση στην αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη και τη ραγδαία επιδείνωση της κλιματικής και οικολογικής κρίσης που βιώνουμε.

Η επιτακτική ανάγκη μεταστροφής σε ένα καθαρό μέλλον, σε οικονομικές δραστηριότητες απαλλαγμένες από εκπομπές άνθρακα και εν γένει σε μια βιώσιμη και πράσινη ανάπτυξη, αναγνωρίζεται τόσο από το σύνολο του επιστημονικού κόσμου παγκοσμίως, όσο και από το σύνολο της διεθνούς κοινότητας. Περαιτέρω, οι πολιτικές που υιοθετούνται σε ενωσιακό και εθνικό επίπεδο, με απόρροια την έκδοση ουσιαστικών Οδηγιών και εθνικών νομοθετημάτων στον τομέα αυτόν, καταδεικνύουν πως η ανάσχεση της κλιματικής αλλαγής και η προστασία του περιβάλλοντος αποτελούν τις προτεραιότητες και τους βασικούς στόχους του ενωσιακού και εθνικού νομοθέτη. Ουσιαστική παράμετρος και βασική κατεύθυνση για την αποτροπή της περαιτέρω υπερθέρμανσης του πλανήτη, αποτελεί η προώθηση της παραγωγής ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ). Καθίσταται επιβεβλημένη, λοιπόν, η εγκατάλειψη του συγκεντρωτικού χαρακτήρα του ενεργειακού συστήματος, αφενός με την αξιοποίηση νέων τεχνολογιών και αφετέρου με τη θεσμοθέτηση οικονομικών κινήτρων, ώστε να αυξηθεί το μερίδιο της παραγόμενης ενέργειας από ΑΠΕ στο σύνολο της καταναλισκόμενης ενέργειας των κρατών-μελών της Ε.Ε, μεταξύ των οποίων είναι και η Ελλάδα³. Η παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ αναγνωρίζεται ως η πλέον κατάλληλη λύση στο ενεργειακό πρόβλημα, με οφέλη σε περιβαλλοντικό, ενεργειακό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο⁴. Από την άλλη πλευρά, βέβαια, αναγνωρίζεται το γεγονός πως δεν υπάρχει ανθρωπογενής δραστηριότητα με μηδενικό περιβαλλοντικό αποτύπωμα. Κατ' αντιστοιχία, και τα έργα ΑΠΕ έχουν επίδραση στο φυσικό περιβάλλον και ενδέχεται να αποτελέσουν κίνδυνο αλλοίωσης ή ακόμα και ανεπανόρθωτης καταστροφής του, σε περιπτώσεις που η εγκατάσταση και η λειτουργία τους δεν πραγματοποιείται

¹ Αρ. 24 παρ.1 Σύνταγμα

² ΣτΕ 3396/2010, 2875/2012, 2936/2017, 1455/2018

³ Σηφουνάκης Ν., 2007, «Περιβάλλον και Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας», Νόμος και Φύση, 24.04.2007, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/10829/periballon-kai-ananeosimes-piges-energeias-aprilios-2007/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82>

⁴ Μαριά Ε-Α, 2007, «Κοινοτικές και Εθνικές ρυθμίσεις για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας : οι προκλήσεις και τα διλήμματα», στο «Η εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου περιβάλλοντος στην Ελλάδα 1981-2006», Ελληνική Εταιρεία Δικαίου Περιβάλλοντος, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας Αθήνα 2007, σελ. 305 επ.

με πλήρη επιστημονική μελέτη όλων των επιπτώσεών τους σε αυτό. Για να αποφευχθούν ή έστω να μετριασθούν οι αναπόφευκτες συνέπειες από τη χρήση των ΑΠΕ, καθίσταται επιβεβλημένη η θεσμοθέτηση ρυθμίσεων για τη χωροθέτηση και αδειοδότησή τους. Η ανάγκη αυτή είναι εντονότερη όταν τα έργα ΑΠΕ πρόκειται να χωροθετηθούν εντός ευαίσθητων οικοσυστημάτων, που χρήζουν αυξημένης προστασίας, όπως είναι τα δάση, οι δασικές και αναδασωτέες εκτάσεις, οι περιοχές του Δικτύου Natura 2000 και τα μικρά νησιά.

Η απαίτηση της λήψης προστατευτικών μέτρων για το περιβάλλον εν γένει και κατ' επέκταση η αναγκαιότητα ελέγχου των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την εγκατάσταση και λειτουργία των έργων ΑΠΕ, απορρέει πρωτίστως από το Σύνταγμα. Ειδικότερα, ο συντακτικός νομοθέτης, με τις επιταγές που περιέλαβε στο άρθρο 24, επέβαλε στα όργανα του Κράτους, που έχουν σχετική αρμοδιότητα, να προβαίνουν σε θετικές ενέργειες για τη διαφύλαξη του περιβάλλοντος και να λαμβάνουν τα απαιτούμενα νομοθετικά και διοικητικά, προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα, παρεμβαίνοντας στον αναγκαίο βαθμό και στην οικονομική ή άλλη ατομική ή συλλογική δραστηριότητα⁵. Η συνταγματική αυτή διάταξη προστάζει την προστασία του περιβάλλοντος, θέτοντας, πλην των άλλων, και τους απαραίτητους περιορισμούς στην αναπτυξιακή πολιτική της πολιτείας, ώστε η κάθε επιδιωκόμενη ανάπτυξη να είναι βιώσιμη. Απαραίτητη, επομένως, είναι η στάθμιση των αντίστοιχων έννομων αγαθών που διακυβεύονται, η οποία πρέπει να υλοποιείται σε συμμόρφωση προς τις αρχές της πρόληψης και της προφύλαξης. Τουτέστιν, κατά τη διαδικασία της στάθμισης τα αρμόδια κρατικά όργανα πρέπει να λαμβάνουν, προεχόντως, υπόψη την τυχόν ύπαρξη ιδιαίτερου κινδύνου για το φυσικό περιβάλλον από την κατασκευή και λειτουργία του συγκεκριμένου έργου και να αρνούνται την έκδοση των σχετικών εγκριτικών πράξεων αν διαπιστώσουν αιτιολογημένα ότι ο κίνδυνος αυτός, στον οποίο περιλαμβάνεται και ο επαπειλούμενος από ενδεχόμενη πλημμελή λειτουργία του έργου, υπερακοντίζει προδήλως τα προσδοκώμενα οφέλη από τη λειτουργία του⁶. Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να εκτίθενται και να συνεκτιμώνται τα τεχνικά χαρακτηριστικά του έργου, το είδος του προστατευτέου φυσικού περιβάλλοντος και ο ειδικότερος χαρακτήρας του εξυπηρετούμενου δημοσίου συμφέροντος καθώς η επιβαλλόμενη στάθμιση συναρτάται με το είδος και την έκταση της επαπειλούμενης βλάβης στο φυσικό περιβάλλον και την φύση της εξυπηρετούμενης με την εκτέλεση του έργου ανάγκης⁷.

Αυτό ακριβώς το ζήτημα στάθμισης του οικολογικού κόστους από τη μία πλευρά και των κοινωνικοοικονομικών και περιβαλλοντικών ωφελειών από την άλλη που προκύπτουν από τη χρήση των ΑΠΕ, σε συνδυασμό με τις επιβαλλόμενες απαιτήσεις χωροθέτησης και αδειοδότησης των έργων αυτών, αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας εργασίας. Ειδικότερα, στο πρώτο μέρος καταδεικνύεται ο ουσιώδης ρόλος που διαδραματίζουν οι ΑΠΕ στην προστασία του περιβάλλοντος και στον διαρκώς εξελισσόμενο τομέα της ενέργειας και παρουσιάζονται τα βασικά σημεία της νομοθετικής εξέλιξής τους τόσο σε ενωσιακό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Αντικείμενο του δεύτερου μέρους συνιστά η ανάλυση του χωροταξικού σχεδιασμού, ο οποίος καλείται να οργανώσει την εγκατάσταση των έργων ΑΠΕ κατά τρόπο ώστε να επιτυγχάνονται οι στόχοι για βιώσιμη ανάπτυξη και να περιορίζονται συγχρόνως στο ελάχιστο δυνατό οι επιπτώσεις που δύνανται να προκληθούν. Περαιτέρω, εξετάζεται το ζήτημα χωροθέτησης των ΑΠΕ εντός ευαίσθητων οικοσυστημάτων και συγκεκριμένα εντός δασών, δασικών και αναδασωτέων

⁵ ΣτΕ 2180/2006, 1125/2008, 1492/2013, 1458/2015, 1453/2018

⁶ ΣτΕ 1672/2005, 293/2009, 4413/2012, 1455/2018, 1403/2019

⁷ ΣτΕ 1672/2005, 4413/2012, 1455/2018

εκτάσεων, εντός περιοχών του Δικτύου Natura 2000 και εντός μικρών νησιών. Στο τρίτο και τελευταίο μέρος παρουσιάζονται οι απαιτήσεις αδειοδότησης των έργων ΑΠΕ τόσο σε γενικό επίπεδο όσο και σε ειδικό, ενόψει της αδειοδότησης έργων εντός των προαναφερθέντων οικοσυστημάτων που χρήζουν αυξημένης προστασίας. Εν είδει εξαγωγής πλαισίου συμπερασμάτων, η εργασία καταλήγει στη διατύπωση κρίσεων για όσα ζητήματα έχουν αναλυθεί καθώς και στην καταγραφή ζητημάτων που αποτελούν τροχοπέδη στην ανάπτυξη και προώθηση της χρήσης ΑΠΕ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΠΕ - Η ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η συμβολή των ΑΠΕ στην προστασία του περιβάλλοντος

Ο τομέας της ενέργειας αποτελεί ζωτικής σημασίας παράμετρο στη σύγχρονη ζωή των ανθρώπων και μοχλό οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης⁸. Ειδικότερα, η ενέργεια αποτελεί προϋπόθεση αφενός για τη διασφάλιση του ελαχίστου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης μιας κοινωνίας στο μοντέλο του τεχνικού πολιτισμού, όπως έχει διαμορφωθεί έως σήμερα, αφετέρου για την οικονομική ανάπτυξη και πρόοδο, καθώς είναι ο βασικός συντελεστής για την παραγωγή άλλων βιομηχανικών αγαθών και την παροχή βασικών υπηρεσιών⁹. Η ιδιαίτερη αυτή σημασία κοινής ωφέλειας του τομέα της ενέργειας καθιστά αναγκαία τη διαμόρφωση ενεργειακής πολιτικής που να ενσωματώνει - και να σταθμίζει σε άλλες περιπτώσεις- τρεις θεμελιώδεις και αναλλοίωτους στο χρόνο στόχους. Οι στόχοι αυτοί είναι: α) η ασφάλεια του εφοδιασμού, δηλαδή η διασφάλιση αδιάλειπτης τροφοδοσίας των καταναλωτών με υψηλής ποιότητας ενεργειακά προϊόντα, τόσο βραχυχρόνια όσο και μακροχρόνια β) η ελαχιστοποίηση του κόστους και γ) η αποτελεσματική προστασία του περιβάλλοντος¹⁰.

Στον αντίποδα, όμως, η περιβαλλοντική υποβάθμιση, η κλιματική αλλαγή, το πεπερασμένο των φυσικών πόρων και το εξωτερικό κόστος, το οποίο προκαλείται από την ανέλεγκτη άντλησή τους, κατέδειξε πως ο τομέας της ενέργειας, ως κλάδος οικονομικής δραστηριότητας, όχι μόνο δεν στερείται περιβαλλοντικές επιπτώσεις, αλλά παρουσιάζει πολλαπλές προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπισθούν με το βέλτιστο δυνατό τρόπο. Δηλαδή, ζητήματα όπως η ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού, η σταδιακή απαγκίστρωση από τα ορυκτά καύσιμα και τη συνεπαγόμενη εξάντληση των φυσικών πόρων καθώς και το ραγδαίως αυξανόμενο πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής, θέτουν το εύλογο ζήτημα της αναζήτησης των πιθανών επιλογών για την αντιμετώπισή τους και της συνεχούς αξιολόγησης του ενεργειακού μοντέλου υπό φιλοπεριβαλλοντική προσέγγιση¹¹. Η λύση, η οποία αποκλίνει τόσο από τις στενές οικολογικές αναπτυξιακές απόψεις όσο και από τις αμιγώς οικονομοτεχνικές, επέρχεται μέσω του μοντέλου της βιώσιμης ανάπτυξης¹², το οποίο υιοθετεί την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής

⁸ Μειδάνη Ε., 2017, «Οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας ως θεσμική έμβαση ενάντια στην κλιματική αλλαγή», Περιβάλλον και Δίκαιο, Τεύχος 2/2017

⁹ Ηλιάδου Α., 2008, «Ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική και προστασία του περιβάλλοντος», Περιβάλλον και Δίκαιο, Τεύχος 3/2008

¹⁰ Αρ. 3 Οδηγίας 2003/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2003, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση της οδηγίας 96/92/ΕΚ - Δηλώσεις σχετικά με τις δραστηριότητες παροπλισμού και διαχείρισης των αποβλήτων

¹¹ Μαριά Ε-Α, 2007, «Κοινοτικές και Εθνικές ρυθμίσεις για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας : οι προκλήσεις και τα διλήμματα», στο «Η εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου περιβάλλοντος στην Ελλάδα 1981-2006», Ελληνική Εταιρεία Δικαίου Περιβάλλοντος, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας Αθήνα 2007, σελ. 306

¹² Κατά ΣτΕ Ολ. 3478/2000 ως βιώσιμη ορίζεται η ανάπτυξη εκείνη που προσβλέπει στην ικανοποίηση των αναγκών της παρούσας γενεάς, χωρίς να διακυβεύεται η ικανοποίηση των αναγκών της μέλλουσας

διάστασης στον σχεδιασμό του, δηλαδή του συμβιβασμού των αντιθέσεων μεταξύ της οικονομικής μεγέθυνσης και της διατήρησης του περιβάλλοντος¹³.

Η αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης ή αλλιώς αρχή της αειφορίας, συναντάται, μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001, στο άρθρο 24, το οποίο κατοχυρώνει την προστασία του περιβάλλοντος. Σύμφωνα με τη συνταγματική αυτή επιταγή, το Κράτος υποχρεούται να λαμβάνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα προκειμένου να διαφυλάξει το περιβάλλον στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας. Ερμηνεύοντας τη διάταξη αυτή σε συνδυασμό με το άρθρο 106 του Συντάγματος, το οποίο εγγυάται την ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας, γίνεται δεκτό πως κατά τη λήψη των προαναφερθέντων μέτρων πρέπει να σταθμίζονται και να λαμβάνονται υπόψη από μέρους της νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας και έτεροι παράγοντες, αναγόμενοι στο γενικότερο εθνικό συμφέρον, όπως είναι οι σχετιζόμενοι με τους σκοπούς της οικονομικής ανάπτυξης, της αξιοποίησης του εθνικού πλούτου, της ενίσχυσης της περιφερειακής ανάπτυξης, σκοπούς για τους οποίους επίσης λαμβάνεται ειδική μέριμνα στο Σύνταγμα¹⁴. Βάσει των προαναφερθέντων, καταδεικνύεται ο άρρηκτος δεσμός μεταξύ περιβάλλοντος και οικονομίας. Ειδικότερα, η προστασία του περιβάλλοντος και η οικονομική ανάπτυξη αποτελούν ισοδύναμα συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα, η ενδεχόμενη σύγκρουση των οποίων δεν δύναται να λυθεί με αναφορά σε ιεραρχική κλίμακα ισχύος, αλλά πρέπει η κάθε περίπτωση να κρίνεται *ad hoc* υπό το πρίσμα του επιδιωκόμενου σκοπού, με προσφυγή στις θεμελιώδεις συνταγματικές αρχές της πρακτικής αρμονίας, της στάθμισης και της αναλογικότητας¹⁵.

Αντιστοίχως, σε επίπεδο ευρωπαϊκού δικαίου, οι διατάξεις του άρθρου 191 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), στο οποίο αποτυπώνονται οι στόχοι της περιβαλλοντικής πολιτικής της Ένωσης, ήτοι η διατήρηση, προστασία και βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος, η προστασία της υγείας του ανθρώπου, η συνετή και ορθολογική χρησιμοποίηση των φυσικών πόρων και η προώθηση, σε διεθνές επίπεδο, μέτρων για την αντιμετώπιση των περιφερειακών ή παγκόσμιων περιβαλλοντικών προβλημάτων, και ιδίως της κλιματικής αλλαγής, εναρμονίζονται πλήρως με τους τιθέμενους στόχους της ενεργειακής πολιτικής της Ένωσης, οι οποίοι αναλύονται στο άρθρο 194 της ΣΛΕΕ και είναι, μεταξύ άλλων, η προώθηση της ενεργειακής αποδοτικότητας, η εξοικονόμηση ενέργειας καθώς και η ανάπτυξη νέων και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

Τούτων δοθέντων, διαφαίνεται πως οι δύο αυτοί ανεξάρτητοι, αυτοτελείς και ετερόκλητοι, εκ πρώτης όψεως, μεταξύ τους τομείς και έννοιες (ενέργεια και περιβάλλον), συναντώνται και βρίσκονται σε διαρκή αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση¹⁶. Το σημείο τομής των δύο αυτών παραμέτρων συνιστά η αξιοποίηση των ΑΠΕ, καθώς μέσω της προώθησής τους επιτυγχάνεται ο συνδυασμός της περιβαλλοντικής προστασίας και της υγιούς κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης. Σύμφωνα με τις θεμελιώδεις Ευρωπαϊκές Οδηγίες¹⁷ για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας, αυτές ορίζονται ως οι μη ορυκτές ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, δηλαδή η αιολική, η ηλιακή και η γεωθερμική ενέργεια, η ενέργεια κυμάτων, η παλιρροϊκή

¹³ Μειδάνη Ε., 2017, «Οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας ως θεσμική παρέμβαση ενάντια στην κλιματική αλλαγή», Περιβάλλον και Δίκαιο, Τεύχος 2/2017

¹⁴ ΣτΕ 1672/2005, 293/2009, 4413/2012, 1455/2018, 1403/2019

¹⁵ Συνοδινός Χ., 2001, «Ενέργεια και περιβάλλον», Περιβάλλον και Δίκαιο, Τεύχος 3/2001

¹⁶ Συνοδινός Χ., 2001, «Ενέργεια και περιβάλλον», Περιβάλλον και Δίκαιο, Τεύχος 3/2001

¹⁷ Οδηγία 2001/77/ΕΚ, 2009/28/ΕΚ και 2018/2001/ΕΚ

ενέργεια, η υδραυλική ενέργεια, η ενέργεια από βιομάζα ή τα εκλυόμενα αέρια από χώρους υγειονομικής ταφής και από εγκαταστάσεις βιολογικού καθαρισμού.

Η χρήση των ΑΠΕ εμφανίζει εν πρώτοις ουσιώδη περιβαλλοντικά οφέλη, καθώς είναι οι μόνες πηγές ενέργειας που δεν επιβαρύνουν το περιβάλλον με εκπομπές CO₂ για την παραγωγή ενέργειας, είναι ήπιες ως προς την πηγή και είναι βιώσιμες καθώς δεν εξαντλούνται ποτέ, σε αντίθεση με τα ορυκτά καύσιμα, συμβάλλοντας κατ' αυτόν τον τρόπο στην προστασία και βελτίωση της κατάστασης του περιβάλλοντος. Παράλληλα, αποτελούν βασικό εργαλείο για την τόνωση της ενεργειακής αυτονομίας και την ανεξάρτηση από τις εισαγωγές καυσίμων, οδηγούν στη βελτίωση του ενεργειακού ισοζυγίου, στην προώθηση της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού και στην ενίσχυση της βιώσιμης και οικονομικά προσιτής ενέργειας. Επιπροσθέτως, διαθέτουν το πλεονέκτημα της διασποράς τους στο γεωγραφικό χώρο, συμβάλλοντας έτσι στην αποκέντρωση του ενεργειακού συστήματος, με συνακόλουθη ανακούφιση των συστημάτων υποδομής και μείωση των απωλειών από τη μεταφορά ενέργειας¹⁸. Περαιτέρω, οι ΑΠΕ δεν στερούνται οικονομικών και κοινωνικών οφελών, διότι αφενός συμβάλλουν στη βιομηχανική πρωτοπορία και στην τεχνολογική ανάπτυξη και καινοτομία και αφετέρου δημιουργούν το υπόβαθρο για μεγάλες ευκαιρίες απασχόλησης και περιφερειακή ανάπτυξη, ιδίως σε αγροτικές και απομονωμένες περιοχές, σε αραιοκατοικημένες περιοχές ή εδάφη ή σε περιοχές με μερική αποβιομηχάνιση¹⁹, οδηγώντας κατ' αυτόν τον τρόπο στη μετάβαση προς μια πιο «καθαρή», πιο «οικονομικά ωφέλιμη» και πιο ανεξάρτητη οικονομική εποχή για τη βιομηχανική δραστηριότητα²⁰.

Βέβαια, πρέπει να σημειωθεί πως οι ΑΠΕ ενώ συνιστούν μορφές ενέργειας ήπιες και φιλικές προς το περιβάλλον, εντούτοις, η εγκατάσταση και λειτουργία τους συνεπάγονται αναπόφευκτα την επέλευση επιπτώσεων στο περιβάλλον, όπως άλλωστε συμβαίνει με κάθε ανθρωπογενή δραστηριότητα που σηματοδοτεί επέμβαση στο χώρο. Αυτές οι αναπόφευκτα επερχόμενες δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον, καθιστούν αναγκαία την ύπαρξη ενός ευρύτατου ενεργειακού και χωροταξικού σχεδιασμού και ενός κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου, προκειμένου να οριοθετείται και να αξιοποιείται με τον πιο ασφαλή μεν, αλλά αποδοτικό δε τρόπο, η εγκατάσταση και η χρήση των έργων ΑΠΕ.

Κατόπιν στάθμισης των πλεονεκτημάτων και των μειονεκτημάτων που παρουσιάζει η αξιοποίηση των έργων ΑΠΕ, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα πως συνιστούν την κρατούσα λύση και την πλέον ενδεδειγμένη τεχνολογική πρόταση για την αντιμετώπιση των καιρίων ζητημάτων που εκτέθηκαν ανωτέρω. Απόδειξη του ισχυρισμού αυτού, αποτελεί το γεγονός πως οι ΑΠΕ εμπεριέχουν μια ισοστάθμιση ανάμεσα στην περιβαλλοντική προστασία και κοινωνικοοικονομική ευημερία και συνιστούν ειδικότερη έκφραση αλλά και βασική συνιστώσα της βιώσιμης ανάπτυξης, πραγματώνοντας τους τρεις πυλώνες που αυτή εμπεριέχει (οικονομική ανάπτυξη, κοινωνική συνοχή και προστασία περιβάλλοντος)²¹. Συνεπώς, εκτός από το ότι εμφανίζονται ως η επωφελέστερη περιβαλλοντικά λύση, εξυπηρετούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο το δημόσιο

¹⁸ Μαριά Ε.-Α. «Τεχνικά έργα ηλεκτροπαραγωγής από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) και προστασία του περιβάλλοντος», Περιβάλλον & Δίκαιο, Τεύχος 3/2001

¹⁹ Προϊμιο Οδηγίας 2018/2001 «Για την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές»

²⁰ Παπαγεωργίου Μ. 2018 «Το νομικό καθεστώς των ΑΠΕ σε Συνταγματικό, Ευρωπαϊκό και Διεθνές Δίκαιο, η κοινή νομοθεσία και η δυνατότητα δημιουργίας Ενεργειακού Συνεταιρισμού», ΕφημΔΔ 5/2018, σελ. 615-636

²¹ Μαριά Ε.-Α. «Τεχνικά έργα ηλεκτροπαραγωγής από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) και προστασία του περιβάλλοντος», Περιβάλλον & Δίκαιο, Τεύχος 3/2001

συμφέρον, αποδεικνύοντας τον λόγο για την κατακόρυφη αύξηση του ενδιαφέροντος για την αξιοποίησή τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Βασικά σημεία νομοθετικής εξέλιξης σε ενωσιακό και εθνικό επίπεδο

Α. Ευρωπαϊκό κανονιστικό πλαίσιο για τις ΑΠΕ

Σε επίπεδο παράγωγου κοινοτικού δικαίου, συνεκτικό και εναρμονισμένο κανονιστικό πλαίσιο για την ηλεκτροπαραγωγή από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας θεσμοθετήθηκε με την Οδηγία 2001/77/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Σεπτεμβρίου 2001 «για την προαγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές στην εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας». Σύμφωνα με την Οδηγία, η προώθηση της ηλεκτρικής ενέργειας, η οποία παράγεται από ΑΠΕ, αποτελεί ύψιστη προτεραιότητα της ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής, καθώς συμβάλλει στην ασφάλεια εφοδιασμού και την προστασία του περιβάλλοντος και συνιστά κύριο μέσο συμμόρφωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τις απαιτήσεις του Πρωτοκόλλου του Κιότο²² και τις σχετικές δεσμεύσεις που έχουν αναληφθεί στο πλαίσιο της κοινοτικής πολιτικής για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής²³. Η Οδηγία, προκειμένου να επιτευχθεί η επαρκής διείσδυση των ΑΠΕ στην εσωτερική αγορά, θέτει ενδεικτικούς στόχους για κάθε κράτος-μέλος σχετικά με την κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές²⁴. Ειδικώς για την Ελλάδα, οι στόχοι αυτοί καθορίστηκαν στο 20,1% έως το 2010 και στο 29% έως το 2020 της εγχώριας ακαθάριστης κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας.

Εντούτοις, η μη επίτευξη των τιθέμενων στόχων του 2010 οδήγησε στην θέσπιση νέου πληρέστερου νομοθετικού πλαισίου με την έγκριση της Οδηγίας 2009/28/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23^{ης} Απριλίου 2009 «σχετικά με την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και την τροποποίηση και συνακόλουθη κατάργηση των οδηγιών 2001/77/ΕΚ και 2003/30/ΕΚ». Πλέον, ορίζεται πως μέχρι το 2020 το 20% της κατανάλωσης ενέργειας στην Ε.Ε πρέπει να προέρχεται από ΑΠΕ, με κυμαινόμενο ποσοστό ανά κράτος-μέλος και ο στόχος αυτός αποκτά νομικά δεσμευτικό χαρακτήρα. Ειδικώς για την Ελλάδα, ο στόχος καθορίστηκε στο 18% της εγχώριας ακαθάριστης κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας²⁵. Παράλληλα, έως το 2020 όλα τα κράτη μέλη θα πρέπει να καλύπτουν το 10% των καυσίμων μεταφορών τους από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Περαιτέρω, περιέχονται και διατάξεις, σύμφωνα με τις οποίες οι εθνικές διαδικασίες έγκρισης, πιστοποίησης και αδειοδότησης σταθμών παραγωγής και δικτύων μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας παραγόμενης από ανανεώσιμες πηγές πρέπει να απλουστευθούν και να διεκπεραιώνονται με ταχείες διαδικασίες στο κατάλληλο διοικητικό επίπεδο, προκειμένου να ευνοούν την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών και να μη θέτουν υπερβολικά γραφειοκρατικά εμπόδια στην ανάπτυξή τους²⁶.

²² https://treaties.un.org/doc/Treaties/1998/09/19980921%2004-41%20PM/Ch_XXVII_07_ap.pdf

²³ Προϊμιο Οδηγίας 2001/77/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Σεπτεμβρίου 2001 «για την προαγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές στην εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας» (L283)

²⁴ Αρ. 3 Οδηγίας 2001/77/ΕΚ

²⁵ Παράρτημα Ι Οδηγίας 2009/28/ΕΚ

²⁶ Αρ. 13 Οδηγίας 2009/28/ΕΚ

Τον Δεκέμβριο του 2018, στο πλαίσιο της δέσμης μέτρων «Καθαρή ενέργεια για όλους του Ευρωπαίους», τέθηκε σε ισχύ η αναθεωρημένη Οδηγία 2018/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «για την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές». Στο προοίμιο της Οδηγίας γίνεται ειδική μνεία στο άρθρο 194 της ΣΛΕΕ, σύμφωνα με το οποίο η προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας είναι ένας από τους στόχους της ενεργειακής πολιτικής της Ένωσης. Θεσπίζεται πλέον νέος δεσμευτικός στόχος για την Ε.Ε έως το 2030, σε τουλάχιστον 32% της κατανάλωσης τελικής ενέργειας από ΑΠΕ, με ρήτρα πιθανής προς τα πάνω αναθεώρησης, προκειμένου να συμμορφωθεί με τη δέσμευσή της για την αλλαγή του κλίματος βάσει της Συμφωνίας των Παρισίων²⁷. Σύμφωνα με την προαναφερθείσα αναθεωρημένη Οδηγία, τα κράτη μέλη καθορίζουν τον τρόπο και τον γενικό χάρτη πορείας της πολιτικής τους, μέσω των εθνικών σχεδίων δράσης για τις ΑΠΕ και προτείνουν εθνικούς ενεργειακούς στόχους μέσω υποβολής 10ετών Εθνικών Σχεδίων για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ). Η πρόοδος για την επίτευξη των εθνικών στόχων υπολογίζεται κάθε δύο χρόνια, όταν τα κράτη-μέλη δημοσιεύουν τις εθνικές εκθέσεις προόδου για την ανανεώσιμη ενέργεια. Η προθεσμία μεταφοράς της Οδηγίας στο εθνικό δίκαιο προσδιορίζεται έως, το αργότερο, την 30^η Ιουνίου 2021.

Τον Ιανουάριο του 2020 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ψήφισε την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία²⁸, έναν οδικό χάρτη δράσεων προκειμένου να καταστεί η Ευρώπη η πρώτη παγκοσμίως «κλιματικά ουδέτερη ήπειρος» έως το 2050, μέσω της της ανάσχεσης της κλιματικής αλλαγής, της αποκατάστασης της βιοποικιλότητας, της μείωσης της ρύπανσης και της μετάβασης σε μια καθαρή, κυκλική οικονομία. Στο πλαίσιο αυτό, ζητήθηκε η αναθεώρηση της Οδηγίας για τις ΑΠΕ και ο επανακαθορισμός των δεσμευτικών εθνικών στόχων για κάθε κράτος μέλος.

B. Εθνικό κανονιστικό πλαίσιο για τις ΑΠΕ

Στην ελληνική έννομη τάξη, το νομοθετικό πλαίσιο λειτουργίας των ΑΠΕ, με απαρχή το 1994 και για μια ολόκληρη δεκαετία χαρακτηριζόταν από διάσπαρτη πολυνομοθεσία, ιδιαίτερα πολύπλοκη, με συχνές επικαλύψεις και αντιφάσεις, έχοντας ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός θολού και αποθαρρυντικού αναπτυξιακού περιβάλλοντος²⁹. Η πρώτη ουσιαστική καταγραφή του συγκεντρωτικού πλαισίου πραγματοποιήθηκε με τον ν. 3468/2006 «Παραγωγή Ηλεκτρικής Ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και Συμπαράγωγή Ηλεκτρισμού και Θερμότητας Υψηλής Απόδοσης και λοιπές διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 129), με τον οποίο ενσωματώθηκε η ευρωπαϊκή Οδηγία 2001/77/ΕΚ. Εισήχθη ένα ολοκληρωμένο νομοθετικό καθεστώς για τις ΑΠΕ με στόχο την προώθηση ηλεκτροπαραγωγής από ανανεώσιμες πηγές στην εσωτερική αγορά και την εκπλήρωση των διεθνών δεσμεύσεων της χώρας για τον περιορισμό των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής. Ο νόμος αυτός τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε αρκετές φορές, αλλά

²⁷ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:22016A1019\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:22016A1019(01))

²⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1588580774040&uri=CELEX:52019DC0640>

²⁹ Παπαγεωργίου Μ. «Το νομοθετικό καθεστώς των ΑΠΕ σε Συνταγματικό, Ευρωπαϊκό και Διεθνές Δίκαιο, η κοινή νομοθεσία και η δυνατότητα δημιουργίας Ενεργειακού Συνεταιρισμού», Εφημ.ΔΔ5/2018, σελ. 615-636

παραμένει έως και σήμερα το βασικότερο νομοθέτημα για την ανάπτυξη και λειτουργία των ΑΠΕ³⁰.

Ακολούθησε ο ν. 3851/2010 «Επιτάχυνση της ανάπτυξης των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και άλλες διατάξεις σε θέματα αρμοδιότητας του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής» (ΦΕΚ Α' 85), ο οποίος αποτέλεσε το έναυσμα για την έντονη επενδυτική δραστηριοποίηση στον χώρο των ΑΠΕ. Κύριος σκοπός αυτού του νομοθετήματος ήταν να εξορθολογήσει και να επιταχύνει την αδειοδοτική διαδικασία των ΑΠΕ, ώστε να ενισχυθεί η διείσδυσή τους στο ενεργειακό μείγμα της Ελλάδας και έθεσε ως δεσμευτικό εθνικό στόχο το 20% για τη συμμετοχή των ΑΠΕ στην κάλυψη της τελικής κατανάλωσης ενέργειας έως το 2020, αυξημένο κατά 2% σε σχέση με τον προβλεπόμενο από την Οδηγία 2009/28/ΕΚ στόχο³¹.

Η ολοκληρωμένη μεταφορά στην ελληνική έννομη τάξη και η εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της οδηγίας 2009/28/ΕΚ, πραγματοποιήθηκε με τον ν. 4062/2012 «Αξιοποίηση του πρώην Αεροδρομίου Ελληνικού - Πρόγραμμα ΗΛΙΟΣ - Προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές (Ενσωμάτωση Οδηγίας 2009/28/ΕΚ) - Κριτήρια Αειφορίας Βιοκαυσίμων και Βιορευστών (Ενσωμάτωση Οδηγίας 2009/30/ΕΚ)» (ΦΕΚ Α' 70).

Για να επανακαθορίσει το δυναμικό στίγμα της νέας περιβαλλοντικής και ενεργειακής πολιτικής, η ελληνική πολιτεία κατήρτισε τον ν. 4414/2016 «Νέο καθεστώς στήριξης των σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και Συμπαράγωγή Ηλεκτρισμού και Θερμότητας Υψηλής Απόδοσης - Διατάξεις για το νομικό και λειτουργικό διαχωρισμό των κλάδων προμήθειας και διανομής στην αγορά του φυσικού αερίου και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 149). Βασικοί στόχοι του εν λόγω νομοθετήματος είναι η ανάπτυξη νέου καθεστώτος στήριξης των σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ και Συμπαράγωγή Ηλεκτρισμού - Θερμότητας Υψηλής Απόδοσης (ΣΗΘΥΑ) συμβατού με τις «Κατευθυντήριες Γραμμές για τις κρατικές ενισχύσεις στους τομείς του περιβάλλοντος και της ενέργειας (2014-2020)»³², προκειμένου να επιτευχθεί η σταδιακή ενσωμάτωση και συμμετοχή των σταθμών στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας με τον βέλτιστο τρόπο σε επίπεδο κόστους-οφέλους για την κοινωνία και η αξιοποίηση του εγχώριου δυναμικού ηλεκτροπαραγωγής από ΑΠΕ, κατά προτεραιότητα, με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος, τη διαφοροποίηση του εθνικού ενεργειακού μίγματος, την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού και την ενίσχυση και ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας³³.

Εν συνεχεία, με τον ν. 4426/2016 (ΦΕΚ Α' 187) κυρώθηκε η Διεθνής Συμφωνία των Παρισίων, αποτελώντας πλέον αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου, υπερισχύοντας κάθε άλλης διάταξης νόμου. Βάσει της Συμφωνίας, καθίσταται επιτακτική η μεταστροφή και μετάβαση της οικονομίας από τη βιομηχανία των ορυκτών καυσίμων, στην καινοτόμα τεχνολογία των ΑΠΕ, με κύριο στόχο τη διατήρηση της αύξησης της μέσης θερμοκρασίας του πλανήτη κάτω από τους 2°C πάνω από τα προβιομηχανικά επίπεδα.

³⁰ Παπαγεωργίου Μ. «Το νομοθετικό καθεστώς των ΑΠΕ σε Συνταγματικό, Ευρωπαϊκό και Διεθνές Δίκαιο, η κοινή νομοθεσία και η δυνατότητα δημιουργίας Ενεργειακού Συνεταιρισμού», Εφημ.ΔΔ5/2018, σελ. 615-636

³¹ Αιτιολογική έκθεση νόμου 3851/2010 (ΦΕΚ Α' 85)

³² [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XC0628\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XC0628(01)&from=EN)

³³ Αρ. 1 ν. 4414/2016

Πλην του αναφερθέντος μείζονος σημασίας νομοθετικού εθνικού πλαισίου, είναι δεδομένη η ύπαρξη πληθώρας νομοθετικών ρυθμίσεων και κανονιστικών αποφάσεων που καθορίζουν και εκσυγχρονίζουν το δυναμικά εξελισσόμενο πλαίσιο της ηλεκτροπαραγωγής από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, τηρώντας πιστά τη διαρκώς παραγόμενη ευρωπαϊκή πρωτοβουλία μέσω της έκδοσης Οδηγιών προς τα κράτη-μέλη.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΕΙΔΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΑΠΕ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Χωροταξικός σχεδιασμός και ΑΠΕ

Α. Προ της έγκρισης του ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ

Η θέσπιση κανόνων για τη διαχείριση και τη χρήση του χώρου αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την υλοποίηση της αρχής της κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής αειφορίας³⁴. Τη σημασία της κατάρτισης χωροταξικού σχεδιασμού, κατά την οποία λαμβάνονται, μεταξύ άλλων, καίριες αποφάσεις για τη διαφύλαξη των φυσικών πόρων, την οικολογική ισορροπία και την προστασία του περιβάλλοντος εν γένει, κατανόησε από το 1975 ο συντακτικός νομοθέτης, θεσπίζοντας τη σχετική συνταγματική επιταγή³⁵. Έτσι, από τις διατάξεις των άρθρων 24 παρ. 1 και 2, 79 παρ. 8 και 106 παρ. 1 του Συντάγματος απορρέει πως ο χωροταξικός σχεδιασμός ανήκει στην αρμοδιότητα του Κράτους, το οποίο υποχρεούται να ρυθμίσει τη χωροταξική και πολεοδομική διαμόρφωση της χώρας, σύμφωνα με τα πορίσματα της επιστήμης της χωροταξίας, κατά τρόπο που να διασφαλίζεται η προστασία του περιβάλλοντος, οι βέλτιστοι όροι διαβίωσης του πληθυσμού και η οικονομική ανάπτυξη, με βάση την αρχή της αειφορίας³⁶. Από τα προαναφερθέντα, διαφαίνεται πως απαιτείται μια σχέση αμφίδρομης εναρμόνισης, συντονισμού και συνέργειας μεταξύ χωροταξικού σχεδιασμού και αναπτυξιακού προγραμματισμού, η οποία να κατατείνει στην ανάδειξη της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης, αρχή, η οποία, όπως έχει ήδη επισημανθεί, ενσωματώνει την οικονομική, την περιβαλλοντική και κοινωνική διάσταση³⁷. Σχέση συμπληρωματικότητας υπάρχει, επίσης, ανάμεσα στην υποχρέωση χωροταξικού σχεδιασμού και την υποχρέωση για την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς έχει κριθεί παγίως νομολογιακά πως οι συνταγματικές αυτές υποχρεώσεις είναι προδήλως αλληλεξαρτώμενες, ώστε να μη νοείται η προστασία του περιβάλλοντος χωρίς τον σχεδιασμό του χώρου και αντιστρόφως³⁸.

Εντός του πλαισίου αυτού, βασικό εργαλείο υλοποίησης της σχετικής συνταγματικής επιταγής και ουσιώδης όρος για τη βιώσιμη ανάπτυξη αποτελούν τα ολοκληρωμένα χωροταξικά σχέδια, η εκπόνηση των οποίων κρίνεται απαραίτητη προκειμένου να οργανώνονται και να εγκαθίστανται έργα και δραστηριότητες, υπό τις αρμόζουσες συνθήκες και σύμφωνα με τη φυσιογνωμία, τις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες της κάθε περιοχής. Με τα σχέδια αυτά, τίθενται, με βάση την ανάλυση δεδομένων και την πρόγνωση των μελλοντικών εξελίξεων, οι

³⁴ Σακελλαροπούλου Αικ., 2014 «Χωροταξία και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας», ΘΠΔΔ, Τεύχος 2/2014

³⁵ Σακελλαροπούλου Αικ., 2014, «Χωροταξία και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας», ΘΠΔΔ, Τεύχος 2/2014

³⁶ ΣτΕ Ολ. 2489/2006, ΣτΕ 1421/2013, 4966/2014, 2152/2015, 207/2016

³⁷ Γιαννακούρου Γ., 2008 «Το θεσμικό πλαίσιο του Χωροταξικού Σχεδιασμού στην Ελλάδα: Επίκαιρα διλλήματα και προκλήσεις για το μέλλον», Νόμος και Φύση, 14.02.2008, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/11271/to-thesmiko-plaisio-tou-xorotaksikou-sxediasmou-stin-ellada-epikaira-dilimmata-kai-prokliseis-gia-to-mellon-febrouarios-2008/>

³⁸ ΣτΕ 1434/1998, 2506/2002

μακροπρόθεσμοι στόχοι της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης και ρυθμίζεται, μεταξύ άλλων, το πλαίσιο για τη διαμόρφωση των οικιστικών περιοχών, των περιοχών άσκησης παραγωγικών δραστηριοτήτων και των ελεύθερων χώρων στις εκτός σχεδίου περιοχές³⁹.

Προς υλοποίηση αυτής της συνταγματικής επιταγής εκδόθηκε αρχικώς ο ν. 360/1976 (ΦΕΚ Α' 151) και εν συνεχεία ο ν. 2742/1999 (ΦΕΚ Α' 207), με το άρθρο 18 παρ. 1 του οποίου καταργήθηκε ο προαναφερθείς νόμος. Βάσει αυτού, τα χωροταξικά σχέδια διακρίθηκαν σε τρεις κατηγορίες και συγκεκριμένα στο Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΓΠΧΣΑΑ), στα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΕΠΧΣΑΑ) και στα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΠΠΧΣΑΑ). Ειδικότερα, το ΓΠΧΣΑΑ έχει ως βασική επιδίωξη τον ορισμό, με προοπτική 15 ετών, των βασικών προτεραιοτήτων και των στρατηγικών κατευθύνσεων για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη και αειφόρο οργάνωση του εθνικού χώρου, μέσω της καταγραφής και της αξιολόγησης των παραγόντων που αναμένεται να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην πορεία ανάπτυξης της χώρας⁴⁰. Ο κατευθυντήριος χαρακτήρας του ΓΠΧΣΑΑ εξειδικεύεται και συμπληρώνεται αφενός μέσω των ΕΠΧΣΑΑ, που αποτελούν το σύνολο των κειμένων και διαγραμμάτων αναφορικά με τη ανάπτυξη και οργάνωση του εθνικού χώρου και κυρίως τη χωρική διάρθρωση συγκεκριμένων τομέων και κλάδων παραγωγικών δραστηριοτήτων εθνικής σημασίας⁴¹, όπως εν προκειμένω την αξιοποίηση και χωροθέτηση των ανανεώσιμων ενεργειακών πόρων και αφετέρου μέσω των ΠΠΧΣΑΑ, που περιλαμβάνουν τις βασικές κατευθύνσεις και τα προγραμματικά πλαίσια για τη χωροθέτηση των βασικών παραγωγικών δραστηριοτήτων σε επίπεδο περιφέρειας⁴².

Γεγονός είναι πως ο χωροταξικός σχεδιασμός καθυστέρησε σημαντικά στη χώρα μας. Επομένως, η συμβολή της νομολογίας πριν την ολοκλήρωση της διαδικασίας χωροταξικού σχεδιασμού ήταν καταλυτική, καθώς με ερμηνεία του άρθρου 24 του Συντάγματος και των διατάξεων της εθνικής και κοινοτικής νομοθεσίας, διαμόρφωσε ένα πλέγμα κανόνων και αρχών, προκειμένου να συμπληρωθούν τα κενά της νομοθεσίας και να καταστούν αποτελεσματικές οι συνταγματικές επιταγές για τη χωροταξική αναδιάρθρωση της χώρας και την προστασία του περιβάλλοντος⁴³. Ειδικότερα, κρίθηκε πως μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας εγκρίσεως των χωροταξικών σχεδίων, είναι, κατ' εξαίρεση, ανεκτός ο μερικός, χωρικός ή τομεακός σχεδιασμός και προγραμματισμός, προκειμένου να αποφεύγεται η άναρχη ανάπτυξη, που προκαλεί υποβάθμιση και καταστροφή του περιβάλλοντος και η δημιουργία πραγματικών καταστάσεων που δυσχεραίνουν και υπονομεύουν ουσιαδώς τον ορθολογικό χωροταξικό σχεδιασμό⁴⁴.

Αναφορικά, δε, με τη χωροθέτηση των έργων ΑΠΕ κρίθηκε πως μέχρι την εκπόνηση των προβλεπόμενων χωροταξικών σχεδίων, για την εγκατάσταση των έργων αυτών και την χορήγηση άδειας για την άσκηση της δραστηριότητας, θα πρέπει να έχει προηγηθεί συνολική μελέτη, σε επίπεδο νομού ή διοικητικής περιφέρειας, με την οποία να έχουν συνεκτιμηθεί τόσο οι ενεργειακές ανάγκες της περιοχής όσο και οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις που ενδέχεται να προκληθούν από

³⁹ ΣτΕ Ολ. 3920/2010, 3037/2008 ΣτΕ 1569/2005, 1421/2013

⁴⁰ Αρ. 6 παρ. 1 ν. 2742/1999

⁴¹ Αρ. 7 παρ. 1 ν. 2742/1999

⁴² Αρ. 8 παρ. 1 ν. 2742/1999

⁴³ Σακελλαροπούλου Α., 2014, «Χωροταξία και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας», ΘΠΔΔ, Τεύχος 2/2014

⁴⁴ ΣτΕ Ολ. 1569/2005, Ολ. 705/2006, 4901/2013

την εγκατάσταση των συγκεκριμένων έργων⁴⁵. Ιδίως για την περίπτωση εγκατάστασης αιολικών σταθμών, πλην της προαναφερθείσας προϋπόθεσης, θα πρέπει, επίσης, να προσδιορίζεται εκ των προτέρων ο συνολικός αριθμός των σταθμών που μπορεί να χωροθετηθεί στην περιοχή, με τήρηση των ορίων της φέρουσας ικανότητάς της⁴⁶. Ωστόσο, στην περίπτωση που έχει υποβληθεί σχετικό αίτημα άδειας εγκατάστασης για περιοχή, για την οποία έχει εκδοθεί μεγάλος αριθμός αδειών εγκατάστασης αιολικού σταθμού ή εκκρεμεί μεγάλος αριθμός σχετικών αιτήσεων, η άδεια χορηγείται μόνο αν έχει προηγηθεί η σύνταξη ειδικών ή περιφερειακών πλαισίων χωροταξικού σχεδιασμού ή ο χαρακτηρισμός της περιοχής ως περιοχή οργανωμένης ανάπτυξης παραγωγικών δραστηριοτήτων (ΠΟΑΠΔ)⁴⁷. Αυτό ισχύει διότι, όπως προαναφέρθηκε, θα πρέπει να ελέγχεται σε κάθε περίπτωση αν θίγονται τα όρια της φέρουσας ικανότητας της προς εγκατάσταση περιοχής, δηλαδή να ερευνάται η πεπερασμένη χωρητικότητα και αντοχή των οικοσυστημάτων και ανθρωπογενών συστημάτων, ώστε να μην επέλθει σοβαρή επιδείνωσή τους⁴⁸. Η φέρουσα ικανότητα αποτελεί ειδικότερη έκφραση της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης και υποδεικνύει πως πέρα από τα όρια αντοχής κάθε οικοσυστήματος στις ανθρώπινες δραστηριότητες δεν είναι δυνατή η συνύπαρξη των δραστηριοτήτων αυτών με τη φύση, καθώς ανατρέπεται η ισορροπία, το σύστημα καθίσταται ασταθές και η βλάβη που επέρχεται στο περιβάλλον καθίσταται οριστική και μη επανορθώσιμη⁴⁹.

Εντός του μεγάλου χρονικού διαστήματος που μεσολάβησε μέχρι την εκπόνηση των χωροταξικών σχεδίων, είχε ήδη αναγνωρισθεί η συμβολή των ΑΠΕ τόσο ως μέσο για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, την προστασία της ατμόσφαιρας, την εξασφάλιση του βιώσιμου ενεργειακού εφοδιασμού της χώρας και τη βιώσιμη αξιοποίηση των πηγών του εθνικού πλούτου, όσο και ως βασικού στοιχείου της οικονομικής δραστηριότητας. Αυτό διαφαίνεται ήδη από το προοίμιο του εγκεκριμένου μόλις το 2008 ΓΠΧΣΑΑ⁵⁰, στο οποίο αναφέρεται ρητά πως κατά την έγκρισή του εκτιμήθηκαν, πλην των άλλων, οι υποχρεώσεις της χώρας μας, που απορρέουν από το Πρωτόκολλο του Κιότο και τις αποφάσεις της Ε.Ε, για τη μείωση των εκπομπών του θερμοκηπίου και κατ' επέκταση από την ανάγκη θέσπισης μέτρων για την διεύθυνση των ΑΠΕ στον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής. Σύμφωνα με το άρθρο 2 του ΓΠΧΣΑΑ, ένας από τους βασικούς άξονες που στοχεύει στη διαμόρφωση ενός χωρικού προτύπου ανάπτυξης, στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας, είναι η προώθηση εναλλακτικών πηγών ενέργειας φιλικότερων προς το περιβάλλον, ιδίως δε ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Ειδικότερα, προβλέπεται η αύξηση του ρυθμού διεύθυνσης των ΑΠΕ στη συνολική παραγωγή ενέργειας, ως μέτρο για τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων και την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, καθώς και η αξιοποίηση των ιδιαίτερων ενεργειακών πλεονεκτημάτων συγκεκριμένων περιοχών της χώρας, όπως του δυναμικού της χώρας σε ΑΠΕ, για την παραγωγή ενέργειας. Οι

⁴⁵ Φοβάκης Α., 2017, «Ανασκόπηση της νομολογίας ΣτΕ για τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού» Νόμος και Φύση, 22.05.2017, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/16230/nomologia-ste-gia-ta-eidika-plaisia-xorotaksikoy-sxediasmoy/>

⁴⁶ ΣτΕ 2569/2004

⁴⁷ ΣτΕ 3596/2007, 2569/2004

⁴⁸ Σακελλαροπούλου Α., 2016, «Η στάση του Συμβουλίου της Επικρατείας και η φέρουσα ικανότητα», Νόμος και Φύση, 04.02.2016, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/13341/i-stasi-toy-symvolyioly-tis-epikrateias-kai-i-feroysa-ikanotita/>

⁴⁹ Μενουδάκος Κ., 1997, «Προστασία του περιβάλλοντος στο ελληνικό δημόσιο δίκαιο», Νόμος και Φύση, 03.04.2003, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/7017/prostasia-tou-periballontos-sto-elliniko-dimosio-dikaio-febrouarios-1997/>

⁵⁰ Υπ' αριθμ. 6877/4871/02.07.2008 απόφαση «Έγκριση του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης» (ΦΕΚ Α' 128)

γενικές αυτές κατευθύνσεις που αφορούν τον ελλαδικό χώρο εν γένει, εξειδικεύονται μέσω των ΠΠΧΣΑΑ ανά περιφέρεια, όπου γίνεται ειδική μνεία στο καθένα από αυτά για την αναγκαιότητα ανάπτυξης των ΑΠΕ.

B. Μετά την έγκριση του ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ

Το ειδικό πλαίσιο χωροθέτησης των ΑΠΕ καθορίστηκε το 2008 από το ΕΠΧΣΑΑ για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας⁵¹, το οποίο εκπονήθηκε σε συμμόρφωση προς τις διατάξεις του ΓΠΧΣΑΑ και όρισε τις γενικές κατευθύνσεις και τους κανόνες για την εγκατάσταση έργων ΑΠΕ στο σύνολο του εθνικού χώρου. Ήδη από το προίμιο αυτού, επιβεβαιώνεται η συμβολή των ΑΠΕ στην απεξάρτηση της χώρας από τον ενεργειακό τομέα και στην καλύτερη χωρική αξιοποίηση των φυσικών πόρων, ως βασική συνιστώσα της αειφόρου ανάπτυξης. Παράλληλα, αναγνωρίστηκε ο χαρακτήρας των ΑΠΕ ως δραστηριοτήτων κατ' αρχήν φιλικών προς το περιβάλλον, που όμως δεν στερούνται παντελώς επιπτώσεων σε αυτό, επιπτώσεις οι οποίες διαφοροποιούνται ανάλογα με το είδος της χρησιμοποιούμενης τεχνολογίας ΑΠΕ (αιολική, γεωθερμική, ηλιακή ενέργεια, υδροηλεκτρική κ.λ.π) και μπορεί να εκτείνονται τόσο στο ανθρωπογενές περιβάλλον όσο και στο φυσικό περιβάλλον, καθώς και στις γειτνιάζουσες παραγωγικές δραστηριότητες⁵².

Υπό το πλαίσιο αυτό, αποτυπώνονται οι βασικές επιδιώξεις του Ειδικού Πλαισίου, ήτοι η διαμόρφωση πολιτικών χωροθέτησης έργων ηλεκτροπαραγωγής από ΑΠΕ ανά κατηγορία δραστηριότητας και κατηγορία χώρου, η καθιέρωση κανόνων και κριτηρίων χωροθέτησης που θα επιτρέψουν αφενός τη δημιουργία βιώσιμων εγκαταστάσεων ΑΠΕ και αφετέρου την αρμονική ένταξή τους στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον, η δημιουργία αποτελεσματικού μηχανισμού χωροθέτησης, ώστε να επιτευχθεί ανταπόκριση στους ευρωπαϊκούς και εθνικούς στόχους και η παροχή ενός σαφούς πλαισίου στις αδειοδοτούσες αρχές και τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις, ώστε να προσανατολιστούν σε καταρχήν κατάλληλες από χωροταξικής άποψης περιοχές εγκατάστασης και να μειωθούν οι αβεβαιότητες και οι συγκρούσεις χρήσεων γης⁵³. Θεσπίστηκαν, έτσι, σε συνάρτηση με τη φυσιογνωμία, τη φέρουσα ικανότητα και τις συνθήκες κάθε περιοχής, συγκεκριμένες προϋποθέσεις για την εγκατάσταση εκάστης κατηγορίας έργων ΑΠΕ, με εξαίρεση τα Μεγάλα Υδροηλεκτρικά Έργα, τις εγκαταστάσεις ΑΠΕ που χαρακτηρίζονται ως μη οχλούσες και τους σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ που εξαιρούνται από την υποχρέωση λήψης άδειας παραγωγής, εγκατάστασης και λειτουργίας⁵⁴.

Ειδικότερα, προκειμένου να καταστούν εκ των προτέρων γνωστές αφενός οι κατηγορίες των εν δυνάμει κατάλληλων περιοχών για την υποδοχή εγκαταστάσεων αιολικών πάρκων και αφετέρου οι κατηγορίες περιοχών που αποκλείεται εν μέρει ή εν όλω η χωροθέτηση έργων ΑΠΕ, προβλέφθηκε πως ο εθνικός χώρος, εν προκειμένω για τη χωροθέτηση των αιολικών εγκαταστάσεων, διακρίνεται σε τέσσερις κατηγορίες, ανάλογα με το εν δυνάμει εκμεταλλεύσιμο

⁵¹ Υπ' αριθμ. 49828/12.11.2008 απόφαση «Έγκριση Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού» (ΦΕΚ Β' 2464)

⁵² Προίμιο ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ

⁵³ Αρ. 1 ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ

⁵⁴ Αρ. 3 ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ

αιολικό δυναμικό του και τα ιδιαίτερα χωροταξικά και περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά του. Συγκεκριμένα, διακρίνεται: α) στην ηπειρωτική χώρα, συμπεριλαμβανομένης της Εύβοιας, β) στην Αττική, που αποτελεί ειδικότερη κατηγορία της ηπειρωτικής χώρας λόγω του μητροπολιτικού χαρακτήρα της, γ) στα κατοικημένα νησιά του Ιονίου και Αιγαίου Πελάγους, συμπεριλαμβανομένης της Κρήτης και δ) στον υπεράκτιο θαλάσσιο χώρο και τις ακατοίκητες νησίδες⁵⁵. Περαιτέρω, η ηπειρωτική χώρα διακρίνεται αφενός σε Περιοχές Αιολικής Προτεραιότητας (ΠΑΠ), οι οποίες διαθέτουν συγκριτικά πλεονεκτήματα για την εγκατάσταση αιολικών σταθμών και προσφέρονται από άποψη επίτευξης των χωροταξικών στόχων και αφετέρου στις Περιοχές Αιολικής Καταλληλότητας (ΠΑΚ), οι οποίες διαθέτουν ικανοποιητικό εκμεταλλεύσιμο αιολικό δυναμικό⁵⁶. Στον αντίποδα, προβλέπονται περιοχές αποκλεισμού και ζώνες ασυμβατότητας, εντός των οποίων η εγκατάσταση των έργων ΑΠΕ, ανεξαρτήτου κατηγορίας, απαγορεύεται ρητά. Συμπεριλαμβάνονται σε αυτές, μεταξύ άλλων, οι περιοχές απολύτου προστασίας της φύσης, οι πυρήνες των εθνικών δρυμών, τα αισθητικά δάση, τα κηρυγμένα μνημεία της φύσης, οι οικότοποι προτεραιότητας που έχουν ενταχθεί ως Τόποι Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ) στο Δίκτυο Natura 2000 κ.α.⁵⁷. Ειδικά, δε, για τα φωτοβολταϊκά έργα, θεσπίζεται ρητή απαγόρευση εγκατάστασής τους σε δάση. Περιλαμβάνονται, επίσης, ειδικότερες προβλέψεις για τη χωροθέτηση εγκαταστάσεων ΑΠΕ εντός περιοχών που υπάγονται σε ιδιαίτερο προστατευτικό καθεστώς, όπως εντός δασών, δασικών και αναδασωτέων εκτάσεων και εντός των περιοχών του δικτύου Natura 2000.

Συγκεκριμένα, προβλέπεται πως, πλην των προαναφερθεισών ρητών εξαιρέσεων, είναι επιτρεπτή η χωροθέτηση αιολικών έργων εντός δασών, δασικών και αναδασωτέων εκτάσεων, με την προϋπόθεση να περιορίζεται στο ελάχιστο η βλάβη της δασικής βλάστησης, να αποκαθίσταται η αισθητική του τοπίου και να τηρούνται προϋποθέσεις που τίθενται από τη δασική νομοθεσία, όπως θα αναλυθούν κατωτέρω, επιβεβαιώνοντας τη βασική αρχή του εξαιρετικού χαρακτήρα αυτών των επεμβάσεων⁵⁸. Ειδικά, δε, για τα Μικρά Υδροηλεκτρικά Έργα (ΜΥΗΕ) επισημαίνεται πως οι περιοχές αξιοποίησης υδατικού δυναμικού εντοπίζονται κυρίως σε ημιορεινές και ορεινές εκτάσεις τόσο δασικές όσο χέρσες, όπου η ύπαρξη του φυσικού πόρου σε συνδυασμό με την υψομετρική διαφορά που επιτυγχάνεται από το σημείο υδροληψίας μέχρι τον σταθμό παραγωγής ενέργειας, εξασφαλίζουν την σκοπιμότητα και τη βιωσιμότητα του έργου⁵⁹.

Περαιτέρω, στις περιοχές του Δικτύου Natura 2000, πλην των προαναφερθεισών ρητών απαγορεύσεων εγκατάστασης, επιτρέπεται η χωροθέτηση έργων ΑΠΕ, ελλείψει διαφορετικής ειδικής πρόβλεψης. Ειδικά, δε, για τις εγκαταστάσεις αιολικών πάρκων επετράπη ρητά η χωροθέτησή τους εντός των Ζωνών Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) και των Σημαντικών Περιοχών για τα Πουλιά (ΣΠΠ), παραπέμποντας βέβαια σε ειδικότερη νομοθεσία για τις προϋποθέσεις και τους όρους υλοποίησης των έργων, όπως θα αναλυθεί κατωτέρω⁶⁰. Ιδίως δε για τα ΜΥΗΕ, κρίνεται σκόπιμη η κατασκευή σηράγγων ή εγκιβωτισμένων αγωγών εντός του εδάφους στο

⁵⁵ Αρ. 5 παρ. 1 ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ

⁵⁶ Αρ. 5 παρ. 2 ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ

⁵⁷ Αρ 6 παρ.1 και αρ. 14 ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ

⁵⁸ Αρ 6 παρ. 4 ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ

⁵⁹ Αρ 13 παρ. 1 ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ

⁶⁰ Αρ. 6 παρ. 3 ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ, όπως αντικαταστάθηκε με το αρ. 13 του ν. 4296/2014 (ΦΕΚ Α' 214)

υδραυλικό σύστημα προσαγωγής και απαγωγής της παροχής, ώστε να μην υπάρχει πρόσθετη περιβαλλοντική επιβάρυνση⁶¹.

Γ. Νομική δεσμευτικότητα ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ

Το ερώτημα, βέβαια, που απασχόλησε τη νομολογία είναι αν τα ειδικά σχέδια περιλαμβάνουν μόνο ενδεικτικές προτάσεις ή και διατάξεις κατευθυντήριου χαρακτήρα που απευθύνονται προς τη Διοίκηση και κανόνες δικαίου άμεσα εφαρμοστέους έναντι των ιδιωτών⁶². Με τις πρώτες αποφάσεις, κρίθηκε πως τα ειδικά χωροταξικά σχέδια επάγονται ευθέως έννομες συνέπειες και αναπτύσσουν νομική δεσμευτικότητα τόσο οι γενικές κατευθύνσεις τους, αν και καταλείπουν ευρύτατη ευχέρεια στη Διοίκηση κατά την εφαρμογή τους, όσο και οι ειδικότερες ρυθμίσεις τους, κατά τρόπο ώστε να μην ανατρέπονται οι βασικές επιλογές και η ισορροπία των διατάξεων τους⁶³.

Το σύστημα του νομικά δεσμευτικού χωροταξικού σχεδιασμού υιοθετείται και από τον ν. 2742/1999, παρόλο που η χρονολογική σειρά εκπόνησης των χωροταξικών σχεδίων δεν συμβαδίζει με τον κανόνα ιεράρχησης μεταξύ των διαφόρων επιπέδων χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού που προβλέπεται σε αυτόν⁶⁴. Σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου, το ΓΠΧΣΑΑ αποτελεί τη βάση αναφοράς για το συντονισμό και την εναρμόνιση των επί μέρους αναπτυξιακών πολιτικών και προγραμμάτων, που περιλαμβάνονται στα ειδικά και στα περιφερειακά πλαίσια χωροταξικού σχεδιασμού⁶⁵ και τονίζεται πως τα ΠΠΧΣΑΑ πρέπει να εναρμονίζονται με τις κατευθύνσεις όχι μόνον του γενικού, αλλά και των ειδικών χωροταξικών πλαισίων, εξειδικεύοντας και συμπληρώνοντας τις βασικές προτεραιότητες και επιλογές τους⁶⁶. Επομένως, σε περίπτωση ύπαρξης αντίθεσης μεταξύ των κατευθύνσεων των ΠΠΧΣΑΑ και του ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ που εγκρίθηκε μεταγενεστέρως, υπερισχύουν οι κατευθύνσεις και ρυθμίσεις, οι οποίες εισάγονται με το ειδικό σχέδιο, και προς τις οποίες πρέπει να εναρμονιστούν τα περιφερειακά σχέδια, τροποποιούμενα αναλόγως⁶⁷. Μέχρι, δε, την εναρμόνισή τους, η χωροθέτηση των σχετικών έργων γίνεται με άμεση και αποκλειστική εφαρμογή του ειδικού πλαισίου για τις ΑΠΕ⁶⁸.

Πέρα από τη δεσμευτικότητα που παράγεται για τον υποκείμενο χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό, εξίσου δεσμευτικές είναι οι προβλέψεις του ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ κατά το στάδιο έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων και τη χορήγηση των απαιτούμενων αδειών για την εγκατάσταση και λειτουργία αυτών των δραστηριοτήτων. Καθόσον οι προβλέψεις του

⁶¹ Αρ. 15 παρ. 2 ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ

⁶² Γιαννακούρου Γ., 2008, «Το θεσμικό πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού στην Ελλάδα:Επείκαιρα διλήμματα και προκλήσεις για το μέλλον», 14.02.2008, Νόμος και Φύση, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/11271/to-thesmiko-plaisio-tou-xorotaksikou-sxediasmou-stin-ellada-epikaira-dilimmata-kai-prokliseis-gia-to-mellon-febrouarios-2008/>

⁶³ Σακκελαροπούλου Α., 2018 «Περιβαλλοντικό Σύνταγμα και ΣτΕ στα χρόνια της κρίσης», 19.02.2018, Νόμος και Φύση, διαθέσιμο στο <https://nomosphysis.org.gr/17509/perivallontiko-syntagma-kai-ste-sta-xronia-tis-krisis/>

⁶⁴ Αρ. 6 έως 9 ν. 2742/1999

⁶⁵ Αρ. 6 παρ. 1 ν. 2742/1999

⁶⁶ Αρ. 8 παρ. 2 ν. 2742/1999

⁶⁷ ΣτΕ 1421/2013, 2741/2014, 1723/2018, 1343/2019, 225/2020,

⁶⁸ Αρ. 9 παρ. 3 ν. 2742/1999, όπως προστέθηκε με την παρ. 3 του άρθρου 9 του ν. 3851/2010 ΣτΕ 1421/2013, 1422/2013, 2741/2014

ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ αναπτύσσουν πλήρη κανονιστική ισχύ, έργα που δεν πληρούν τα προβλεπόμενα από το σχέδια κριτήρια, δεν μπορούν να αδειοδοτηθούν⁶⁹. Σε περίπτωση συνδρομής των προβλεπόμενων κριτηρίων, επιτρέπεται καταρχάς η εγκατάσταση του σχεδιαζόμενου έργου. Εντούτοις, απαιτείται να τηρηθεί η αναγκαία κατά το νόμο διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης, προκειμένου να κριθεί αν συντρέχουν οι κατά την περιβαλλοντική νομοθεσία προϋποθέσεις για την εγκατάσταση του έργου στην προεπιλεγείσα θέση και να επιβληθούν τα αναγκαία μέτρα για την πρόληψη και τον περιορισμό των δυσμενών επιπτώσεων στο περιβάλλον, αφού εκτιμηθούν από τα αρμόδια όργανα της διοίκησης τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του έργου και της περιοχής εγκατάστασης⁷⁰. Επομένως, το ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ περιλαμβάνει παράλληλα αμιγώς ενδεικτικές προτάσεις, κατευθυντήριες διατάξεις με τις οποίες επιδιώκεται η επίτευξη ορισμένου αποτελέσματος και εξειδικευμένες προβλέψεις, οι οποίες καθίστανται αμέσως εφαρμοστές⁷¹.

⁶⁹ ΣτΕ 1422/2013, 2741/2014

⁷⁰ ΣτΕ 2741/2014

⁷¹ Γιαννακούρου Γ., 2011 «Το νομικό πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού στην Ελλάδα: θεωρία και πράξη» στο Σακκελαροπούλου Α., Κουφάκη Ι. 2008, Δίκαιο του Περιβάλλοντος. Πρακτικά Σεμιναρίων 2008-2009, Τόμος Ι, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, σελ. 133

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Χωροθέτηση ΑΠΕ εντός ευαίσθητων οικοσυστημάτων

Α. Εγκατάσταση εντός δασών, δασικών και αναδασωτέων εκτάσεων

Α1. Το συνταγματικά αυξημένο προστατευτικό καθεστώς

Στο Σύνταγμα του 1975 παρατηρούνται για πρώτη φορά ρητές ρυθμίσεις για την προστασία του περιβάλλοντος. Ο συντακτικός νομοθέτης κατάφερε να πετύχει μια στροφή προς ένα «περιβαλλοντικό Σύνταγμα», περιλαμβάνοντας σε αυτό διατάξεις υπέρ του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, εννοιών δηλαδή που μέχρι τότε είχαν αναπτυχθεί σε μικρό βαθμό θεωρητικά, πολλώ δε μάλλον νομολογιακά⁷². Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 24 του Συντάγματος, το Κράτος έχει υποχρέωση να λαμβάνει τα κατάλληλα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα προκειμένου να διαφυλάσσει και να προστατεύει το περιβάλλον. Με τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, η προστασία του περιβάλλοντος χαρακτηρίζεται πλέον ρητά και ως δικαίωμα του καθενός, δικαίωμα, ουσιαστικά, για ένα περιβάλλον υγιεινό και οικολογικά ισόρροπο. Ειδικότερα, γίνεται δεκτό πως το φυσικό περιβάλλον έχει αναχθεί σε αυτοτελώς προστατευόμενο αγαθό, προκειμένου να εξασφαλισθεί η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας της χώρας και η διαφύλαξη των φυσικών πόρων προς χάρη και των επόμενων γενεών⁷³.

Ειδική κατηγορία του αυτοτελώς προστατευόμενου φυσικού περιβάλλοντος αποτελούν τα δάση και οι δασικές εκτάσεις, τα οποία διαδραματίζουν ουσιώδη και καθοριστικό ρόλο στη διαφύλαξη της οικολογικής ισορροπίας και κατ' επέκταση της ίδιας της ζωής⁷⁴. Ωστόσο, αποτελούν από την φύση τους ευπαθή οικοσυστήματα, τα οποία με την ανεξέλεγκτη ανθρώπινη επέμβαση εύκολα προσβάλλονται. Η επιτακτική ανάγκη διαφύλαξης του δασικού πλούτου της χώρας μας οδήγησαν τον συντακτικό νομοθέτη να θεσπίσει ένα ιδιαίτερο προστατευτικό καθεστώς, ισχυρότερο απ' ό,τι ισχύει για τα λοιπά περιβαλλοντικά στοιχεία. Συγκεκριμένα, πέρα από τη γενική συνταγματική επιταγή για λήψη προληπτικών και κατασταλτικών μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας, λαμβάνεται ειδική μέριμνα για τις εκτάσεις με δασική βλάστηση.

Η αυξημένη αυτή συνταγματική προστασία κατοχυρώνεται στα άρθρα 24 παρ. 1 και 117 παρ. 3 του Συντάγματος. Οι διατάξεις αυτές λειτουργούν κατά τρόπο συμπληρωματικό και παραπληρωματικό, με αποτέλεσμα η διαπλοκή τους να προσλαμβάνει δυναμικό χαρακτήρα και να κατατείνει σε αποτελεσματικότερη προστασία⁷⁵. Ειδικότερα, προβλέπεται, αντίστοιχα, ότι «...Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων. Η σύνταξη δασολογίου συνιστά υποχρέωση του Κράτους. Απαγορεύεται η μεταβολή του προορισμού των δασών

⁷² Μακρής Ι., 2010, «Δασικό Δίκαιο», Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 93

⁷³ ΣτΕ 3396/2010, 2875/2012, 2936/2017, 1455/2018

⁷⁴ Μαριά Ε.-Α., 2011 «Δάση και δασικές εκτάσεις: από τον εννοιολογικό προσδιορισμό στην προστασία τους. Η στάση της νομολογίας» στο Σακελλαροπούλου Α., Κουφάκη Ι., 2008, Δίκαιο του Περιβάλλοντος. Πρακτικά Σεμιναρίων 2008-2009. Τόμος Ι, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, Αθήνα, σελ. 53

⁷⁵ Καρακώστας Ι., 2011, «Περιβάλλον & Δίκαιο: Δίκαιο διαχείρισης και προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 133

και των δασικών εκτάσεων, εκτός αν προέχει για την Εθνική Οικονομία η αγροτική εκμετάλλευση ή άλλη τους χρήση, που την επιβάλλει το δημόσιο συμφέρον.» και πως «...Δημόσια ή ιδιωτικά δάση και δασικές εκτάσεις που καταστράφηκαν ή καταστρέφονται από πυρκαγιά ή που με άλλο τρόπο αποσιλώθηκαν ή αποσιλώνονται δεν αποβάλλουν για το λόγο αυτό το χαρακτήρα που είχαν πριν καταστραφούν, κηρύσσονται υποχρεωτικά αναδασωτέες και αποκλείεται να διατεθούν για άλλο προορισμό.»

Από την παράθεση των προαναφερθεισών συνταγματικών διατάξεων, καθίσταται εμφανές πως στη ρύθμιση του εδ. γ της παρ. 1 του άρθρου 24, επιφυλάσσει μια επιφύλαξη υπέρ νόμου, υπό την έννοια πως σχετικοποιείται η προστασία του δασικού περιβάλλοντος, δεδομένου ότι αυτή δεν θεμελιώνεται μόνο στο συνταγματικό κείμενο, αλλά και σε μεταγενέστερη νομοθετική ρύθμιση, εξουσιοδοτικής διατάξεως, η οποία, βέβαια, πρέπει να συνάδει με τη συνταγματική επιταγή, να είναι και σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας και να μην προσβάλλει τον πυρήνα του προστατευτέου δικαιώματος στο δασικό περιβάλλον⁷⁶.

Κατ' εκτέλεση της εξουσιοδοτικής διάταξης του Συντάγματος, εξεδόθη ο ν. 998/1979 « Περὶ προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της Χώρας» (ΦΕΚ Α' 289), με τις διατάξεις του οποίου επιδιώκεται, πλην των άλλων, η θεσμοθέτηση όλων των αναγκαίων προληπτικών και κατασταλτικών μέτρων που θα προφυλάξουν τον δασικό πλούτο της χώρας, αφενός με την απαγόρευση της μεταβολής του προορισμού των δασών και δασικών εκτάσεων και αφετέρου με την εξαιρετική ρήτρα κάμψης του παραπάνω κανόνα, χάριν της Εθνικής Οικονομίας και του δημοσίου συμφέροντος⁷⁷.

Προκειμένου, βέβαια, να οριοθετηθεί το πλαίσιο της δασικής προστασίας, είναι απαραίτητη η διάπλαση της έννοιας του δάσους και της δασικής έκτασης, ώστε να καταδειχθεί το εύρος της προστασίας μέσω των στοιχείων που αυτή περιλαμβάνει. Ο νομικός ορισμός του δάσους και της δασικής έκτασης αποτυπώθηκε σε πληθώρα νομοθετημάτων⁷⁸ μέχρι να καταλήξει στην σημερινή του μορφή, κατόπιν ερμηνευτικής δήλωσης στο αναθεωρημένο άρθρο 24 του Συντάγματος. Ο εννοιολογικός προσδιορισμός τους απασχόλησε ιδιαίτερα και τον δικαστή με αποτέλεσμα την ύπαρξη έντονης διχογνωμίας και την έκδοση αντίθετων νομολογιακών αποφάσεων από το Συμβούλιο της Επικρατείας και τον Άρειο Πάγο, με κυριότερο σημείο διαφωνίας την επικράτηση είτε της οικονομικής είτε της οικολογικής λειτουργίας του δάσους⁷⁹. Η επίλυση αυτού του ερμηνευτικού προβλήματος αποτυπώθηκε στην υπ' αριθμ. 27/1999 απόφαση του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου, η οποία παρέπεμψε στην επιστήμη της δασικής οικολογίας και όρισε πως αρκεί η οργανική ενότητα της δασικής βλάστησης ως αντικειμενική προϋπόθεση για την στοιχειοθέτηση του εννοιολογικού προσδιορισμού του δάσους και της δασικής έκτασης, αποδεχόμενη κατ' αυτόν τον τρόπο την ερμηνευτική εκδοχή που είχε υιοθετήσει η νομολογία του ΣτΕ. Κατά πλήρη αποδοχή της νομολογίας του ΣτΕ και του ΑΕΔ, ο αναθεωρητικός νομοθέτης του 2001, αποφάσισε την προσθήκη ερμηνευτικής δήλωσης στο άρθρο 24 του Συντάγματος, η οποία αποκρυστάλλωσε κατά τρόπο μη αναστρέψιμο⁸⁰ τον ορισμό των

⁷⁶ Μακρής Ι., 2010, «Δασικό Δίκαιο», Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 95-96

⁷⁷ Μακρής Ι., 2010, «Δασικό Δίκαιο», Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 104

⁷⁸ ΑΧΝ'/1888, πδ. 19.11.1928/30.11/1928, δ.κ 1929, α.ν 856/1937, δ.κ 1969, νδ 86/69 και ν.998/1979

⁷⁹ Κατά τη νομολογία του ΣτΕ, κρίσιμη για την έννοια του δάσους και της δασικής έκτασης είναι η οργανική ενότητα της δασικής βλάστησης, ενώ αντίθετα ο ΑΠ απαιτούσε την αθροιστική συνδρομή του στοιχείου της δασοκάλυψης και του λειτουργικού στοιχείου, υπό την έννοια της παραγωγής προϊόντων ή της συμβολής στη διατήρηση της ισορροπίας και στην εξυπηρέτηση της ανθρώπινης διαβίωσης.

⁸⁰ Δελλής Γ. «Το Σύνταγμα, το Δάσος και το Συμβούλιο της Επικρατείας», Εφαρμογές ΔΔ/2005 σελ.50

παραπάνω εννοιών, και έχει ως εξής: «Ως δάσος ή δασικό οικοσύστημα νοείται το οργανικό σύνολο άγριων φυτών με ξυλώδη κορμό πάνω στην αναγκαία επιφάνεια του εδάφους, τα οποία, μαζί με την εκεί συνυπάρχουσα χλωρίδα και πανίδα, αποτελούν μέσω της αμοιβαίας αλληλεξάρτησης και αλληλοεπίδρασής τους, ιδιαίτερη βιοκοινότητα (δασοβιοκοινότητα) και ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον (δασογενές). Δασική έκταση υπάρχει όταν στο παραπάνω σύνολο η άγρια ξυλώδης βλάστηση, υψηλή ή θαμνώδης, είναι αραιά.»

A2. Ο κανόνας της απαγόρευσης χωροθέτησης ΑΠΕ εντός δασών, δασικών και αναδασωτέων εκτάσεων και οι εξαιρέσεις

Όσον αφορά τα δάση και τις δασικές εκτάσεις καθίσταται εμφανές πως εισάγεται ευθέως εκ του Συντάγματος ο κανόνας της απαγόρευσης μεταβολής του προορισμού τους, με βάση τον οποίον απαγορεύεται κάθε επέμβαση που σηματοδοτεί την απώλεια της ιδιότητά τους ως εκτάσεων με δασική βλάστηση. Ωστόσο, παρέχεται στον νομοθέτη η δυνατότητα να επιτρέψει, μόνο κατ' εξαίρεση, την αλλοίωση της μορφής των δασών και δασικών εκτάσεων σε συγκεκριμένες περιπτώσεις και υπό αυστηρές προϋποθέσεις⁸¹. Η κάμψη του κανόνα της απαγόρευσης επεμβάσεων και μεταβολής του προορισμού τους, αποτελεί εξαιρετικό μέτρο και μπορεί να εφαρμοστεί μόνο εάν προέχει για την Εθνική Οικονομία η αγροτική εκμετάλλευση ή άλλη τους χρήση, που την επιβάλλει το δημόσιο συμφέρον. Για τις αναδασωτέες δε εκτάσεις, καθιερώνεται ένα αυστηρότερο προστατευτικό καθεστώς, καθιστώντας την απαγόρευση επέμβασης σε όλα τα δασικά οικοσυστήματα, ιδιωτικά και δημόσια, όταν αυτά καταστρέφονται ή υποβαθμίζονται από τον άνθρωπο ή από φυσικά φαινόμενα, απόλυτη. Αυτό, βέβαια, ισχύει για το χρονικό διάστημα που απαιτείται προκειμένου να εκπληρωθεί ο σκοπός της αναδάσωσης, δηλαδή μέχρι να αποκτήσουν εκ νέου τη δασική τους μορφή, οπότε και πλέον τυγχάνουν της προστασίας που ισχύει για τα δάση και τις δασικές εκτάσεις.

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί πως η κατ' εξαίρεση δυνατότητα επέμβασης δεν αναγνωριζόταν ανέκαθεν στην περίπτωση των ιδιωτικών δασών. Ειδικότερα, μέχρι την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001, η διάταξη του άρθρου 24 παρ. 1, έκανε ρητή αναφορά στα δημόσια δάση και στις δημόσιες δασικές εκτάσεις, με αποτέλεσμα να απαγορεύεται απολύτως η μεταβολή του προορισμού των ιδιωτικών δασών και ιδιωτικών δασικών εκτάσεων. Η μη εφαρμογή της ειδικής ρήτρας για τα ιδιωτικά δάση και ιδιωτικές δασικές εκτάσεις διαπλάσθηκε νομολογιακά από το Συμβούλιο της Επικρατείας, στις αποφάσεις του οποίου υπογραμμίζεται ο έντονος και απόλυτος χαρακτήρας της συνταγματικής προστασίας των ιδιωτικών δασών⁸². Μοναδική εξαίρεση αποτέλεσε η απόφαση ΣτΕ Ολ. 1675/1999 (Περιφερειακή Λεωφόρος Υμηττού). Κατά την απόφαση αυτή, η οποία αποτέλεσε νομολογιακή στροφή σε σχέση με την απόλυτη προστασία των ιδιωτικών δασών και ιδιωτικών δασικών εκτάσεων, ο ακυρωτικός δικαστής, εφαρμόζοντας την αρχή στάθμισης κόστους – οφέλους, έκρινε επιτρεπτή την αναγκαστική απαλλοτρίωση ιδιωτικών δασών και ιδιωτικών εκτάσεων για την εκτέλεση έργου κοινής ωφέλειας. Η απόφαση αυτή αποτέλεσε και τη νομιμοποιητική βάση για την επακολουθήσασα συνταγματική αναθεώρηση και την απόσυρση του όρου «δημοσίων» από το

⁸¹ ΣτΕ Ολ. 2153/2015, ΣτΕ 951/1996, 696/2016, 2456/2017

⁸² ΣτΕ Ολ. 3754/1981, ΣτΕ 2196/1982, 884/1987, 1009/1987

άρθρο 24, εξομοιώνοντας πλήρως τη συνταγματική προστασία και για τις δύο κατηγορίες, ανεξαρτήτως του ιδιοκτησιακού τους καθεστώτος⁸³.

i. Χωροθέτηση ΑΠΕ εντός δασών και δασικών εκτάσεων

Όπως ήδη επισημάνθηκε, ο συνταγματικός νομοθέτης εξαιρεί την προστασία του δασικού πλούτου, θέτοντας ως κανόνα την απαγόρευση της μεταβολής του προορισμού του και δευτερευόντως αναγνωρίζει την δυνατότητα της παράλληλης εναρμόνισης των πολλαπλών λειτουργιών των δασών και δασικών εκτάσεων με τις άλλες ανάγκες του κοινωνικού βίου, δυνατότητα, η οποία παρέχεται μόνο όταν οι ανάγκες αυτές συνιστούν ειδικούς λόγους δημοσίου συμφέροντος, η συνδρομή των οποίων ελέγχεται ακυρωτικά⁸⁴. Γίνεται αποδεκτή, κατ' αυτόν τον τρόπο, η ανάγκη ύπαρξης ενός εύπλαστου κανόνα, ο οποίος να επιτρέπει την ικανοποίηση και άλλων αναγκών γενικού συμφέροντος, χωρίς ωστόσο, οι επιτρεπόμενες επεμβάσεις να υπερβαίνουν το μέτρο εκείνο, πέραν του οποίου αλλοιώνεται η δασική μορφή της έκτασης και επομένως αναιρείται η συνταγματικής της προστασία⁸⁵.

Το ΣτΕ προσπαθώντας να προστατέψει τον δασικό πλούτο της χώρας και να αποτρέψει τον κίνδυνο της αλόγιστης αξιοποίησής του, υιοθέτησε εξ' αρχής ιδιαίτερα αυστηρή νομολογία επί του συγκεκριμένου ζητήματος. Προκειμένου να μηδενίσει τις πιθανότητες διεύρυνσης της αόριστα τιθέμενης περίπτωσης κάμψης του κανόνα απαγόρευσης, ερμήνευσε με διάθεση συρρίκνωσης τη δυνατότητα επεμβάσεων στα δάση και τις δασικές εκτάσεις, θέτοντας, για το επιτρεπτό αυτών, συγκεκριμένες και αυστηρές ουσιαστικές προϋποθέσεις, η συνδρομή των οποίων εξετάζεται και κατά το στάδιο τη εγκρίσεως των περιβαλλοντικών όρων για την εκτέλεση έργου σε περιοχή με δασικό χαρακτήρα⁸⁶.

Πρώτη ουσιαστική προϋπόθεση προκειμένου να χαρακτηριστεί μια επέμβαση θεμιτή, ως εισάγουσα εξαίρεση από τον γενικώς ισχύοντα κανόνα, είναι να προβλέπεται ρητά σε ειδική ρύθμιση νόμου ή κανονιστική πράξης ερειδόμενη σε νόμο. Τέτοιες ειδικές ρυθμίσεις απαριθμούνται, περιοριστικώς, στα άρθρα 45 έως 61 του ν. 998/1979, στα οποία καθιερώνεται η αρχή του όλως εξαιρετικού χαρακτήρα των διενεργούμενων επιτρεπτών επεμβάσεων, ως εξαιρετικό μέτρο, που επιβάλλεται για λόγους σπουδαίου δημοσίου συμφέροντος⁸⁷.

Η προϋπόθεση αυτή δεν πληρούταν ανέκαθεν για τα έργα ΑΠΕ και με σειρά αποφάσεων⁸⁸ είχε κριθεί πως, ελλείπει ειδικής νομοθετικής διάταξης για την εγκατάσταση έργων ΑΠΕ εντός δασών και δασικών εκτάσεων, καθίσταται απαγορευτική η λειτουργία τους εντός του δασικού περιβάλλοντος. Η συγκεκριμένη νομολογία κατέδειξε την έλλειψη της κατάλληλης νομικής βάσης και υπαγόρευσε την ανάγκη λήψης σχετικής νομοθετικής πρωτοβουλίας, ώστε να καλυφθεί αυτό το νομοθετικό κενό. Έτσι, θεσπίστηκε ο ν. 2941/2001 (ΦΕΚ Α' 201) και με το

⁸³ Μαριά Ε.-Α., 2011 «Δάση και δασικές εκτάσεις: από τον εννοιολογικό προσδιορισμό στην προστασία τους. Η στάση της νομολογίας» στο Σακελλαροπούλου Α., Κουφάκη Ι., 2008, Δίκαιο του Περιβάλλοντος. Πρακτικά Σεμιναρίων 2008-2009. Τόμος Ι, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, Αθήνα, σελ. 70-71

⁸⁴ Μακρής Ι., 2010, «Δασικό Δίκαιο», Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 99

⁸⁵ Σιούτη Γ., 2018, «Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ.86

⁸⁶ ΣτΕ 1421/2013

⁸⁷ ΣτΕ 452/2014

⁸⁸ ΣτΕ 2528/2000, 1324/2001, 173/2003, 174/2003, 2569/2004

άρθρο 2 αυτού προστέθηκαν στις επιτρεπόμενες επεμβάσεις του άρθρου 58 του ν. 998/1979, ως έργα υποδομής, τα δίκτυα σύνδεσης έργων ηλεκτροπαραγωγής από ΑΠΕ με το Σύστημα ή το Δίκτυο του άρθρου 2 του ν. 2773/1999 και τα συνοδά αυτών έργα⁸⁹.

Μεταγενέστερα, με το άρθρο 24 του ν. 3468/2006 διευρύνθηκαν οι επιτρεπόμενες επεμβάσεις του άρθρου 58 του ν. 998/1979 και προστέθηκαν σε αυτές τα δίκτυα μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, η κατασκευή υποσταθμών και κάθε τεχνικό έργο που αφορά την υποδομή και εγκατάσταση σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και συμπαραγωγής ηλεκτρικής και θερμικής ενέργειας από ΑΠΕ. Επίσης, με το άρθρο 2 του ν. 4203/2013 (ΦΕΚ Α' 235) συμπεριλήφθηκαν στις επιτρεπόμενες επεμβάσεις οι υδροηλεκτρικοί σταθμοί εγκαταστημένης ισχύος άνω των 15 MW. Στη σημερινή του μορφή, το άρθρο 53, πλέον, του ν. 998/1979 επιτρέπει την χωροθέτηση έργων ΑΠΕ σε δάση και δασικές εκτάσεις, εντούτοις εμπεριέχει δύο περιορισμούς. Συγκεκριμένα, απαγορεύει γενικά την εκτέλεση των έργων αυτών εντός των αισθητικών δασών και ειδικά τις εγκαταστάσεις εκμετάλλευσης ηλιακής ενέργειας από φωτοβολταϊκούς σταθμούς σε δάση και αναδασωτές εκτάσεις.

Η δυνατότητα εγκατάστασης και λειτουργίας σταθμών ΑΠΕ προβλέπεται ευθέως και από τη νομοθεσία που διέπει τις ΑΠΕ, ήτοι από το ν. 3468/2006. Στο άρθρο 7 του εν λόγω νόμου ορίζεται πως οι σταθμοί παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ ή ΣΗΘΥΑ και κάθε έργο που συνδέεται με την κατασκευή και τη λειτουργία τους, συμπεριλαμβανομένων των έργων οδοποιίας πρόσβασης και των έργων σύνδεσής τους με το Σύστημα ή το Δίκτυο, επιτρέπεται να εγκαθίστανται και να λειτουργούν, μεταξύ άλλων, σε δάση ή δασικές εκτάσεις, εφόσον βέβαια η εκτέλεση αυτών των έργων επιτρέπεται από τις διατάξεις του ν. 998/1979.

Δεύτερη προϋπόθεση που πρέπει να συντρέχει είναι η συνδρομή του δημοσίου συμφέροντος, το οποίο να δικαιολογεί την μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων. Νομολογιακά παρατηρείται τάση αυστηρότερης ερμηνείας της ειδικής ρήτρας του άρθρου 24 παρ. 1. Συγκεκριμένα, ενώ η συνταγματική διάταξη κάνει λόγο για δημόσιο συμφέρον, η νομολογία απαιτεί την συνδρομή «ύψιστου»⁹⁰, «σπουδαίου»⁹¹, «σοβαρού»⁹², «υπέρτερου»⁹³, «εξαιρετικού»⁹⁴, ή «όλως εξαιρετικού»⁹⁵ λόγου δημοσίου συμφέροντος. Εν προκειμένω, η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ, ενόψει του ενεργειακού προβλήματος της χώρας και της περιβαλλοντικής υποβάθμισης από τη λειτουργία συμβατικών σταθμών ηλεκτροπαραγωγής, συνιστά μορφή δημοσίου συμφέροντος χάριν του οποίου επιτρέπεται η μεταβολή του προορισμού των δασικών οικοσυστημάτων, πληρούται δηλαδή η εξαιρετική ρήτρα του άρθρου 24 παρ. 1 εδ. 4⁹⁶.

⁸⁹ Το άρθρο 2 του ν. 2941/2001 τέθηκε με αναδρομική ισχύ από το χρόνο θέσης σε ισχύ του ν. 2244/1994, νομοποιώντας αναδρομικά εγκρίσεις επέμβασης και άδειες εγκατάστασης που είχαν χορηγηθεί. Βέβαια, με τις ΣτΕ 172-174/2003 ακυρώθηκαν εγκρίσεις επέμβασης, για τις οποίες εκκρεμούσαν αιτήσεις ακύρωσης κατά το χρόνο δημοσίευσής του ν. 2941/2001, καθώς «εφόσον δεν ορίζεται ρητώς, οι νέες διατάξεις δεν καταλαμβάνουν εκκρεμείς ενώπιον των δικαστηρίων υποθέσεις»

⁹⁰ ΣτΕ 3277/1987

⁹¹ ΣτΕ 772/1992

⁹² ΣτΕ 2435/1993

⁹³ ΣτΕ 1/1993

⁹⁴ ΣτΕ 4739/1995

⁹⁵ ΣτΕ 666/1994

⁹⁶ Μαριά Ε.-Α. «Τεχνικά έργα ηλεκτροπαραγωγής από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) και προστασία του περιβάλλοντος», Περιβάλλον & Δίκαιο, Τεύχος 3/2001 ΣτΕ 2569/2004

Τρίτη προϋπόθεση για να κριθεί επιτρεπτή η επέμβαση είναι η μη δυνατή εκπλήρωση του επιδιωκόμενου σκοπού με διαφορετικό τρόπο, ακόμα και αν αυτός είναι δαπανηρότερος. Κατ' εφαρμογή, δηλαδή, της αρχής της αναλογικότητας, η επέμβαση σε εκτάσεις με δασικό χαρακτήρα που επιφέρει μεταβολή του προορισμού τους, θα πρέπει να αποτελεί το μόνο πρόσφορο μέσο για την ικανοποίηση του λόγου δημοσίου συμφέροντος⁹⁷. Επομένως και στην περίπτωση των εγκαταστάσεων ΑΠΕ εντός του δασικού περιβάλλοντος, θα πρέπει να τεκμηριώνεται η συνδρομή της ανάγκης και η αξιολόγηση της προσφορότητας της επέμβασης, ως του μόνου δυνατού μέσου για την επίτευξη του επίμαχου λόγου.

Τέταρτη προϋπόθεση που τίθεται νομολογιακά, είναι να συντελείται η θυσία της δασικής βλάστησης με φειδώ και επομένως να ικανοποιείται ο επιδιωκόμενος δημόσιος σκοπός με τη μικρότερη δυνατή απώλεια δασικού πλούτου. Γι' αυτόν τον λόγο, διαγράφεται μια προτεραιοποίηση ανάμεσα στην προστασία των δασών και δασικών εκτάσεων, με αποτέλεσμα να επιβάλλεται η κατά προτίμηση χρησιμοποίηση τμήματος δασικής έκτασης και μόνο αν δεν υπάρχει τέτοια έκταση, η οποία να κρίνεται κατάλληλη για την υλοποίηση του δημόσιου σκοπού που υπηρετείται με τη λειτουργία των μονάδων ΑΠΕ, μπορεί να επιτραπεί η επέμβαση σε τμήμα δάσους⁹⁸.

Αναφορικά δε με τις διαδικαστικές προϋποθέσεις, στο άρθρο 45 του ν. 998/1979, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει, προβλέπεται ως απαιτούμενη, πρότερη της επέμβασης, διαδικασία και ως ελάχιστη διαδικαστική εγγύηση για τη διαφύλαξη του δασικού οικοσυστήματος, η χορήγηση έγκρισης επέμβασης, που εκδίδεται από τον Γενικό Γραμματέα της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης, μετά από εισήγηση της δασικής υπηρεσίας. Στην περίπτωση που για το συγκεκριμένο έργο απαιτείται Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ) ή υπαγωγή σε Πρότυπες Περιβαλλοντικές Δεσμεύσεις (ΠΠΔ), η έγκριση επέμβασης ενσωματώνεται αντίστοιχα σε αυτές. Εξυπακούεται, βέβαια, πως για να χορηγηθεί η έγκριση επέμβασης θα πρέπει, είτε να υπάρχει θεωρημένος ή αναρτημένος δασικός χάρτης, είτε να προηγηθεί έκδοση πράξης χαρακτηρισμού για τις περιοχές εντός των οποίων πρόκειται να διενεργηθεί η επέμβαση, προκειμένου να είναι βέβαιος ο δασικός χαρακτήρας της έκτασης.

Τέλος, προβλέπεται επίσης στο αρ. 45 του ν. 998/1979 πως η εγκατάσταση έργων ΑΠΕ εντός δασών και δασικών εκτάσεων θα πρέπει, αφενός να ενεργείται κατόπιν καταβολής ανταλλάγματος, το οποίο υπολογίζεται επί του συνόλου της έκτασης και αφετέρου κατόπιν διενέργειας αναδάσωσης ή δάσωσης έκτασης ίσης με εκείνη στην οποία εγκρίθηκε η εκχέρσωση για την πραγματοποίηση της επέμβασης. Σε αυτήν την περίπτωση, η έκταση που θα δασωθεί θα πρέπει να βρίσκεται στην ίδια ή όμορη περιοχή ή αν δεν υπάρχει τέτοια, σε άλλη που θα υποδειχθεί από τη δασική υπηρεσία. Η αναδάσωση ή η δάσωση διενεργείται από τον δικαιούχο της εγκεκριμένης επέμβασης με δαπάνες του και κατόπιν σχετικής μελέτης που καταρτίζεται με επιμέλειά του και εγκρίνεται από τη δασική υπηρεσία.

⁹⁷ Κουτούπα-Ρεγκάκου Ε., 2005, «Δίκαιο του περιβάλλοντος», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 171

⁹⁸ Σιούτη Γ., 2018, «Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ.91
ΣτΕ 2569/2004, 3597/2007

ii. Χωροθέτηση ΑΠΕ εντός αναδασωτέων εκτάσεων

Στην περίπτωση που δάσος ή δασική έκταση καταστρέφεται ή αποψιλώνεται από πυρκαγιά ή οποιαδήποτε άλλη αιτία, φυσικής ή ανθρώπινης προέλευσης, είναι υποχρεωτική, σύμφωνα με το άρθρο 117 παρ. 3 του Συντάγματος, το οποίο έχει άμεση εφαρμογή, η κήρυξη της καταστραφείσας ή αποψιλωθείσας έκτασης ως αναδασωτέας. Η κήρυξη της αναδάσωσης αποτελεί δέσμια αρμοδιότητα της Διοίκησης και επιβάλλεται χωρίς εξαίρεση, με μόνη την αντικειμενική διαπίστωση της συνδρομής των προαναφερθεισών προϋποθέσεων⁹⁹. Περαιτέρω, βάση της σχετικής συνταγματικής επιταγής επιβάλλεται η απαγόρευση διάθεσης της αναδασωτέας έκτασης για άλλον προορισμό.

Σύμφωνα με τη διαμορφωθείσα και ισχύουσα μέχρι προ δεκαετίας νομολογία, ο ακυρωτικός δικαστής τάχθηκε υπέρ της απόλυτης απαγόρευσης της μεταβολής του προορισμού των αναδασωτέων εκτάσεων, υιοθετώντας κατ' αυτόν τον τρόπο μια υπερβολικά στενή ερμηνεία του άρθρου 117 παρ. 3 του Συντάγματος. Έκρινε πως σε περίπτωση κήρυξης της καταστραφείσας ή αποψιλωθείσας έκτασης ως αναδασωτέας αποκλείεται η διάθεση της για άλλο σκοπό δημοσίου συμφέροντος που θα δικαιολογούσε κατά νόμο επέμβαση σε δάσος πριν την καταστροφή του¹⁰⁰. Το Δικαστήριο επικαλούμενο την ειδική συνταγματική πρόνοια του άρθρου 117 παρ. 3 του Συντάγματος και με το σκεπτικό πως με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζει τις αποψιλούμενες εκτάσεις από τον κίνδυνο να διατίθενται για άλλον σκοπό, ακριβώς λόγω της δημιουργηθείσας πραγματικής κατάστασης, έκανε δεκτό πως τέτοια επέμβαση μπορεί να επιτραπεί μόνο μετά την εκπλήρωση του σκοπού της αναδάσωσης, δηλαδή μετά την αναγέννηση της δασικής βλάστησης και την ανάκτηση της δασικής της μορφής¹⁰¹. Δηλαδή, στις περιπτώσεις αυτές, θα πρέπει πρώτα να επιτευχθεί ο σκοπός της αναδάσωσης με την αναδημιουργία της δασικής βλάστησης και μεταγενεστέρως, αφού επέλθει η εξομοίωσή της αναδασωτέας έκτασης με δασική από άποψη προστασίας, να εξετασθεί η δυνατότητα μεταβολής του προορισμού του δάσους ή της δασικής έκτασης¹⁰².

Από αυτή τη διαμορφωθείσα θέση της νομολογίας και την άποψη που ενσωματώνεται στις σχετικές αποφάσεις, δηλαδή πως *«λύση που θα επέτρεπε μεταβολή του προορισμού της υπό αναδάσωση εκτάσεως πριν από την πραγματοποίησή της, μπορεί να οδηγήσει σε καταστρατήγηση του άρθρου 117 παρ. 3 του Συντάγματος»*, εύλογα γεννώνται απορίες. Κατ' αρχάς εάν η επίμαχη έκταση πρόκειται νομίμως να χρησιμοποιηθεί για άλλο δημόσιο σκοπό όταν αποκτήσει εκ νέου τη δασική της μορφή, τότε η διαδικασία της αναδάσωσης στερείται νοήματος¹⁰³. Πράγματι, για ποιον λόγο να αναμένεται η ολοκλήρωση της αναδάσωσης προτού η δασική έκταση καταστραφεί και πάλι; Κατά δεύτερον, οδηγούμαστε στο παράδοξο να καθίσταται προτιμητέα η επιλογή της υλοποίησης ενός έργου δημοσίου συμφέροντος, το οποίο πληροί τις προϋποθέσεις εγκατάστασης εντός του δασικού οικοσυστήματος, κατόπιν καταστροφής ενός υφιστάμενου δάσους ή δασικής

⁹⁹ Καράκωστας Ι., 2011, «Περιβάλλον & Δίκαιο: Δίκαιο διαχείρισης και προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 147

¹⁰⁰ ΣτΕ Ολ. 2778/1988, ΣτΕ 89/1981, 3277/1986, 3193/2000

¹⁰¹ ΣτΕ Ολ. 2778/1988, ΣτΕ 2171/1994, 3193/2000

¹⁰² Γιαννακούρου Γ., 2007, «Η μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων και η αναθεώρηση του Συντάγματος», Νόμος και Φύση, 07.01.2007, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/10688/h-metaboli-tou-proorismou-ton-dason-kai-ton-dasikon-ektaseon-kai-i-anatheorisi-tou-suntagmatos-ianouarios-2007/>
ΣτΕ 2778/1988

¹⁰³ Δελλής Γ. «Το Σύνταγμα, το Δάσος και το Συμβούλιο της Επικρατείας», Εφαρμογές ΔΔ/2005 σελ.70

έκτασης αντί της χωροθέτησής του σε ήδη αποψιλωθείσα δασική περιοχή. Η πρακτική αυτή που ενστερνίζεται η νομολογία του ΣτΕ φαίνεται να είναι αντίθετη με την αρχή της εκτίμησης κόστους – οφέλους, αλλά και με τη λογική που διαπνέει τις εφαρμοστέες συνταγματικές ρυθμίσεις για την προστασία του περιβάλλοντος¹⁰⁴.

Την απόλυτη διατύπωση του άρθρου 117 παρ. 3 του Συντάγματος ανείρεσε η υπ' αριθμ. 2499/2012 απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας, η οποία αποτέλεσε νομολογιακή στροφή και έδωσε σαφείς απαντήσεις στα προαναφερθέντα ερωτήματα. Η εν λόγω απόφαση, που αφορούσε την εγκατάσταση αιολικού πάρκου σε αναδασωτέα έκταση, παγιώνει την ισχύουσα νομολογία επί του συγκεκριμένου θέματος. Ειδικότερα, κρίθηκε πως η σχετική συνταγματική ρύθμιση είναι ερμηνευτέα στο πλαίσιο του σκοπού που επιδιώκεται με το άρθρο 24 παρ. 1. Υπό αυτό το πρίσμα αυτό, έγινε δεκτό πως σε εξαιρετικές περιπτώσεις και κατόπιν νομοθετικής ρύθμισης είναι δυνατή η έγκριση επέμβασης σε έκταση που έχει κηρυχθεί αναδασωτέα, ακόμα και πριν την ανάκτηση της δασικής της μορφής, προκειμένου να εκτελεσθεί έργο, το οποίο αποβλέπει στην εξυπηρέτηση ανάγκης με ιδιαίτερη κοινωνική, εθνική ή οικονομική σημασία, αν είναι απολύτως αναγκαία και επιτακτική η εκτέλεση του έργου στην συγκεκριμένη έκταση και στο μέτρο που η παρέλευση του απαιτούμενου διαστήματος μέχρι την εκπλήρωση του σκοπού της αναδάσωσης θα είχε ως συνέπεια την ματαίωση του επιδιωκόμενου δημοσίου σκοπού¹⁰⁵. Ωστόσο, τόνισε πως η επέμβαση θα πρέπει να περιορίζεται στην απαιτούμενη για την πραγματοποίηση του έργου έκταση, ενώ η υπολειπόμενη θα πρέπει να διατίθεται για τον σκοπό της αναδάσωσης¹⁰⁶. Συμπλήρωσε, δε, πως η άδεια επέμβασης δεν συνεπάγεται μεταβολή του νομικού χαρακτήρα της αναδασωτέας εκτάσεως, αλλά μόνο προσωρινή δυνατότητα επεμβάσεως για την άσκηση συγκεκριμένης δραστηριότητας, με την υποχρέωση αποκαταστάσεως του δασικού χαρακτήρα της εκτάσεως μετά την παύση λειτουργίας της δραστηριότητας. Επομένως διατηρείται ο προστατευτικός χαρακτήρας της αναδάσωσης, σε αντίθεση με την περίπτωση της διαδικασίας άρσης της αναδάσωσης.

Με το σκεπτικό αυτό, δικαιολογήθηκε η δυνατότητα εγκατάστασης έργων ΑΠΕ εντός αναδασωτέων εκτάσεων, καθώς αποτελούν έργα εξαιρετικής σημασίας για τη βιώσιμη ανάπτυξη, τη διασφάλιση της επάρκειας του ενεργειακού εφοδιασμού της χώρας και κυρίως την αντιμετώπιση των κλιματικών αλλαγών, που αποτελεί αντικείμενο διεθνούς δεσμεύσεως της χώρας και ζήτημα έντονου κοινοτικού ενδιαφέροντος¹⁰⁷.

Η πλέον διαμορφωθείσα νομολογία οδήγησε στην αντίστοιχη τροποποίηση και επικαιροποίηση των διατάξεων της δασικής νομοθεσίας. Νομοθετικά η δυνατότητα απόκλισης από τον γενικό κανόνα της απαγόρευσης επεμβάσεων σε αναδασωτέες εκτάσεις, υιοθετήθηκε από τον ν. 4280/2014 (ΦΕΚ Α' 159). Με το άρθρο 36 του νόμου αυτού, το οποίο αντικατέστησε πλείονες διατάξεις του ν. 998/1979, προβλέφθηκαν οι κατ' εξαίρεση επιτρεπόμενες επεμβάσεις. Σύμφωνα με το άρθρο 46, πλέον, του ν. 998/1979 οι εγκαταστάσεις των ΑΠΕ αποτελούν μια από αυτές τις επεμβάσεις εξαιρετικού χαρακτήρα.

Η θέσπιση αυτών των εξαιρέσεων στην απόλυτη απαγόρευση που τίθεται με το άρθρο 117 παρ 3. του Συντάγματος, δεν αντίκειται στην κατοχυρωμένη συνταγματική επιταγή, καθώς

¹⁰⁴ Δελλής Γ. «Το Σύνταγμα, το Δάσος και το Συμβούλιο της Επικρατείας», Εφαρμογές ΔΔ/2005 σελ. 70

¹⁰⁵ ΣτΕ Ολ. 2499/2012

¹⁰⁶ ΣτΕ Ολ. 2499/2012

¹⁰⁷ ΣτΕ Ολ. 2499/2012

δεν μπορεί να θεωρηθεί πως ο συνταγματικός νομοθέτης είχε τη βούληση να απαγορεύσει τη χρησιμοποίηση αναδασωτέων εκτάσεων ακόμη και για σκοπούς ιδιαίτερης σημασίας για το δημόσιο συμφέρον που δεν μπορούν να καλυφθούν με άλλο τρόπο, αφού η απαγόρευση αυτή θα κατασττούσε αδύνατη την ικανοποίηση υπέρτερων δημοσίων σκοπών, λόγω του ότι προηγήθηκε η καταστροφή της δασικής βλάστησης, που ενδεχομένως μάλιστα να προκλήθηκε με σκοπό την ματαίωση του έργου .

Οι προϋποθέσεις για την χωροθέτηση έργων ΑΠΕ εντός αναδασωτέων εκτάσεων δεν διαφέρουν με τις προαναφερθείσες για τις περιπτώσεις εγκατάστασης εντός δασών ή δασικών εκτάσεων. Ωστόσο, η εγκριτική απόφαση επέμβασης από τις αρμόδιες αρχές, πρέπει να αιτιολογείται ειδικά, όχι μόνο ως προς τον δασικό χαρακτήρα της έκτασης, αλλά να αναφέρεται και να τεκμηριώνει την ιδιαίτερη σημασία του εκτελούμενου έργου και την απόλυτη αναγκαιότητα της πραγματοποίησής του στην αναδασωτέα έκταση πριν από την εκπλήρωση του σκοπού της αναδάσωσης, κατόπιν στάθμισης αφενός της ανάγκης προστασίας του δασικού οικοσυστήματος και αφετέρου της εξυπηρέτησης του δημοσίου σκοπού στον οποίο αποβλέπει το έργο¹⁰⁸.

B. Εγκατάσταση εντός περιοχών του Δικτύου Natura 2000

B1. Κανονιστικό πλαίσιο προστασίας των περιοχών του Δικτύου Natura 2000

Η βιοποικιλότητα, δηλαδή η ποικιλία των εκφάνσεων όλων των μορφών ζωής σε κάθε επίπεδο, από το γενετικό, το επίπεδο των ειδών και των οικοσυστημάτων, μέχρι το επίπεδο του τοπίου, είναι άμεσα συνδεδεμένη με την επίτευξη του στόχου τη βιώσιμης ανάπτυξης και χαρακτηρίζεται ως πολύτιμο, αναντικατάστατο και σπουδαίας σημασίας εθνικό κεφάλαιο¹⁰⁹. Η προστασία της αποτέλεσε αντικείμενο διεθνούς πολιτικής, με κορωνίδα τη Σύμβαση του ΟΗΕ για τη Βιολογική Ποικιλότητα, που υιοθετήθηκε κατά τη Συνδιάσκεψη της Γης, στο Ρίο ντε Τζανέιρο το 1992, με βασικό σκοπό τη διατήρηση και την αειφορική χρήση της βιοποικιλότητας.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο η συνολική αντιμετώπιση του θέματος επιδιώκεται με την Οδηγία 2009/147/ΕΚ¹¹⁰ για τη διατήρηση των άγριων πτηνών και την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ¹¹¹ για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας. Αυτές οι δύο Οδηγίες αποτελούν τη βάση του ευρωπαϊκού δικτύου προστατευόμενων περιοχών Natura 2000, ενός συνεκτικού ευρωπαϊκού οικολογικού δικτύου ειδικών ζωνών που διασφαλίζει τη διατήρηση ή την αποκατάσταση σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης των τύπων φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων των οικείων ειδών στην περιοχή της φυσικής κατανομής των ειδών αυτών¹¹². Κατ' ουσίαν, ως περιοχές Natura 2000 αποκαλούνται οι Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ), που

¹⁰⁸ Αρ. 46 παρ.3 ν.998/1979

¹⁰⁹ Αιτιολογική έκθεση ν. 3937/2011 (ΦΕΚ Α' 60)

¹¹⁰ Ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τις ΚΥΑ Η.Π.37338/1807/Ε.103/2010 (ΦΕΚ Β' 1495) και Η.Π. 8353/276/Ε10/2012 (ΦΕΚ Β' 415)

¹¹¹ Ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τις ΚΥΑ 33318/3028/1998 (ΦΕΚ Β' 1289), Η.Π. 14849/853/Ε103/2008 (ΦΕΚ Β' 645) και Η.Π. 44105/1398/Ε1103/2013 (ΦΕΚ Β' 1890)

¹¹² Αρ. 3 Οδηγίας 92/42/ΕΟΚ

έχουν χαρακτηριστεί ως τέτοιες βάσει της Οδηγίας για τα πτηνά, οι Τόποι Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ) και οι Ειδικές Ζώνες Διατήρησης (ΕΖΔ), που έχουν χαρακτηριστεί βάσει της Οδηγίας για τους οικοτόπους.

Η προστασία της βιοποικιλότητας αποτέλεσε αντικείμενο και της ελληνικής έννομης τάξης, καθώς πέραν της ενσωμάτωσης των προαναφερεισθών Οδηγιών και την κύρωση της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα, ανέπτυξε ένα ιδιαίτερο θεσμικό πλαίσιο. Έτσι, αρχικά εκδόθηκε ο νόμος πλαίσιο για τη προστασία του περιβάλλοντος, ήτοι ο ν. 1650/1986 «Για την προστασία του περιβάλλοντος» (ΦΕΚ Α' 160), ο οποίος πολύ πριν την έκδοση των ευρωπαϊκών Οδηγιών, εμπειρείχε διατάξεις για την προστασία της φύσης και του τοπίου και ειδικότερες ρυθμίσεις για τα κριτήρια και τη διαδικασία χαρακτηρισμού περιοχών που χρήζουν προστασίας καθώς και για τον καθορισμό των επιτρεπόμενων επεμβάσεων εντός των περιοχών αυτών. Βέβαια, μετά την έκδοση των ευρωπαϊκών Οδηγιών, κρίθηκε απαραίτητη η επικαιροποίηση του προστατευτικού πλαισίου, με αποτέλεσμα να εκδοθεί ο ν. 3937/2011 «Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 60). Ο νόμος αυτός θέτει ως στόχο την αειφόρο διαχείριση και την αποτελεσματική διατήρηση της βιοποικιλότητας, την αποτελεσματική εφαρμογή του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του διεθνούς δικαίου, την απόκτηση επαρκούς γνώσης για την κατάσταση των ειδών και οικοσυστημάτων καθώς και τη βέλτιστη οργάνωση και λειτουργία του εθνικού συστήματος προστατευόμενων περιοχών¹¹³. Ωστόσο, η καθυστέρηση υλοποίησης των απορρευσών από τις Οδηγίες υποχρεώσεων της χώρας μας, ήτοι η κατάρτιση σχεδίων διαχείρισης και η έκδοση των προστατευτικών προεδρικών διαταγμάτων, καθώς και η ασάφεια του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου σχετικά με τις επιτρεπόμενες και απαγορευμένες χρήσεις εντός των περιοχών αυτών, οδήγησαν στην πρόσφατη αναθεώρηση του προστατευτικού πλαισίου με την έκδοση του ν. 4685/2020 «Εκσυγχρονισμός περιβαλλοντικής νομοθεσίας, ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία των Οδηγιών 2018/844 και 2019/692 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και λοιπές διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 92). Με τις διατάξεις του νέου νόμου επαναπροσδιορίζονται οι προστατευόμενες περιοχές, εφαρμόζονται επίπεδα κλιμακούμενης προστασίας, δημιουργείται ένα ομοιόμορφο πλαίσιο για τις επιτρεπόμενες και απαγορευμένες χρήσεις γης και τις δραστηριότητες και ξεκαθαρίζεται η διαδικασία με την οποία οι ειδικές περιβαλλοντικές μελέτες οδηγούν στη σύνταξη των σχεδίων διαχείρισης και στη συνέχεια στην κανονιστική εφαρμογή αυτών με τα προεδρικά διατάγματα προστασίας¹¹⁴.

Ειδικότερα, ορίζεται πως οι περιοχές με βάση την οικολογική, βιολογική, γεωλογική, γεωμορφολογική και εν γένει επιστημονική ή αισθητική σημασία τους, διακρίνονται σε τέσσερις κατηγορίες, ήτοι περιοχές προστασίας της βιοποικιλότητας, εθνικά πάρκα, καταφύγια άγριας ζωής και προστατευόμενα τοπία και προστατευόμενοι φυσικοί σχηματισμοί¹¹⁵. Περαιτέρω, οι περιοχές προστασίας της βιοποικιλότητας, δηλαδή οι περιοχές που συμπεριλαμβάνονται στον Εθνικό Κατάλογο Περιοχών του Οικολογικού Δικτύου Natura 2000, διακρίνονται σε ΕΖΔ, ΖΕΠ και ΤΚΣ¹¹⁶. Στις περιοχές αυτές καθορίζονται με βάση τα προβλεπόμενα προεδρικά διατάγματα: α) ζώνες απόλυτης προστασίας της φύσης, οι οποίες αποτελούνται από εξαιρετικά ευαίσθητους τύπους φυσικών οικοτόπων ή/και από ενδιαιτήματα εξαιρετικά ευαίσθητων ειδών, των οποίων η παρουσία και αντιπροσωπευτικότητα εκτιμάται ως πολύ υψηλή ή η κατάσταση των οποίων

¹¹³ Αρ.1 ν. 3937/2011

¹¹⁴ Αιτιολογική έκθεση ν. 4685/2020

¹¹⁵ Αρ. 18 ν. 1650/1986, όπως τροποποιήθηκε με το αρ. 45 του ν. 4685/2020

¹¹⁶ Παρ. 1 αρ. 19 ν. 1650/1986, όπως τροποποιήθηκε με το αρ. 46 του ν. 4685/2020

απαιτεί εξαιρετικά αυστηρή προστασία, β) ζώνες προστασίας της φύσης, οι οποίες αποτελούνται από τύπους φυσικών οικοτόπων ή/και ενδιαιτήματα ειδών, των οποίων η παρουσία και αντιπροσωπευτικότητα εκτιμάται ως υψηλή ή η κατάσταση των οποίων επιτάσσει αυστηρή προστασία γ) ζώνες διατήρησης οικοτόπων και ειδών, οι οποίες υπόκεινται σε κατάλληλη διαχείριση για τη διασφάλιση ικανοποιητικού βαθμού διατήρησης των προστατευτέων αντικειμένων που αυτές φιλοξενούν και δ) ζώνες βιώσιμης διαχείρισης φυσικών πόρων, οι οποίες αποτελούνται από εκτάσεις εντός των οποίων μπορεί να συνυπάρχει το προστατευτέο αντικείμενο μαζί με ανθρωπογενείς δραστηριότητες που προάγουν τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων και τη βιώσιμη ανάπτυξη¹¹⁷.

Για καθεμία από τις προαναφερθείσες ζώνες προβλέπονται, με παραπομπή στα τροποποιηθέντα άρθρα 14α έως 14δ του π.δ 59/2018 (ΦΕΚ Α' 114), γενικές και ειδικές χρήσεις που μπορούν να αξιοποιηθούν για τον προσδιορισμό των δραστηριοτήτων που επιτρέπονται εντός αυτών, κατόπιν επιλογής και εξειδίκευσής τους δυνάμει της προβλεπόμενης ειδικής περιβαλλοντικής μελέτης. Κύρια κατεύθυνση για την επιλογή των επιτρεπτών επεμβάσεων συνιστά η αποφυγή επιβλαβών δραστηριοτήτων που θα μπορούσαν να παραβιάσουν τα είδη και τους οικοτόπους, αλλά και η εφαρμογή θετικών μέτρων για τη διατήρηση ή την αποκατάσταση των οικοτόπων και ειδών σε ευνοϊκή κατάσταση διατήρησης στη φυσική τους ζώνη κατανομής.

Το κανονιστικό πλαίσιο προστασίας της βιοποικιλότητας συμπληρώνεται από την Εθνική Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα για τα έτη 2014-2029 και Σχεδίου Δράσης πενταετούς διάρκειας, που εγκρίθηκαν το 2014 και έθεσαν τους βασικούς στόχους για την ανάδειξη και την ανάσχεση απώλειας της βιοποικιλότητας καθώς και τα μέτρα υλοποίησης των τιθέμενων αυτών στόχων¹¹⁸.

B2. Δυνατότητα χωροθέτησης έργων ΑΠΕ εντός περιοχών του Δικτύου Natura 2000

Το επίπεδο προστασίας των περιοχών του Δικτύου Natura 2000, όπως περιγράφηκε ανωτέρω, είναι ιδιαίτερα αυξημένο, παράλληλα όμως δύναται να εναρμονίζεται και με κάλυψη έτερων σκοπών δημοσίου συμφέροντος, όπως είναι η οικονομική ανάπτυξη. Και αυτό γιατί η ολοκληρωμένη διαχείριση και διατήρηση του φυσικού πλούτου, δεν αντιστρατεύεται την οικονομική δραστηριότητα, αλλά αντιθέτως αποτελεί θεμέλιο για μια πραγματικά βιώσιμη οικονομία. Βέβαια, αυτή η παράλληλη εξυπηρέτηση διαφορετικών δημοσίων σκοπών εντός των προστατευόμενων περιοχών δεν τίθεται άνευ όρων, αλλά ακολουθεί συγκεκριμένες προϋποθέσεις, ώστε μέσω της διαδικασίας στάθμισης να επέλθει η βιώσιμη ανάπτυξη.

Ωστόσο, η πρακτική μέχρι σήμερα δεν ακολούθησε την επιδιωκόμενη πορεία, καθώς με το προϋφιστάμενο νομοθετικό καθεστώς ήταν χαρακτηριστική η έλλειψη ενός πλαισίου που να καθορίζει με σαφήνεια ποιες δραστηριότητες και υπό ποιες προϋποθέσεις επιτρέπονται στις περιοχές του Δικτύου Natura 2000, ποιες απαγορεύονται και ποιο είναι το καθεστώς διαχείρισης τους, με αποτέλεσμα εύλογα να οδηγήσει στην μη ορθή εκμετάλλευση του δυναμικού των

¹¹⁷ Παρ. 4 αρ. 19 ν. 1650/1986, όπως τροποποιήθηκε με το αρ. 46 του ν. 4685/2020

¹¹⁸ ΥΑ 40332/2014 « Έγκριση Εθνικής Στρατηγικής για τη Βιοποικιλότητα για τα έτη 2014-2029 και Σχεδίου Δράσης πενταετούς διάρκειας» (ΦΕΚ Β' 2383)

περιοχών αυτών¹¹⁹. Λύση στην ασάφεια αυτήν φαίνεται να δίνει η πρόσφατη τροποποίηση του νομοθετικού πλαισίου, καθώς πλέον καθορίζονται οι επιτρεπόμενες επεμβάσεις ανά ζώνη, οι οποίες εν συνεχεία επιλέγονται και δύναται να εξειδικευθούν με το προεδρικό διάταγμα χαρακτηρισμού βάσει της ειδικής περιβαλλοντική μελέτης που εκπονείται.

Έτσι, στη ζώνη απόλυτης προστασίας της φύσης επιτρέπονται μόνο όσες επεμβάσεις προβλέπονται ρητά στο αρ. 14^α του π.δ 59/2018 και είναι αναγκαίες για την εξυπηρέτηση της προστασίας και της βέλτιστης διαχείρισης του προστατευτέου αντικειμένου. Στη ζώνη προστασίας της φύσης απαγορεύονται ή περιορίζονται δραστηριότητες ή επεμβάσεις που μπορούν να μεταβάλλουν ουσιωδώς προς το χειρότερο τη φυσική κατάσταση, σύνθεση ή εξέλιξη του περιβάλλοντος και όταν επιφέρουν επιπτώσεις που υπονομεύουν τους στόχους διαχείρισης της προστατευόμενης περιοχής¹²⁰ και επιτρέπονται μόνο οι δραστηριότητες που προβλέπονται ρητά στο αρ. 14β του π.δ 59/2018. Στη ζώνη διατήρησης οικοτόπων και ειδών απαγορεύονται ή περιορίζονται δραστηριότητες όταν αυτές είναι σε θέση μεμονωμένα ή σωρευτικά με άλλες επεμβάσεις να υποβαθμίσουν τον βαθμό διατήρησης του προστατευτέου αντικειμένου και ειδικά όταν η υποβάθμιση αυτή έχει επίδραση σε εθνικό επίπεδο¹²¹. Αντιθέτως, επιτρέπονται οι δραστηριότητες εκείνες που ρητά προβλέπονται στο αρ. 14γ του π.δ 59/2018. Τέλος, στη ζώνη βιώσιμης διαχείρισης φυσικών πόρων αφενός απαγορεύονται όσες δραστηριότητες ρητά αναφέρονται στο αρ. 14δ του π.δ 59/2018 και αφετέρου ορίζεται πως όταν οι ανθρωπογενείς δραστηριότητες εντός της ζώνης αυτής οδηγούν σε υποβάθμιση του βαθμού διατήρησης του προστατευτέου αντικειμένου, τότε υπόκεινται σε κατάλληλες ρυθμίσεις είτε βάσει του οικείου σχεδίου διαχείρισης είτε βάσει των σχετικών προβλέψεων της πράξης χαρακτηρισμού της προστατευόμενης περιοχής¹²².

Η χωροθέτηση των έργων ΑΠΕ συγκαταλέγεται στις περιπτώσεις επεμβάσεων που κατά κανόνα επιτρέπονται εντός της ζώνης διατήρησης οικοτόπων και ειδών και εντός της ζώνης βιώσιμης διαχείρισης φυσικών πόρων. Βέβαια, η κατ' αρχήν αυτή δυνατότητα αναγνωρίζεται εφόσον πληρούνται συγκεκριμένες προϋποθέσεις, γιατί ναι μεν οι ΑΠΕ συνδράμουν στην προστασία του περιβάλλοντος αλλά επιφέρουν επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα κατά τρόπο που γεννάται το δίλλημα αν πιο καίρια είναι η ανάσχεση της κλιματικής αλλαγής ή η ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας. Ωστόσο, πρόκειται για δύο ισότιμους στόχους και δύο πυλώνες της περιβαλλοντικής στρατηγικής που πρέπει να εκπληρωθούν στον ίδιο βαθμό, με εναρμόνιση και αλληλοσυμπλήρωση. Από την άλλη μεριά δεν μπορεί να παραβλεφθεί το γεγονός πως η χωροθέτηση έργων ΑΠΕ εντός περιοχών του Δικτύου Natura 2000 πολλές φορές οδηγεί σε άμεση θανάτωση άγριων ειδών, κυρίως ειδών ορνιθοπανίδας, εξ 'αιτίας της πρόσκρουση στις ανεμογεννήτριες και τις σχετιζόμενες υποδομές, όχληση και εκτοπισμό από το φυσικό τους χώρο, επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης τους, καταστροφή των ενδιαιτημάτων τους και διαταραχή των οικοσυστημικών λειτουργιών.

Για τους προαναφερθέντες λόγους, η εγκατάσταση των έργων ΑΠΕ θα πρέπει να πραγματοποιείται μόνο εφόσον το έργο εκτιμηθεί δεόντως ως προς τις επιπτώσεις του στην περιοχή του Δικτύου Natura 2000 επί τη βάση των στόχων διατήρησης και εφόσον διασφαλισθεί

¹¹⁹ Χριστοπούλου Ι., 2010, «Περιοχές Natura: Ένας μοχλός ανάπτυξης», Νόμος και Φύση, 05.07.2010, διαθέσιμο στο : <https://nomosphysis.org.gr/12122/perioxes-natura-enas-moxlos-anaptuksis-ioulios-2010/?st=Natura>

¹²⁰ Παρ. 4β ν. 1650/1986, όπως τροποποιήθηκε με το αρ. 46 του ν.4685/2020

¹²¹ Παρ. 4γ ν. 1650/1986, όπως τροποποιήθηκε με το αρ. 46 του ν.4685/2020

¹²² Παρ. 4δ ν. 1650/1986, όπως τροποποιήθηκε με το αρ. 46 του ν.4685/2020

πως δεν θα παραβλάψει την ακεραιότητα του τόπου. Ως προς αυτήν την κατεύθυνση, σαφώς απαιτείται να προηγηθεί μια πλήρης, και εν γένει νομικά άψογη, περιβαλλοντική εκτίμηση βασισμένη σε αντικειμενικά και αξιόπιστα στοιχεία, να λαμβάνονται υπόψη οι σωρευτικές επιπτώσεις του έργου, καθώς και να εξετάζονται εναλλακτικές λύσεις, συμπεριλαμβανομένης και της μηδενικής λύσης¹²³. Πράγματι, κρίνεται παγίως νομολογιακά πως η δέουσα εκτίμηση των επιπτώσεων του προς εγκατάσταση εντός περιοχής του Δικτύου Natura 2000 έργου, προϋποθέτει ότι πριν την έγκριση του, προσδιορίζονται, αφού ληφθούν οι βέλτιστες επιστημονικές γνώσεις επί του θέματος, όλες οι πτυχές του έργου που θα μπορούσαν, είτε καθεμία από μόνη της είτε σε συνδυασμό με άλλα έργα, να επηρεάσουν τους στόχους διατήρησης του συγκεκριμένου τόπου¹²⁴. Εντούτοις, η δέουσα εκτίμηση δεν θα πρέπει να υποκαθίσταται από τη Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων. Αντιθέτως, θα πρέπει να είναι σαφώς διακριτή, είτε στο πλαίσιο της υποβαλλόμενης ΜΠΕ, είτε ως ξεχωριστή έκθεση, προκειμένου τα συμπεράσματά της να διακρίνονται από εκείνα της γενικής μελέτης επιπτώσεων, καθώς η δέουσα εκτίμηση εστιάζει αποκλειστικά στους στόχους διατήρησης της περιοχής, χωρίς να συνεκτιμά το σκοπό που εξυπηρετεί το έργο, τις εναλλακτικές λύσεις και το κόστος αυτών¹²⁵. Ιδίως, για την προστασία της ορνιθοπανίδας, σε περίπτωση εγκατάστασης αιολικών σταθμών, απαιτείται πλην των άλλων, και εκπόνηση ειδικής οικολογικής αξιολόγησης, που αντικατέστησε την ειδική ορνιθολογική μελέτη, η οποία δύναται να ενσωματώνεται στη ΜΠΕ¹²⁶. Κατόπιν τούτων, το έργο ΑΠΕ εγκρίνεται εφόσον υπάρχει βεβαιότητα, χωρίς λογικές επιστημονικές αμφιβολίες, ότι δεν θα παραβλάψει την ακεραιότητα της περιοχής.

Βέβαια, ακόμη και στην περίπτωση που υπάρξει αμφιβολία ή διαπιστωθεί μετά βεβαιότητας η επερχόμενη βλάβη της οικολογικής ακεραιότητας, η εγκατάσταση έργων ΑΠΕ παραμένει δυνατή, καθώς συνιστούν έργα επιτακτικού δημοσίου συμφέροντος, με την πρόσθετη, όμως, συνδρομή των προϋποθέσεων της απουσίας εναλλακτικής λύσης και της ρητής πρόβλεψης ικανών αντισταθμιστικών μέτρων, ώστε να διασφαλισθεί η συνολική συνοχή του Δικτύου Natura 2000¹²⁷.

Γ. Εγκατάσταση εντός μικρών νησιών

Ευπαθή ή ευαίσθητα οικοσυστήματα αποτελούν και τα μικρά νησιά, τα οποία χαρακτηρίζονται από την ενότητα και τη λιτή συμμετρία του τοπίου τους, το εκτεταμένο ανάπτυγμα ακτών σε σχέση προς την έκτασή τους, την αναπτυγμένη βιοποικιλότητα και τη στενή αλληλεξάρτηση των ανθρωπογενών συστημάτων και του φυσικού περιβάλλοντος¹²⁸. Ως εκ

¹²³ Γώγος Κ., 2009, «Η περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων σε περιοχές του δικτύου Natura 2000», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, σελ. 175

¹²⁴ ΣτΕ 1403/2019, 964/2018, 1542/2017, 2741/2014

¹²⁵ Νικολόπουλος Τ., 2010 «Περιοχές Natura 2000 και προϋποθέσεις έγκρισης έργων σ' αυτές», Νόμος και Φύση, 11.02.2010, διαθέσιμο στο <https://nomosphysis.org.gr/12067/perioxes-natura-2000-kai-propotheseis-egkrisis-ergon-s8217-autes-febrouarios-2010/?st=Natura>

¹²⁶ Παρ. 3 αρ. 6 ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ, όπως αντικαταστάθηκε με το αρ. 13 του ν. 4296/2014 (ΦΕΚ Α' 214) ΣτΕ 964/2018, 1983/2017, 4981/2014

¹²⁷ Παρ. 2 αρ. 6 ΚΥΑ 33318/3028/1998 «Διατήρηση φυσικών οικοτόπων, άγριας πανίδας και χλωρίδας» (ΦΕΚ Β' 1289)

¹²⁸ ΣτΕ 3752/2009, 3628/2009, 1421/2013

τούτου, καθίσταται εμφανές πως έχουν εύθραυστη ισορροπία και αποσταθεροποιούνται εύκολα από εξωγενείς παράγοντες, με αποτέλεσμα οι επιλογές ανάπτυξής τους να είναι περιορισμένες.

Ιδιαίτερη μέριμνα για τα μικρά νησιά εκδηλώνεται στο άρθρο 101 παρ. 4 του Συντάγματος κατά το οποίο, ο κοινός νομοθέτης και η Διοίκηση πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες συνθήκες των νησιωτικών περιοχών και να μεριμνούν για την ανάπτυξή τους. Ουσιώδης όρος για την προστασία των μικρών νησιών, είναι τα ειδικά χωροταξικά σχέδια, τα οποία, δεδομένου ότι τα μικρά νησιά είναι δεκτικά μόνο ήπιας ανάπτυξης, πρέπει να προβλέπουν και να διατάσσουν στο χώρο τους μόνο εκείνες τις μορφές ανάπτυξης που είναι συμβατές με την αρχή της διατήρησης αμείωτου του πολιτιστικού και φυσικού κεφαλαίου τους¹²⁹.

Επιτρέπεται, επομένως, η εγκατάσταση και η λειτουργία μόνο ήπιων τεχνικών έργων και παρεμβάσεων που μπορούν να χαρακτηρισθούν βιώσιμα και που δεν υπερβαίνουν τα όρια της φέρουσας ικανότητάς των μικρών νησιών. Τούτο, δε, ισχύει και για τα ενεργειακά έργα. Κρίσιμος παράγοντας για τον καθορισμό των ορίων της φέρουσας ικανότητας των μικρών νησιών είναι το ενεργειακό τους σύστημα, από το οποίο εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό η βιώσιμη ανάπτυξή τους¹³⁰. Βέβαια, ανεκτό είναι μόνο ένα ήπιο ενεργειακό σύστημα, δηλαδή κατ' ουσίαν να είναι τοπικό, χαμηλής ή μεσαίας τάξης και τεχνολογίας φιλικής προς το περιβάλλον.

Στο πλαίσιο αυτό, έχει κριθεί παγίως νομολογιακά πως είναι επιτρεπτή η εγκατάσταση και λειτουργία έργων ΑΠΕ, για την ανάπτυξη των οποίων τα μικρά νησιά αποτελούν το κατεξοχήν προσφερόμενο πεδίο εφαρμογής τους, υπό την προϋπόθεση ότι λαμβάνεται υπόψη η ιδιαιτερότητα του νησιωτικού χώρου, δεν καταστρατηγούν τη φέρουσα ικανότητα του οικοσυστήματος και δεν αντιστρατεύονται, ούτε βλάπτουν την βιωσιμότητα του, ως ιδιαίτερου και αυτοτελούς οικοσυστήματος¹³¹.

Εξ' αυτών των λόγων κρίνεται δικαιολογημένη η εισαγωγή διαφορετικών ρυθμίσεων για τα νησιά σε σχέση προς τις λοιπές περιοχές της ηπειρωτικής χώρας, οι οποίες, εφόσον δεν υπάγονται σε ιδιαίτερο προστατευτικό καθεστώς, επιτρεπώς, κατ' αρχήν, υφίστανται εντονότερη παραγωγική και εν γένει αναπτυξιακή δραστηριότητα από εκείνη στην οποία υπόκειται ο νησιωτικός χώρος¹³². Προς το σκοπό αυτό, το ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ εισάγει ειδικές ρυθμίσεις για την εγκατάσταση έργων ΑΠΕ στο νησιωτικό χώρο σε σχέση με αυτές που ισχύουν για την ηπειρωτική χώρα. Διαφοροποιείται τόσο το μέγιστο ποσοστό κάλυψης ανά ΟΤΑ και η φέρουσα ικανότητά τους, όσο και οι κανόνες ένταξης των σχετικών εγκαταστάσεων στο τοπίο, ενώ κοινές για όλες τις κατηγορίες του εθνικού χώρου παραμένουν οι διατάξεις για τον καθορισμό των περιοχών αποκλεισμού και των ζωνών ασυμβατότητας και των ρυθμίσεων περί τηρήσεως ελάχιστων αποστάσεων. Συγκεκριμένα, το μέγιστο επιτρεπόμενο ποσοστό εδαφοκάλυψης σε επίπεδο πρωτοβάθμιου ΟΤΑ καθορίζεται στο ήμισυ του καθορισθέντος για τις ΠΑΠ της ηπειρωτικής χώρας και η φέρουσα ικανότητα των νησιών, η οποία προσδιορίζεται χωριστά για κάθε ένα από αυτά, συναρτάται ευθέως προς το επίπεδο αιχμής της ενεργειακής ζήτησης,

¹²⁹ ΣτΕ 2805/1997, 1421/2013

¹³⁰ Σακκελαροπούλου Αικ.2018, «Περιβαλλοντικό Σύνταγμα και ΣτΕ στα χρόνια της κρίσης», 19.02.2018, Νόμος και Φύση, διαθέσιμο στο <https://nomosphysis.org.gr/17509/perivallontiko-syntagma-kai-ste-sta-xronia-tis-krisis/>

¹³¹ ΣτΕ 2805/1997 και Καράκωστας Ι., 2011, Περιβάλλον & Δίκαιο: Δίκαιο διαχείρισης και προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 189

¹³² Φοβάκης Α., 2017, «Ανασκόπηση της νομολογίας ΣτΕ για τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού» Νόμος και Φύση, 22.05.2017, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/16230/nomologia-ste-gia-ta-eidika-plaisia-xorotaksikoy-sxediasmoy/>

προβλεπομένου, ειδικότερα, ότι η συνολική ισχύς των εγκατεστημένων σε κάθε νησί αιολικών σταθμών δεν μπορεί να υπερβαίνει το διπλάσιο της, κατά τα ανωτέρω, ζήτησης, η οποία αποτελεί κριτήριο συνδεδεμένο με τις πραγματικές ενεργειακές ανάγκες των νησιών¹³³. Αυστηρότερα είναι, τέλος, και τα κριτήρια ένταξης των αιολικών εγκαταστάσεων στο τοπίο, τα οποία διαμορφώθηκαν κατόπιν αξιολόγησης των ιδιαίτερων συνθηκών του νησιωτικού χώρου¹³⁴.

¹³³ Αρ. 8 ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ

¹³⁴ Παράρτημα IV ΕΠΧΣΑΑ ΑΠΕ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Η ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΑΠΕ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Γενικές απαιτήσεις αδειοδότησης των έργων ΑΠΕ

Απαραίτητη προϋπόθεση για τη λειτουργία και εγκατάσταση των έργων ΑΠΕ είναι η αδειοδότηση των έργων αυτών, μέσω μιας διαδικασίας αρκετά περίπλοκης με πλήθος σταδίων και έκδοση επιμέρους αδειών. Βασικό νομοθέτημα που ρυθμίζει το πλαίσιο αδειοδότησης των έργων ΑΠΕ είναι ο ν. 3468/2006, όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει.

Πρώτο στάδιο της αδειοδοτικής διαδικασίας και απαραίτητη προϋπόθεση για να εκδοθούν οι μεταγενέστερες προβλεπόμενες άδειες, αποτελεί η χορήγηση άδειας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Η άδεια για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ και ΣΗΘΥΑ, χορηγείται με απόφαση της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας (ΡΑΕ), κατόπιν ελέγχου της πλήρωσης συγκεκριμένων κριτηρίων, συμπεριλαμβανομένου του ελέγχου συμμόρφωσης με το ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ, ισχύει για χρονικό διάστημα 25 ετών με δυνατότητα ανανέωσης ίσου χρονικού διαστήματος και ανακαλείται εάν εντός 30 μηνών από την έκδοσή της δεν έχει εκδοθεί η άδεια εγκατάστασης¹³⁵.

Εν συνεχεία, απαιτείται η έκδοση της άδειας εγκατάστασης του σταθμού ΑΠΕ, η οποία χορηγείται είτε από τον Υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας είτε από τον Συντονιστή Αποκεντρωμένης Διοίκησης, ανάλογα με την κατηγορία που ανήκει έκαστο έργο, κατόπιν ελέγχου συνδρομής συγκεκριμένων προϋποθέσεων και έχει διετή ισχύ με δυνατότητα παράτασης¹³⁶. Περαιτέρω, απαραίτητη είναι η χορήγηση της άδειας λειτουργίας, η οποία χορηγείται με απόφαση του οργάνου που είναι αρμόδιο για τη χορήγηση της άδειας εγκατάστασης, μετά από έλεγχο της συνδρομής των τιθέμενων προϋποθέσεων και με ισχύ 20 τουλάχιστον ετών, με δυνατότητα παράτασης¹³⁷.

Πλην των προαναφερθεισών αδειών, ουσιαστικό τμήμα της αδειοδοτικής διαδικασίας των έργων ΑΠΕ αποτελεί και η περιβαλλοντική τους αδειοδότηση, δηλαδή η διαδικασία εκτίμησης, κατ' εφαρμογή των αρχών της πρόληψης και προφύλαξης, των δυνητικών επιπτώσεων

¹³⁵ Αρ. 3-4 ν. 3468/2006. Από την υποχρέωση λήψης άδειας παραγωγής εξαιρούνται: γεωθερμικοί σταθμούς με ισχύ μέχρι 0,5 MW, σταθμοί βιομάζας, βιοαερίου και βιοκαυσίμων με ισχύ μέχρι 1 MW, φωτοβολταϊκοί ή ηλιοθερμικοί σταθμοί με ισχύ μέχρι 1 MWp, σταθμοί ΣΗΘΥΑ με ισχύ μέχρι 1 MWe, αιολικές εγκαταστάσεις με ισχύ μέχρι 60kW, σταθμοί από ΑΠΕ ή ΣΗΘΥΑ με ισχύ μέχρι 5 MWe, που λειτουργούν αποκλειστικά για εκπαιδευτικούς ή ερευνητικούς σκοπούς, σταθμούς που εγκαθίστανται από το ΚΑΠΕ, αυτόνομοι σταθμοί ΑΠΕ ή ΣΗΘΥΑ μη συνδεδεμένοι στο Σύστημα ή στο Δίκτυο, με ισχύ μέχρι 5 Mwe, σταθμοί ΑΠΕ και ΣΗΘΥΑ που εγκαθίστανται από αυτοπαραγωγούς, Μικροί Υδροηλεκτρικοί Σταθμοί με ισχύ μέχρι 0,5 MW που εγκαθίστανται σε δίκτυα ύδρευσης ή άρδευσης ή αποχέτευσης.

¹³⁶ Αρ. 8 ν.3468/2006, Υ.Α. Δ6/Φ1/οικ.13310/2007 (ΦΕΚ Β' 1153/ 2007)

¹³⁷ Αρ. 8 ν.3468/2006, Υ.Α. Δ6/Φ1/οικ.13310/2007 (ΦΕΚ Β'1153/2007). Οι σταθμοί παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ ή ΣΗΘΥΑ, που εξαιρούνται από την υποχρέωση άδειας παραγωγής, απαλλάσσονται και από την υποχρέωση να λάβουν άδεια εγκατάστασης και λειτουργίας.

στο περιβάλλον που μπορεί να προκληθούν από την εγκατάσταση και λειτουργία των εν λόγω έργων, ώστε να αξιολογούνται αυτές όσο το δυνατόν πιο έγκαιρα και να ενσωματώνεται η περιβαλλοντική διάσταση στις σχετικές αποφάσεις και εγκρίσεις.

Το ευρωπαϊκό νομοθετικό πλαίσιο της περιβαλλοντικής αδειοδότησης εισήγαγε αρχικά η Οδηγία 85/337/ΕΟΚ, ενώ ισχύουσα σήμερα είναι η ευρωπαϊκή Οδηγία 2011/92/ΕΕ, όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2014/52/ΕΕ και ισχύει. Σε εθνικό επίπεδο, ήδη από πολύ νωρίς θεσπίστηκε ειδικό νομοθετικό πλαίσιο για την περιβαλλοντική αδειοδότηση, αρχικά με τον ν.1650/1986 και εν συνεχεία με τον ν. 4014/2011 «Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής» (ΦΕΚ Α΄ 209), ο οποίος εισήγαγε νέο νομοθετικό πλαίσιο περιβαλλοντικής αδειοδότησης, χωρίς ωστόσο να καταργήσει τις λοιπές διατάξεις του ν. 1650/1986, οι οποίες θεσπίζουν το γενικό πλαίσιο προστασίας του περιβάλλοντος. Ειδικά για την περίπτωση αδειοδότησης έργων ΑΠΕ, εφαρμογή έχει και ο ν. 3468/2006, όπως αυτός έχει τροποποιηθεί και ισχύει.

Τα έργα ΑΠΕ, εντάσσονται στο καθεστώς των ρυθμίσεων του προεκτεθέντος νομοθετικού πλαισίου¹³⁸, καθώς όπως έχει ήδη επισημανθεί, μπορεί να αποτελούν έργα φιλικά στο περιβάλλον, εντούτοις όμως έχουν άμεση επίδραση σε αυτό και είναι δυνατόν να αποτελέσουν κίνδυνο σοβαρής αλλοίωσης ή και ανεπανόρθωτης βλάβης, εάν η εγκατάσταση και η λειτουργία τους δεν γίνεται κατόπιν πλήρους επιστημονικής μελέτης όλων των επιπτώσεων τους στο περιβάλλον, οπότε και μόνο να πληρούται η αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης¹³⁹. Βέβαια, πρέπει να αξιολογούνται οι σωρευτικές επιπτώσεις του έργου στην εκάστοτε περιοχή και όχι να εξετάζονται οι συνέπειες που θα έχει κάθε μεμονωμένη επέμβαση, ασυνδέτως προς τις υπόλοιπες υπό πραγματοποίηση ή ήδη πραγματοποιηθείσες¹⁴⁰. Επομένως, για τη χορήγηση άδειας εγκατάστασης και λειτουργίας σε έργα ΑΠΕ, απαιτείται, μεταξύ άλλων, η εξέταση και εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την εγκατάσταση του έργου στην συγκεκριμένη περιοχή κατά το στάδιο της έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων εγκατάστασης και λειτουργίας τους, λαμβάνοντας υπόψη και τους τιθέμενους όρους των ΠΠΧΣΑΑ καθώς και του ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ¹⁴¹.

Κρίσιμο στοιχείο για να εξακριβωθεί η ακολουθούμενη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης είναι η κατηγορία του υπό κρίση έργου. Ειδικότερα, με τον ν. 4014/2011 τα έργα και οι δραστηριότητες των οποίων η κατασκευή ή λειτουργία δύναται να έχουν επιπτώσεις στο περιβάλλον, διακρίνονται σε δύο κατηγορίες Α και Β ανάλογα με τις επιπτώσεις τους αυτές, η δε

¹³⁸ Από την υποχρέωση έκδοσης ΑΕΠΟ εξαιρούνται οι φωτοβολταϊκοί σταθμοί και ανεμογεννήτριες που εγκαθίστανται σε κτήρια ή άλλες δομικές κατασκευές ή εντός οργανωμένων υποδοχών βιομηχανικών δραστηριοτήτων, σταθμοί παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ που εγκαθίστανται σε γήπεδα, εφόσον η εγκατεστημένη ηλεκτρική ισχύς τους δεν υπερβαίνει τα εξής όρια ανά τεχνολογία: α) 0,5 MW για σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής από γεωθερμία β) 1 MW για σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής από φωτοβολταϊκά ή ηλιοθερμικά γ) 20 KW για αιολικούς σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής δ) 60 KW για αιολικούς σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής και για υβριδικούς σταθμούς με ισχύ 100 KW που λειτουργούν για εκπαιδευτικούς ή ερευνητικούς σκοπούς. Για αυτές τις περιπτώσεις απαιτείται χορήγηση βεβαίωσης απαλλαγής από την αρμόδια περιβαλλοντική αρχή της οικείας Περιφέρειας. Η ανωτέρω εξαίρεση δεν ισχύει εφόσον εγκαθίστανται σε γήπεδα που βρίσκονται εντός Natura 2000 ή σε παράκτιες ζώνες που απέχουν λιγότερο από 100μ. από τον αιγιαλό.

¹³⁹ ΣτΕ 3289/2004

¹⁴⁰ ΣτΕ 863/2008

¹⁴¹ ΣτΕ 1260/2018, 696/2016, 3140/2015, 2814/2013

κατηγορία Α διακρίνεται περαιτέρω σε Α1 και Α2. Έτσι, στην Α1 κατηγορία εντάσσονται έργα και δραστηριότητες που ενδέχεται να προκαλέσουν πολύ σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, στην Α2 κατηγορία όσα ενδέχεται να προκαλέσουν σημαντικές επιπτώσεις και η κατηγορία Β περιλαμβάνει έργα και δραστηριότητες τα οποία χαρακτηρίζονται από τοπικές και μη σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον¹⁴². Κατ' εξουσιοδότηση της προαναφερθείσας ρύθμισης, εκδόθηκε κανονιστική πράξη σύμφωνα με την οποία κατατάχθηκαν, μεταξύ άλλων, τα έργα ΑΠΕ στη 10^η Ομάδα έργων «Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας» καταλαμβάνοντας όλες τις επιμέρους κατηγορίες (Α1, Α2 και Β)¹⁴³.

Αναλυτικότερα, για τα έργα ΑΠΕ κατηγορίας Α, απαιτείται διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης με τη διεξαγωγή Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) και έκδοση Απόφασης Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ)¹⁴⁴. Ο φορέας του έργου δύναται, πριν την υποβολή ΜΠΕ, να ζητήσει γνωμοδότηση της αρμόδιας περιβαλλοντικής αρχής με την υποβολή φακέλου Προκαταρκτικού Προσδιορισμού Περιβαλλοντικών Απαιτήσεων (ΠΠΠΑ), διαδικασία η οποία καθίσταται προαιρετική¹⁴⁵. Αντιθέτως, υποχρεωτική καθίσταται η υποβολή ΜΠΕ, η οποία αποτελεί το κατ' εξοχήν εργαλείο εφαρμογής των αρχών της πρόληψης και προφύλαξης και περιλαμβάνει τουλάχιστον την περιγραφή του έργου, περιγραφή των στοιχείων του περιβάλλοντος που ενδέχεται να θιγούν, εντοπισμό των βασικών επιπτώσεων, περιγραφή των μέτρων για την πρόληψη, μείωση και αποκατάσταση των αρνητικών επιπτώσεων, καταγραφή των εναλλακτικών λύσεων και αιτιολόγηση της προτεινόμενης επιλογής¹⁴⁶. Ακολουθεί η δημοσιοποίηση της ΜΠΕ, διαδικασία η οποία αποτελεί ουσιώδη τύπο για τα επόμενα στάδια της διαδικασίας¹⁴⁷, προκειμένου να παρασχεθούν γνωμοδοτήσεις από τις αρμόδιες αρχές και διαβουλεύσεις από το ενδιαφερόμενο κοινό¹⁴⁸.

Μετά την ολοκλήρωση των προηγούμενων σταδίων η αρμόδια περιβαλλοντική αρχή, ήτοι ο Υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας για τα έργα υποκατηγορίας Α1 και ο Συντονιστής Αποκεντρωμένης Διοίκησης για τα έργα υποκατηγορίας Α2, εκδίδει την Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων. Με την ΑΕΠΟ δύναται να επιβάλλονται όροι, προϋποθέσεις, περιορισμοί και διαφοροποιήσεις για την πραγματοποίηση του έργου, ιδίως ως προς την θέση, το μέγεθος, το είδος, την εφαρμοζόμενη τεχνολογία και τα γενικά τεχνικά χαρακτηριστικά, προκειμένου να αποφευχθούν ή έστω να ελαχιστοποιηθούν οι επιπτώσεις στο περιβάλλον¹⁴⁹. Σε κάθε περίπτωση, όμως, πρέπει οι όροι αυτοί να είναι συμβατοί με την ισχύουσα νομοθεσία και τον χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό, επαρκείς για την προστασία του περιβάλλοντος, σχετικοί με το συγκεκριμένο έργο, δίκαιοι και ανάλογοι με το μέγεθος και το είδος του έργου, ακριβείς, εφικτοί, δεσμευτικοί και ελέγξιμοι¹⁵⁰. Η ΑΕΠΟ έχει διάρκεια ισχύος 15 έτη κατά

¹⁴² Αρ. 1 ν.4014/2011

¹⁴³ ΥΑ 1958/2012 (ΦΕΚ Β' 21), όπως τροποποιήθηκε προσφάτως με την ΥΑ ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/74463/4562/2020 (ΦΕΚ Β' 3291)

¹⁴⁴ Αρ. 2 παρ. 1 ν.4014/2011

¹⁴⁵ Αρ. 2 παρ. 2 ν.4014/2011

¹⁴⁶ Αρ. 6 ΚΥΑ 69269/5387/1990(ΦΕΚ Β' 678)

¹⁴⁷ Βασιλειάδης Δ. «Περιβαλλοντική αδειοδότηση» στο Βασιλειάδης Δ., Διβάνη Χ., Κουσκουνά Μ., Παπαετρόπουλος Α., 2016, Περιβάλλον, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ.26

¹⁴⁸ Αρ. 19 ν.4014/2011, ΚΥΑ 1649/45/2014 (ΦΕΚ Β' 45)

¹⁴⁹ Αρ. 2 παρ. 7 ν. 4014/2011

¹⁵⁰ Αρ. 2 παρ. 7 ν. 4014/2011

κανόνα¹⁵¹, αναρτάται υποχρεωτικά σε ειδικό διαδικτυακό τόπο¹⁵² και η έκδοση της αποτελεί προϋπόθεση για την έκδοση κάθε διοικητικής πράξης που απαιτείται για την πραγματοποίηση ή τη λειτουργία του έργου¹⁵³.

Αντίθετα, τα έργα ΑΠΕ κατηγορίας Β δεν ακολουθούν τη προαναφερθείσα διαδικασία, αλλά υπόκεινται σε Πρότυπες Περιβαλλοντικές Δεσμεύσεις (ΠΠΔ), οι οποίες έχουν συγκεκριμένο περιεχόμενο ανάλογα με το είδος του έργου ΑΠΕ¹⁵⁴ και αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα των απαιτούμενων, κατά περίπτωση, αδειών που προβλέπονται για την κατασκευή, εγκατάσταση ή λειτουργία του έργου¹⁵⁵. Σύμφωνα, δε, με την παρ. 2 του άρθρου 8 του ν. 4014/2011, στην περίπτωση που το έργο λαμβάνει άδεια λειτουργίας, τότε υπεύθυνη για την υπαγωγή του έργου σε ΠΠΔ είναι η αρμόδια υπηρεσία που χορηγεί την άδεια λειτουργίας, ενώ αν για το έργο ή την δραστηριότητα δεν απαιτείται η χορήγηση της σχετικής άδειας, τότε υπάγεται σε ΠΠΔ με ευθύνη της αρμόδιας υπηρεσίας περιβάλλοντος της Περιφέρειας.

¹⁵¹ Αρ. 2 παρ. 8^α ν. 4014/2011, όπως τροποποιήθηκε με το ν.4685/2020. Η αύξηση της διάρκειας ισχύος καταλαμβάνει και τις ΑΕΠΟ που βρίσκονται σε ισχύ κατά τη δημοσίευση του νόμου.

¹⁵² Αρ.19α ν.4014/2011, ΚΥΑ 21398/2012 (ΦΕΚ Β΄ 1470)

¹⁵³ Αρ. 2 παρ. 10 ν. 4014/2011

¹⁵⁴ ΥΑ 3791/2013 (ΦΕΚ Β΄ 104)

¹⁵⁵ Αρ. 8 ν. 4014/2011

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Απαιτήσεις αδειοδότησης των έργων ΑΠΕ εντός ευαίσθητων οικοσυστημάτων

Α. Αδειοδότηση ΑΠΕ εντός δασών, δασικών και αναδασωτέων εκτάσεων

Οι γενικές απαιτήσεις αδειοδότησης, όπως αναλύθηκαν ανωτέρω, εφαρμόζονται και στην περίπτωση που το έργο ΑΠΕ εγκαθίσταται εντός δασών, δασικών και αναδασωτέων εκτάσεων. Εντούτοις, για να διασφαλισθεί και να ενισχυθεί η προστασία του ευπαθούς αυτού οικοσυστήματος, απαιτούνται επιπρόσθετα μέτρα και αυστηροποίηση των απαιτήσεων περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Προς αυτήν την κατεύθυνση, έχει ήδη επισημανθεί πως βάσει της δασικής νομοθεσίας και του ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ, απαραίτητο στοιχείο αποτελεί αφενός η βεβαίωση του δασικού χαρακτήρα της έκτασης που απορρέει είτε από των θεωρημένο ή αναρτημένο χάρτη της περιοχής είτε από έκδοση πράξης χαρακτηρισμού και αφετέρου η χορήγηση έγκρισης επέμβασης εντός της έκτασης αυτής, που ενσωματώνεται στην ΑΕΠΟ ή στις ΠΠΔ. Οι απαιτήσεις αυτές συμπληρώνονται από τη νομοθεσία που εφαρμόζεται στην περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων.

Συγκεκριμένα, προβλέπεται πως πριν την υποβολή της ΜΠΕ για έργα ΑΠΕ κατηγορίας Α, απαιτείται γνώμη της αρμόδιας δασικής υπηρεσίας, με την οποία αποτιμώνται οι επιπτώσεις της χωροθέτησης του έργου στο δασικό οικοσύστημα και τίθενται όροι και προϋποθέσεις για τον περιορισμό στο μικρότερο δυνατό βαθμό της αλλοίωσης της δασικής μορφής της αντίστοιχης έκτασης¹⁵⁶. Παράλληλα, κατά το στάδιο εκπόνησης της ΜΠΕ, πρέπει να εξετάζονται ζητήματα που αφορούν την ακεραιότητα, τη συνεκτικότητα και τις οικολογικές λειτουργίες του δασικού περιβάλλοντος, καθώς και να αξιολογούνται οι επιπτώσεις σε σχέση με το εμβαδόν κατάληψης του υπό αδειοδότηση έργου και τη διαταραχή στο εδαφικό υπόστρωμα¹⁵⁷.

Επιπροσθέτως, κατά την έκδοση της ΑΕΠΟ πρέπει να γίνεται ρητή αναφορά στα στοιχεία περιβαλλοντικής ευαισθησίας της περιοχής του έργου, να τίθενται όροι και περιορισμοί κατά το στάδιο κατασκευής του έργου, ώστε να διασφαλίζεται η μικρότερη δυνατή επέμβαση και να προβλέπονται τα κατάλληλα μέτρα, ώστε η λειτουργία του έργου να εξασφαλίζει την αποτελεσματική προστασία του δασικού οικοσυστήματος¹⁵⁸.

Στην περίπτωση, δε, που το έργο ΑΠΕ ανήκει στην κατηγορία Β, η απόφαση υπαγωγής στις ΠΠΔ αντικαθιστά την απόφαση έγκρισης επέμβασης, θα πρέπει όμως η δήλωση υπαγωγής να συνοδεύεται από πράξη χαρακτηρισμού της έκτασης με βάση τις διατάξεις της κείμενης δασικής νομοθεσίας και γνωμοδότηση της αρμόδιας δασικής υπηρεσίας με τυχόν πρόσθετους περιβαλλοντικούς όρους, όπου απαιτείται, σχετικά με τη μορφή και το ιδιοκτησιακό καθεστώς¹⁵⁹.

¹⁵⁶ Αρ. 2 παρ.5 ν.4014/2011

¹⁵⁷ ΥΑ 170225/2014 (ΦΕΚ Β' 135) Παράρτημα 2

¹⁵⁸ ΥΑ 48963/2012 (ΦΕΚ Β' 2703) Παράρτημα Α

¹⁵⁹ ΥΑ 3791/2013 (ΦΕΚ Β' 104) αρ. 3 παρ. 3-4

B. Αδειοδότηση ΑΠΕ εντός περιοχών του Δικτύου Natura 2000

Η χωροθέτηση των έργων ΑΠΕ εντός των περιοχών του Δικτύου Natura 2000, όπως έχει ήδη επισημανθεί, περιλαμβάνεται στις περιπτώσεις επεμβάσεων που κατά κανόνα επιτρέπονται εντός της ζώνης διατήρησης οικοτόπων και ειδών και εντός της ζώνης βιώσιμης διαχείρισης φυσικών πόρων, υπό τη συνδρομή, βέβαια, συγκεκριμένων προϋποθέσεων και κυρίως μετά από εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του συγκεκριμένου κάθε φορά υπό αδειοδότηση έργου. Μάλιστα, σύμφωνα με την παρ. 7 του αρ. 1 του ν. 4014/2011 ορίζεται πως στην περίπτωση που η υποχρέωση εκτίμησης των επιπτώσεων ενός έργου στο περιβάλλον προβλέπεται ταυτόχρονα τόσο από την ενωσιακή και εθνική νομοθεσία, με την οποία θεσπίζεται το προστατευτικό καθεστώς των περιοχών αυτών, όσο και από τη νομοθεσία που διέπει την περιβαλλοντική αδειοδότηση των έργων, τότε διεξάγεται μια κοινή, ενοποιημένη διαδικασία.

Βάσει της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ τίθεται η υποχρέωση να μην απορρίπτεται a priori έργο που δεν είναι άμεσα συνδεδεμένο ή αναγκαίο για τη διαχείριση του τόπου, το οποίο όμως είναι δυνατόν να επηρεάζει σημαντικά τον εν λόγω τόπο, καθεαυτό ή από κοινού με άλλα σχέδια, αλλά αντιθέτως να εκτιμάται δεόντως ως προς τις επιπτώσεις του στη συγκεκριμένη περιοχή, λαμβανομένων υπόψη των στόχων διατήρησής της¹⁶⁰. Κατ' επέκταση και η έγκριση ενός έργου ΑΠΕ σε περιοχή του Δικτύου Natura 2000, δεν μπορεί να αποκλείεται συλλήβδην, αποκλειστικά λόγω της ένταξης της περιοχής σε καθεστώς προστασίας, αλλά απεναντίας, πρέπει να υπόκειται σε απαιτήσεις ουσιαστικού και όχι μόνο διαδικαστικού χαρακτήρα¹⁶¹.

Σε αυτές τις απαιτήσεις ουσιαστικού χαρακτήρα, πρωτεύοντα ρόλο λαμβάνει η απαίτηση της δέουσας εκτίμησης των επιπτώσεων που επέρχονται από έργα ΑΠΕ στις περιοχές του Δικτύου Natura 2000, όπως αναλύθηκε ανωτέρω. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 10 του ν. 4014/2011, για τα έργα που πραγματοποιούνται σε περιοχές του Δικτύου Natura 2000, συμπεριλαμβανομένων και των έργων ΑΠΕ, απαιτείται επιπρόσθετα η εκπόνηση μιας ειδικής επιστημονικής μελέτης, της Ειδικής Οικολογικής Αξιολόγησης (ΕΟΑ), η οποία εστιάζει στις συνέπειες για την περιοχή, βάσει των στόχων διατήρησής της και στην ακεραιότητά της με αναφορά στις οικολογικές λειτουργίες, αποτελώντας κατ' ουσίαν την πρακτική εφαρμογή της απαίτησης για δέουσα εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του έργου¹⁶². Η υποχρέωση αυτή τηρείται ακόμα και για έργα, τα οποία βρίσκονται εκτός των προστατευόμενων περιοχών, αλλά όμως είναι δυνατόν να επηρεάζουν σημαντικά την εν λόγω περιοχή, είτε καθεαυτά είτε από κοινού με έτερα έργα ή δραστηριότητες της ευρύτερης περιοχής¹⁶³.

Η ΕΟΑ πραγματοποιείται τόσο για έργα ΑΠΕ κατηγορίας Α όσο και για έργα ΑΠΕ κατηγορίας Β, με διαφοροποιούμενο περιεχόμενο και διαδικασία ανά κατηγορία έργου. Ειδικότερα, όσον αφορά έργα ΑΠΕ κατηγορίας Α, η ΕΟΑ εντάσσεται σε παράρτημα της

¹⁶⁰ Παπασταματίου Π., 2010, «Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας: Ουσιαστική εκτίμηση επιπτώσεων ή εκ των προτέρων αποκλεισμοί;», Νόμος και Φύση, 17.03.2010, διαθέσιμο στο : <https://nomosphysis.org.gr/12084/ananeosimes-piges-energeias-ousiastiki-ektimisi-epiptoseon-i-ek-ton-proteron-apokleismoi-martios-2010/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82>

¹⁶¹ Γώγος Κ. , 2009, «Η περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων σε περιοχές του δικτύου Natura 2000», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα –Θεσσαλονίκη, σελ. 49

¹⁶² Σιούτη Γλ. «Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2018 σελ. 248

¹⁶³ Παρ. 5 αρ. 10 ν. 4014/2011

υποχρεωτικώς εκπονούμενης ΜΠΕ, ως αναπόσπαστο μέρος αυτής και περιλαμβάνει αφενός αναλυτική καταγραφή των στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος με έμφαση στα προστατευτέα αντικείμενα της περιοχής που δύνανται να επηρεαστούν από την εγκατάσταση του έργου και αφετέρου δέουσα εκτίμηση, η οποία περιλαμβάνει ανάλυση και εκτίμηση των εκτιμώμενων επιπτώσεων με ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία επί των προστατευόμενων οικοτόπων, των ειδών χλωρίδας και πανίδας, των ειδών ορνιθοπανίδας καθώς επίσης και των αναγκαίων μέτρων για την αποτροπή ή ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων αυτών.

Περαιτέρω, εάν επιλεγεί από τον φορέα του έργου η εκπόνηση του σταδίου της ΠΠΠΑ, θα πρέπει στην μελέτη που υποβάλλεται να αξιολογείται η υφιστάμενη κατάσταση της προστατευόμενης περιοχής και να εκτιμώνται οι επιπτώσεις στο περιβάλλον από το υπό αδειοδότηση έργο¹⁶⁴. Η ίδια διαδικασία απαιτείται και στο στάδιο της υποχρεωτικώς υποβαλλόμενης ΜΠΕ, κατά το οποίο πρέπει να προσδιορίζεται η σημασία των επιπτώσεων σε σχέση με τα ειδικά χαρακτηριστικά και τις ειδικές περιβαλλοντικές συνθήκες που επικρατούν στην προστατευόμενη περιοχή¹⁶⁵.

Βάσει των συμπερασμάτων της ΕΟΑ και της ΜΠΕ, η αρμόδια αρχή συμφωνεί για την έγκριση του υπό αδειοδότηση έργου μόνο εφόσον βεβαιωθεί πως δεν θα παραβιάσει την ακεραιότητα της περιοχής. Στο πλαίσιο αυτό, εκδίδεται η ΑΕΠΟ ακόμα και όταν καταλήγει στο συμπέρασμα αυτό, κατόπιν εξέτασης των προτεινόμενων μέτρων αντιμετώπισης των επιπτώσεων και αξιολόγησης των εναλλακτικών μέτρων. Εφόσον βέβαια κριθεί απαραίτητο, μπορεί η ΑΕΠΟ να περιλαμβάνει όρους, μέτρα και περιορισμούς που πρέπει να λαμβάνονται για την ελαχιστοποίηση και αντιμετώπιση των δυνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων¹⁶⁶.

Αναφορικά δε με τα έργα ΑΠΕ της κατηγορίας Β, η ΕΟΑ υποβάλλεται στην αρμόδια υπηρεσία Περιβάλλοντος της Περιφέρειας¹⁶⁷ και περιλαμβάνει την καταγραφή στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος με έμφαση στα προστατευτέα αντικείμενα που δύνανται να επηρεαστούν, την εκτίμηση των πιθανών επιπτώσεων μεμονωμένα ή σε συνδυασμό με άλλα έργα ή δραστηριότητες, λαμβανομένων υπόψη των στόχων διατήρησης των εν λόγω περιοχών Natura καθώς και μέτρα για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων αυτών¹⁶⁸. Ειδικότερα, αξιολογείται εάν ενδέχεται το έργο ΑΠΕ να προκαλέσει καθυστέρηση ή να διακόψει την πρόοδο επίτευξης των στόχων διατήρησης της οικείας περιοχής Natura 2000, να ελαττώσει την έκταση ή να κατακερματίσει τους τύπους των οικοτόπων ή να επηρεάσει την αντιπροσωπευτικότητα και το βαθμό διατήρησης της δομής και των λειτουργιών τους, να ελαττώσει το μέγεθος του πληθυσμού των ειδών να επηρεάσει την ισορροπία μεταξύ τους ή τον βαθμό απομόνωσής τους, να προξενήσει αλλαγές σε ζωτικής σημασίας παραμέτρους εν γένει¹⁶⁹. Σε περίπτωση που από την ΕΟΑ προκύπτει ότι ενδεχομένως κινδυνεύει η ακεραιότητα της προστατευόμενης περιοχής, η αρμόδια περιβαλλοντική αρχή, με απόφαση του Περιφερειάρχη, εκδίδει πρόσθετους όρους στις ΠΠΔ, προκειμένου να αρθεί αυτό το ενδεχόμενο¹⁷⁰.

¹⁶⁴ ΚΥΑ 170225/2014 (ΦΕΚ Β' 135) Παράρτημα 1

¹⁶⁵ Παρ 2 αρ. 10 ν. 4014/2011

¹⁶⁶ ΚΥΑ 48963/2012 (ΦΕΚ Β' 2703) Παράρτημα Α

¹⁶⁷ Παρ. 1 αρ. 10 ν. 4014/2011

¹⁶⁸ Παρ. 8 αρ. 11 ν. 4014/2011

¹⁶⁹ ΥΑ 529/52983/1952/2013 (ΦΕΚ Β' 2436), αρ. 4

¹⁷⁰ Παρ. 3 αρ. 10 ν. 4014/2011

Βέβαια, όπως έχει ήδη επισημανθεί, δεδομένου ότι τα έργα ΑΠΕ συνιστούν έργα επιτακτικού δημοσίου συμφέροντος, εντάσσονται στην ρητή εξαίρεση κατά την οποία μπορούν να εγκριθούν περιβαλλοντικά, ακόμη και στην περίπτωση που υπάρξει αμφιβολία ή διαπιστωθεί μετά βεβαιότητας η επερχόμενη βλάβη της οικολογικής ακεραιότητας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μόνο εάν αφενός διαπιστωθεί πως δεν υπάρχει εναλλακτική λύση για την εγκατάσταση και λειτουργία του έργου ΑΠΕ και αφετέρου ληφθούν όλα τα αναγκαία και ικανά αντισταθμιστικά μέτρα, ώστε να διασφαλισθεί η συνολική συνοχή του Δικτύου Natura 2000, με την παράλληλη υποχρέωση της ενημέρωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις επιπτώσεις που ενδέχεται να προκύψουν και τα αντισταθμιστικά μέτρα που ελήφθησαν¹⁷¹. Βέβαια, όταν στη συγκεκριμένη περιοχή ευρίσκεται ένας τύπος φυσικού οικοτόπου προτεραιότητας ή ένα είδος προτεραιότητας, είναι δυνατόν να προβληθούν μόνο επιχειρήματα σχετικά με την υγεία ανθρώπων και τη δημόσια ασφάλεια ή σχετικά με θετικές συνέπειες πρωταρχικής σημασίας για το περιβάλλον καθώς και άλλοι επιτακτικοί λόγοι σημαντικού δημοσίου συμφέροντος, όμως στην τελευταία αυτή περίπτωση, απαιτείται επιπρόσθετα γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹⁷².

¹⁷¹ Παρ. 4 αρ. 10 ν. 4014/2011

¹⁷² Παρ. 4 αρ. 10 ν. 4014/2011

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από τη σύντομη εξέταση του ζητήματος της χωροθέτησης των έργων ΑΠΕ που προηγήθηκε, προκύπτει πως σήμερα η ανάγκη για την προστασία του περιβάλλοντος έχει καταστεί πιο επιτακτική από ποτέ. Βέβαια, η ανάγκη της προστασίας του περιβάλλοντος είναι απαραίτητο να διατρέξει όλες τις πολιτικές που διαμορφώνουν το αναπτυξιακό, οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο της χώρας, άλλως μια αυτόνομη πολιτική για το περιβάλλον είναι καταδικασμένη να βρίσκεται σε συνεχή αντίθεση με τους στόχους και τις προτεραιότητες των υπόλοιπων πολιτικών¹⁷³.

Εύκολα μπορούμε, επίσης, να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η συμβολή των ΑΠΕ προς την κατεύθυνση αυτήν είναι αδιαμφισβήτητη. Στο συμπέρασμα αυτό κατατείνει, πρωτίστως, το γεγονός πως η αξιοποίηση των ΑΠΕ συντελεί στο να δοθεί τέλος σε μια περιβαλλοντικά ζημιογόνα, ακριβή πλέον και εν τέλει επιβαρυντική για την ανθρώπινη υγεία τεχνολογία καύσης ορυκτών καυσίμων. Επιβεβαίωση παρέχεται και μέσω της ενεργειακής και περιβαλλοντικής ενωσιακής πολιτικής, η οποία εμπεριέχει την προώθηση των ΑΠΕ ως βασική συνιστώσα της, αναγνωρίζοντας πως αποτελούν ουσιώδη όρο της βιώσιμης ανάπτυξης και βασικό εργαλείο για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής. Πέρα από αυτήν την λειτουργία τους, οι ΑΠΕ αποτελούν ουσιαστικό στοιχείο για την τόνωση της ενεργειακής αυτονομίας και την απεξάρτηση από τις εισαγωγές καυσίμων, την προώθηση της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού και την ενίσχυση της βιώσιμης και οικονομικά προσιτής ενέργειας. Τέλος, πολλά από τα χαρακτηριστικά τους τις καθιστούν συστατικό στοιχείο μιας νέας αναπτυξιακής πολιτικής, καθώς διαθέτουν ανεξάντλητα συνολικώς αποθέματα, έχουν το πλεονέκτημα της διασποράς τους στον χώρο, ευέλικτη διαχείριση και συμβάλλουν στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, συνεισφέροντας κατ' αυτόν τον τρόπο και στους τρεις άξονες της ευρωπαϊκής πολιτικής για την ανάπτυξη: την ανταγωνιστικότητα, την προστασία του περιβάλλοντος και την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού¹⁷⁴.

Στον αντίποδα βέβαια, είναι φανερό πως οι ΑΠΕ δεν στερούνται περιβαλλοντικών επιπτώσεων, όπως άλλωστε ισχύει για κάθε ανθρώπινη επέμβαση στο περιβάλλον. Η πρόληψη ή έστω η αντιμετώπιση των αναπόφευκτων αυτών επιπτώσεων, απαιτεί ένα ισχυρό και αποτελεσματικό θεσμικό πλαίσιο, που να διέπει τόσο τη διαδικασία χωροθέτησης τέτοιων εγκαταστάσεων, όσο και τη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησής τους. Η απαίτηση αυτή καθίσταται πιο επιτακτική στις περιπτώσεις έργων ΑΠΕ που πρόκειται να χωροθετηθούν και να λειτουργήσουν εντός περιοχών με αυξημένη περιβαλλοντική και οικολογική αξία. Σε αυτές τις περιοχές συγκαταλέγονται τα δάση, οι δασικές και οι αναδασωτέες εκτάσεις, τα μικρά νησιά και

¹⁷³ Κουβέλης Σ., 2009, «Πολιτική για το περιβάλλον ή το περιβάλλον στις πολιτικές μας;», Νόμος και Φύση, 10.04.2009 διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/11699/politiki-gia-to-periballon-i-to-periballon-stis-politikes-mas-aprilios-2009/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82>

¹⁷⁴ Ζερβός Α., 2009, «Γενναία στροφή στις ΑΠΕ», Νόμος και Φύση, 26.03.2009, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/11682/gennaia-strofi-stis-ape-martios-2009/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82>

οι περιοχές του Δικτύου Natura 2000, για τις οποίες ο νομοθέτης και ο δικαστής αναγνωρίζουν αυξημένο προστατευτικό καθεστώς.

Στην περίπτωση δε, που επιχειρείται η εγκατάσταση έργων ΑΠΕ εντός των προαναφερθέντων ευαίσθητων οικοσυστημάτων, η ενδεχόμενη σύγκρουση που επέρχεται, μπορεί να επιλυθεί κατόπιν εξέτασης των σκοπών του δημοσίου που διακυβεύονται με προσφυγή στις θεμελιώδεις συνταγματικές αρχές της πρακτικής αρμονίας, της στάθμισης και της αναλογικότητας. Κρίνοντας και σταθμίζοντας, φυσικά, το είδος και την έκταση της επαπειλούμενης βλάβης στο φυσικό περιβάλλον και την φύση της εξυπηρετούμενης με την εκτέλεση του έργου ανάγκης¹⁷⁵.

Βέβαια, ενώ αποτελεί κοινή παραδοχή πως η προώθηση των έργων ΑΠΕ είναι καθοριστικής σημασίας προϋπόθεση, πρωτίστως, για την προστασία και διαφύλαξη του περιβάλλοντος αλλά και για την οικονομική ευημερία, εντούτοις τα προβλήματα που δημιουργούν αγκυλώσεις στην διαδικασία εξέλιξης και παγίωσης της τεχνολογίας αυτής δεν είναι λίγα.

Διαπιστώνεται λοιπόν, πως ουσιαστικό πρόβλημα που λειτουργεί ως τροχοπέδη στην ανάπτυξη των ΑΠΕ είναι, καταρχάς, ο νομοθετικός πλουραλισμός που διέπει το θεσμικό πλαίσιο της εγκατάστασης και λειτουργίας των έργων ΑΠΕ, δηλαδή η διάσπαρτη και αποσπασματική ύπαρξη πολλών ρυθμίσεων σε διάφορα νομοθετήματα με συνεχείς τροποποιήσεις, που επιφέρουν συχνά επικαλύψεις και αντιφάσεις, έχοντας ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός θολού και αποθαρρυντικού αναπτυξιακού περιβάλλοντος. Πολλώ δε μάλλον, όταν η αποσπασματική αυτή πολιτική είναι απλώς μια απάντηση σε μια συγκεκριμένη ανάγκη που παρίσταται κάθε φορά ή απλώς η ικανοποίηση της υποχρέωσης ενσωμάτωσης των ευρωπαϊκών Οδηγιών και όχι μια πλήρης, οργανωμένη και τεκμηριωμένη νομοθετική πολιτική, ώστε να είναι εφαρμόσιμη κατά τρόπο ουσιαστικό.

Περαιτέρω, παρατηρεί κανείς, πως η αδειοδότηση των έργων ΑΠΕ επιτυγχάνεται μέσω μιας διαδικασίας αρκετά περίπλοκης με πλήθος σταδίων και έκδοσης επιμέρους αδειών, η οποία αν συνδυαστεί με την υποστελέχωση και άλλοτε με τη δυσκαμψία και την αδράνεια της Διοίκησης, δημιουργεί έντονα ζητήματα γραφειοκρατείας, που καθιστούν την εγκατάσταση και τη λειτουργία αυτών των έργων χρονοβόρα και ενδεχομένως αποτρεπτική. Δεν αναιρείται το γεγονός πως πρόσφατα έγιναν προσπάθειες προς αυτήν την κατεύθυνση, με στόχο την απλοποίηση του αδειοδοτικού πλαισίου και την ταυτόχρονη μείωση του χρόνου που απαιτείται για την υλοποίηση των έργων, αλλά απομένει να εξακριβωθεί πως θα λειτουργήσει αυτό στην πράξη τόσο στο επίπεδο της δημόσιας διοίκησης, όσο και σε αυτό της περιβαλλοντικής προστασίας.

Επισημάνθηκε, επίσης, πως το ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ, το οποίο ορίζει τις γενικές κατευθύνσεις και τους κανόνες για την εγκατάσταση έργων ΑΠΕ στο σύνολο του εθνικού χώρου, εκπονήθηκε -καθυστερημένα- το 2008. Μέσα σε αυτό το μεγάλο χρονικό διάστημα που έχει μεσολαβήσει έως σήμερα, έχουν καταγραφεί πλημμυρίδες κατά την εφαρμογή του, η τεχνολογία έχει εξελιχθεί ραγδαία, έχουν προκύψει νέα επιστημονικά δεδομένα και η ανάγκη προώθησης των ΑΠΕ έχει σαφώς ενταθεί. Επομένως, η ανάγκη επίσπευσης της αναθεώρησης του παρωχημένου, πλέον, ειδικού χωροταξικού πλαισίου είναι δεδομένη. Εν ολίγοις, πρέπει να μεταβούμε σε ένα σύστημα χωροταξικού σχεδιασμού μεγαλύτερης ωριμότητας, το οποίο θα αλληλεπιδρά ενεργά με

¹⁷⁵ ΣτΕ 1672/2005, 4413/2012, 1455/2018

τον αναπτυξιακό σχεδιασμό, θα επιτυγχάνει την άρση των εμποδίων της επιχειρηματικότητας αλλά και την ταυτόχρονη διασφάλιση του δημόσιου συμφέροντος¹⁷⁶. Στόχος του νέου ΕΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ πρέπει να είναι η ισορροπημένη χωρικά κάλυψη της αναγκαίας χωροθέτησης των ΑΠΕ στο πλαίσιο και των ευρωπαϊκών δεσμεύσεων ως προς τους στόχους ΑΠΕ -και εν τέλει στην επίτευξη του στόχου της κλιματικής ουδετερότητας μέχρι το 2050, όπως απορρέει και από την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία-, με την ταυτόχρονη διασφάλιση των μικρότερων δυνατών επιπτώσεων στο φυσικό περιβάλλον και τη σωστή εκτίμηση των σωρευτικών επιπτώσεων ειδικά στα είδη και τους οικοτόπους των περιοχών του δικτύου Natura 2000.

Ένα ακόμα εμπόδιο στην ανάπτυξη των ΑΠΕ στην Ελλάδα αποτελούν οι –πλέον συχνότερα εμφανιζόμενες- αντιδράσεις των τοπικών κοινωνιών, οι οποίες ορισμένες φορές βασίζονται σε παραπληροφόρηση ή έλλειψη ενημέρωσης, ή ακόμα και σε τοπικά συμφέροντα, χωρίς να αποκλείονται ασφαλώς και περιπτώσεις αντιδράσεων που έχουν οικολογικές ή ιστορικού χαρακτήρα ανησυχίες. Βέβαια, στις περιπτώσεις που η απόπειρα προώθησης των ΑΠΕ και αντιμετώπισης της κλιματικής κρίσης συναντά απέναντι της την τοπική κοινωνία ή ομάδες συμφερόντων που αντιμάχονται ιδιοτελώς κάθε αλλαγή του status quo και ειδικά όταν οι αντιδράσεις αυτές διακατέχονται από ανυπαρξία συνείδησης για το συλλογικό καλό και παράλληλα από συχνή παρουσία του φαινομένου *nimby*¹⁷⁷, τότε είναι δύσκολο να γίνουν ουσιαστικά βήματα προόδου¹⁷⁸. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την καθυστέρηση, την αναστολή ή την ακύρωση της υλοποίησης των έργων ΑΠΕ, καθώς δεν είναι λίγες οι αιτήσεις ακυρώσεως των αδειοδοτικών πράξεων των έργων ΑΠΕ που κατατίθενται ενώπιον του ΣτΕ, με το πρόσχημα της ανάγκης προστασίας του περιβάλλοντος. Απάντηση στο πρόβλημα αυτό, είναι η επαρκής και συνεχής ενημέρωση της κοινωνίας των πολιτών με στόχο τη δημιουργία συνείδησης στους πολίτες για τη σημασία των ΑΠΕ, την καλλιέργεια περιβαλλοντικής παιδείας και τη δημιουργία ενός κλίματος εμπιστοσύνης, ώστε να επέλθει ουσιαστική συνεργασία και δημιουργική διαβούλευση της Διοίκησης με τις τοπικές κοινωνίες, τις περιβαλλοντικές οργανώσεις και την κοινωνία των πολιτών εν γένει¹⁷⁹.

Συνοψίζοντας, η επιτακτική ανάγκη μετάβασης σε ένα καθαρό μέλλον, σε οικονομικές δραστηριότητες απαλλαγμένες από εκπομπές άνθρακα και εν γένει σε μια βιώσιμη και πράσινη ανάπτυξη, απαιτεί μια γενναία στροφή προς τις ΑΠΕ, στο πλαίσιο μιας βιώσιμης αναπτυξιακής πολιτικής της χώρας, ώστε να συμβάλει αποτελεσματικά στην προσπάθεια καταπολέμησης της κλιματικής αλλαγής και ενεργειακής απεξάρτησης της Ευρώπης από τα ορυκτά καύσιμα¹⁸⁰. Απαιτούνται άμεσες πρωτοβουλίες για τη δημιουργία των απαραίτητων συνθηκών για την προώθηση των ΑΠΕ στην κατεύθυνση της υπέρβασης των αγκυλώσεων της δημόσιας διοίκησης,

¹⁷⁶ Γουργιώτης Α., 2018, «Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τις ΑΠΕ: προκλήσεις αδυναμίες», διαθέσιμο στο: <https://tee-kdth.gr/wp-content/uploads/2018/07/gourgiotis.pdf>

¹⁷⁷ Not in my back yard (σε ελεύθερη απόδοση, όχι στη δική μου αυλή)

¹⁷⁸ Σακελλαροπούλου Αικ., 2016, «Περιβάλλον και ανάπτυξη: Σταθμίσεις και δικαστικός έλεγχος», Νόμος και Φύση, 13.01.2016, διαθέσιμο στο: https://nomosphysis.org.gr/13189/perivallon-kai-anaptyksi-stathmiseis-kai-dikastikos-elegchos/#_ftn2 και Σακελλαροπούλου Αικ. 6.11.2020, χαιρετισμός στο συνέδριο του WWF και του περιοδικού Νόμος και Φύση με θέμα «Το περιβαλλοντικό δίκαιο αντιμετώπιση με την περιβαλλοντική κρίση»

¹⁷⁹ Παπαδημητρίου Γ., 2006, «Κλιματικές αλλαγές και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας», Νόμος και Φύση, 16.02.2006, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/10351/klimatikes-allages-kai-ananeosimes-piges-energeias-febrouarios-2006/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC>

¹⁸⁰ Ζερβός Α., 2009, «Γενναία στροφή στις ΑΠΕ», Νόμος και Φύση, 26.03.2009, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/11682/gennaia-strofi-stis-ape-martios-2009/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82>

ενημέρωση και συμπερίληψη των πολιτών στη διαδικασία της ενεργειακής μετάβασης, διαγενεακή αλληλεγγύη, προνοητικότητα και δυναμικά εξελισσόμενη εποπτεία της διαδικασίας, λαμβάνοντας πάντα υπόψη τα περιβαλλοντικά, οικονομικά και κοινωνικά δεδομένα αλλά και τις τοπικές ιδιαιτερότητες . Η λογική της αδράνειας δεν μπορεί να αποτελεί επιλογή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία

- Κουτούπα-Ρεγκάκου Ε. , 2005, Δίκαιο του περιβάλλοντος, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη
- Καράκωστας Ι. , 2011, Περιβάλλον & Δίκαιο: Δίκαιο διαχείρισης και προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Μαριά Ε.-Α., 2011 «Δάση και δασικές εκτάσεις: από τον εννοιολογικό προσδιορισμό στην προστασία τους. Η στάση της νομολογίας» στο Σακελλαροπούλου Α., Κουφάκη Ι., 2008, Δίκαιο του Περιβάλλοντος. Πρακτικά Σεμιναρίων 2008-2009. Τόμος Ι, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, Αθήνα
- Γιαννακούρου Γ., 2011 «Το νομικό πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού στην Ελλάδα: θεωρία και πράξη» στο Σακελλαροπούλου Α., Κουφάκη Ι. 2008, Δίκαιο του Περιβάλλοντος. Πρακτικά Σεμιναρίων 2008-2009, Τόμος Ι, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών
- Μακρής Ι., 2010, «Δασικό Δίκαιο», Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη
- Καράκωστας Ι., 2011, «Περιβάλλον & Δίκαιο: Δίκαιο διαχείρισης και προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών», Νομική Βιβλιοθήκη
- Σιούτη Γ., 2018, «Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη
- Γώγος Κ. , 2009, «Η περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων σε περιοχές του δικτύου Natura 2000», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα –Θεσσαλονίκη
- Βασιλειάδης Δ. «Περιβαλλοντική αδειοδότηση» στο Βασιλειάδης Δ., Διβάνη Χ., Κουσκούνα Μ., Παπαπετρόπουλος Α., 2016, Περιβάλλον, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Μαριά Ε-Α, 2007, «Κοινοτικές και Εθνικές ρυθμίσεις για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας : οι προκλήσεις και τα διλήμματα», στο «Η εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου περιβάλλοντος στην Ελλάδα 1981-2006», Ελληνική Εταιρεία Δικαίου Περιβάλλοντος, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας Αθήνα

Άρθρα

- Ηλιάδου Α., 2008, «Ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική και προστασία του περιβάλλοντος», Περιβάλλον και Δίκαιο, Τεύχος 3/2008
- Συνοδινός Χ., 2001, «Ενέργεια και περιβάλλον», Περιβάλλον και Δίκαιο, Τεύχος 3/2001
- Δελλής Γ. «Το Σύνταγμα, το Δάσος και το Συμβούλιο της Επικρατείας, Εφαρμογές» ΔΔ/2005
- Μειδάνη Ε., 2017, «Οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας ως θεσμική παρέμβαση ενάντια στην κλιματική αλλαγή», Περιβάλλον και Δίκαιο, Τεύχος 2/2017
- Παπαγεωργίου Μ. «Το νομοθετικό καθεστώς των ΑΠΕ σε Συνταγματικό, Ευρωπαϊκό και Διεθνές Δίκαιο, η κοινή νομοθεσία και η δυνατότητα δημιουργίας Ενεργειακού Συνεταιρισμού», Εφημ.ΔΔ5/2018
- Γιαννακούρου Γ., 2008 «Το θεσμικό πλαίσιο του Χωροταξικού Σχεδιασμού στην Ελλάδα: Επίκαιρα διλήμματα και προκλήσεις για το μέλλον», Νόμος και Φύση, 14.02.2008,

διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/11271/to-thesmiko-plaisio-tou-xorotaksikou-sxediasmou-stin-ellada-epikaira-dilimmata-kai-prokliseis-gia-to-mellon-febrouarios-2008/>

- Σακελλαροπούλου Αικ., 2014, «Χωροταξία και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας», ΘΠΔΔ, Τεύχος 2/2014
- Φοβάκης Α., 2017, «Ανασκόπηση της νομολογίας ΣτΕ για τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού» Νόμος και Φύση, 22.05.2017, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/16230/nomologia-ste-gia-ta-eidika-plaisia-xorotaksikoy-sxediasmoy/>
- Σακελλαροπούλου Α., 2016, «Η στάση του Συμβουλίου της Επικρατείας και η φέρουσα ικανότητα», Νόμος και Φύση, 04.02.2016, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/13341/i-stasi-toy-symvolyioly-tis-epikrateias-kai-i-feroysa-ikanotita/>
- Μενουδάκος Κ., 1997, «Προστασία του περιβάλλοντος στο ελληνικό δημόσιο δίκαιο», Νόμος και Φύση, 03.04.2003, διαθέσιμο στο <https://nomosphysis.org.gr/7017/prostasia-tou-periballontos-sto-elliniko-dimosio-dikaio-febrouarios-1997/>
- Σακελλαροπούλου Α., 2018 «Περιβαλλοντικό Σύνταγμα και ΣτΕ στα χρόνια της κρίσης», 19.02.2018, Νόμος και Φύση, διαθέσιμο στο <https://nomosphysis.org.gr/17509/perivallontiko-syntagma-kai-ste-sta-xronia-tis-krisis/>
- Μαριά Ε.-Α. «Τεχνικά έργα ηλεκτροπαραγωγής από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) και προστασία του περιβάλλοντος», Περιβάλλον & Δίκαιο, Τεύχος 3/2001
- Γιαννακούρου Γ., 2007, «Η μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων και η αναθεώρηση του Συντάγματος», Νόμος και Φύση, 07.01.2007, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/10688/h-metaboli-tou-proorismou-ton-dason-kai-ton-dasikon-ektaseon-kai-i-anatheorisi-tou-suntagmatos-ianouarios-2007/>
- Σηφουνάκης Ν., 2007, «Περιβάλλον και Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας», Νόμος και Φύση, 24.04.2007, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/10829/periballon-kai-ananeosimes-piges-energeias-aprilios2007/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82>
- Σιούτη Γ., 2016, «Ο θρίαμβος της λογικής : Αναδάσωση και ΑΠΕ», Ελληνική Εταιρεία Δικαίου του Περιβάλλοντος, Ο Δικαστής, ο Νόμος και το Περιβάλλον
- Χριστοπούλου Ι., 2010, «Περιοχές Natura: Ένας μοχλός ανάπτυξης», Νόμος και Φύση, 05.07.2010, διαθέσιμο στο : <https://nomosphysis.org.gr/12122/perioxes-natura-enas-moxlos-anaptuksis-ioulios-2010/?st=Natura>
- Νικολόπουλος Τ., 2010 «Περιοχές Natura 2000 και προϋποθέσεις έγκρισης έργων σ' αυτές», Νόμος και Φύση, 11.02.2010, διαθέσιμο στο <https://nomosphysis.org.gr/12067/perioxes-natura-2000-kai-propotheseis-egkrisis-ergon-s8217-autes-febrouarios-2010/?st=Natura>
- Παπασταματίου Π., 2010, «Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας: Ουσιαστική εκτίμηση επιπτώσεων ή εκ των προτέρων αποκλεισμοί;», Νόμος και Φύση, 17.03.2010, διαθέσιμο στο : <https://nomosphysis.org.gr/12084/ananeosimes-piges-energeias-ousiastiki-ektimisi-epiptoseon-i-ek-ton-proteron-apokleismo-i-martios-2010/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82>

- Κουβέλης Σ., 2009, «Πολιτική για το περιβάλλον ή το περιβάλλον στις πολιτικές μας;», Νόμος και Φύση, 10.04.2009 διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/11699/politiki-gia-to-periballon-i-to-periballon-stis-politikes-mas-aprilios-2009/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82>
- Ζερβός Α., 2009, «Γενναία στροφή στις ΑΠΕ», Νόμος και Φύση, 26.03.2009, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/11682/gennaia-strofi-stis-ape-martios-2009/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%82>
- Γουργιώτης Α., 2018, «Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τις ΑΠΕ: προκλήσεις αδυναμίες», διαθέσιμο στο: <https://tee-kdth.gr/wp-content/uploads/2018/07/gourgiotis.pdf>
- Σακελλαροπούλου Α. , 2016, «Περιβάλλον και ανάπτυξη: Σταθμίσεις και δικαστικός έλεγχος», Νόμος και Φύση, 13.01.2016, διαθέσιμο στο: https://nomosphysis.org.gr/13189/perivallon-kai-anaptyksi-stathmiseis-kai-dikastikos-elegchos/#_ftn2
- Παπαδημητρίου Γ., 2006, «Κλιματικές αλλαγές και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας», Νόμος και Φύση, 16.02.2006, διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/10351/klimatikes-allages-kai-ananeosimes-piges-energeias-febrouarios-2006/?st=%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC>
- Συνέδριο του WWF και του περιοδικού Νόμος και Φύση με θέμα «Το περιβαλλοντικό δίκαιο αντιμέτωπο με την περιβαλλοντική κρίση»

Νομοθεσία

- Οδηγία 85/337/ΕΟΚ «Για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον»
- Σύμβαση ΟΗΕ για τη Βιολογική Ποικιλότητα, Ρίο ντε Τζανέιρο, 1992
- Οδηγία 92/43/ΕΟΚ «Για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας»
- Οδηγία 2001/77/ΕΚ «Για την προαγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές στην εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας»
- Οδηγίας 2003/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2003, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση της οδηγίας 96/92/ΕΚ - Δηλώσεις σχετικά με τις δραστηριότητες παροπλισμού και διαχείρισης των αποβλήτων
- ΣΛΕΕ
- Οδηγία 2009/28/ΕΚ «Σχετικά με την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και την τροποποίηση και συνακόλουθη κατάργηση των οδηγιών 2001/77/ΕΚ και 2003/30/ΕΚ»
- Οδηγία 2009/147/ΕΚ «Περί της διατηρήσεως των άγριων πτηνών»
- Οδηγία 2011/92/ΕΕ «Για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον»
- Πρωτόκολλο Κιότο

- Συμφωνία Παρισίων
- Οδηγία 2018/2001/ΕΕ «Για την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές»
- Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία
- Ν. ΑΧΝ/1888 «Περί διακρίσεως και οριοθεσίας των δασών», που περιελήφθη ως άρθ. 57 στον Ν 3077/1924 «Περί δασικού κωδικός»
- Π.Δ 19.11.1928/30.11.1928 «περί διαχειρίσεως δασών»
- 11/11 Μαΐου 1929 Ν.Δ/τος περί Δασικού Κώδικος
- Α.Ν 856/1937 «περί Εθνικών Δρυμών»
- Ν.Δ. 86/1969 «Δασικός Κώδικας» (ΦΕΚ Α' 7)
- Άρθρα 24, 79, 101, 106, 117 Συντάγματος
- Ν. 360/1976 «Περί Χωροταξίας και Περιβάλλοντος» (ΦΕΚ Α' 151)
- Ν. 998/1979 «Περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της Χώρας» (ΦΕΚ Α' 289)
- Ν.1650/1986 «Για την προστασία του περιβάλλοντος» (ΦΕΚ Α' 160)
- Ν. 2742/1999 «Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 207)
- Ν. 2941/2001 «Απλοποίηση διαδικασιών ίδρυσης εταιρειών, αδειοδότησης ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, ρύθμιση θεμάτων της Α.Ε. "ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΝΑΥΠΗΓΕΙΑ" και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 201)
- Ν. 3468/2006 «Παραγωγή Ηλεκτρικής Ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και Συμπαράγωγή Ηλεκτρισμού και Θερμότητας Υψηλής Απόδοσης και λοιπές διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 129)
- Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΦΕΚ Α' 128/2008)
- Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού (ΦΕΚ Β' 2464/2008)
- Ν. 3851/2010 «Επιτάχυνση της ανάπτυξης των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και άλλες διατάξεις σε θέματα αρμοδιότητας του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής» (ΦΕΚ Α' 85)
- Ν. 3937/2011 «Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 60)
- Ν. 4014/2011 «Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής» (ΦΕΚ Α' 209)
- Ν. 4062/2012 «Αξιοποίηση του πρώην Αεροδρομίου Ελληνικού - Πρόγραμμα ΗΛΙΟΣ - Προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές (Ενσωμάτωση Οδηγίας 2009/28/ΕΚ) - Κριτήρια Αειφορίας Βιοκαυσίμων και Βιορευστών (Ενσωμάτωση Οδηγίας 2009/30/ΕΚ)» (ΦΕΚ Α' 70)
- Ν. 4203/2013 «Ρυθμίσεις θεμάτων Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 235)
- Ν. 4280/2014 «Περιβαλλοντική αναβάθμιση και ιδιωτική πολεοδόμηση - Βιώσιμη ανάπτυξη οικισμών Ρυθμίσεις δασικής νομοθεσίας και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 159)
- Εθνική Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα για τα έτη 2014-2019 και Σχέδιο Δράσης πενταετούς διάρκειας (ΦΕΚ Β' 2383/2014)

- Ν. 4414/2016 «Νέο καθεστώς στήριξης των σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και Συμπαράγωγή Ηλεκτρισμού και Θερμότητας Υψηλής Απόδοσης - Διατάξεις για το νομικό και λειτουργικό διαχωρισμό των κλάδων προμήθειας και διανομής στην αγορά του φυσικού αερίου και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 149)
- Ν. 4426/2016 «Κύρωση της Συμφωνίας των Παρισίων στη Σύμβαση - Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή» (ΦΕΚ Α' 187)
- Π.Δ 59/2018 «Κατηγορίες και περιεχόμενο χρήσεων γης» (ΦΕΚ Α' 114)
- Ν. 4685/2020 «Εκσυγχρονισμός περιβαλλοντικής νομοθεσίας, ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία των Οδηγιών 2018/844 και 2019/692 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και λοιπές διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 92)
- Αιτιολογική έκθεση νόμου 3851/2010 (ΦΕΚ Α' 85)
- Αιτιολογική έκθεση ν. 3937/2011 (ΦΕΚ Α' 60)
- Αιτιολογική έκθεση ν. 4685/2020 (ΦΕΚ Α' 92)
- ΚΥΑ 69269/5387/90 «Κατάταξη έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες, περιεχόμενο Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ), καθορισμός περιεχομένου ειδικών περιβαλλοντικών μελετών (ΕΠΜ) και λοιπές συναφείς διατάξεις, σύμφωνα με το Ν. 1650/1986» (ΦΕΚ Β' 678)
- ΚΥΑ 33318/3028/1998 «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων (ενδιαιτημάτων) καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας» (ΦΕΚ Β' 1289)
- ΥΑ Δ6/Φ1/οικ.13310/2007 «Διαδικασία έκδοσης αδειών εγκατάστασης και λειτουργίας σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας» (ΦΕΚ Β' 1153)
- ΚΥΑ Η.Π.14849/853/Ε103/2008 «Τροποποίηση των υπ' αριθμ. 33318/3028/1998 κοινών υπουργικών αποφάσεων (Β'1289) και υπ' αριθμ. 29459/1510/2005 κοινών υπουργικών αποφάσεων (Β'992), σε συμμόρφωση με διατάξεις της οδηγίας 2006/105 του Συμβουλίου της 20ης Νοεμβρίου 2006 της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (ΦΕΚ Β' 645) ΚΥΑ Η.Π.37338/1807/Ε.103/2010 «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση της άγριας ορνιθοπανίδας και των οικοτόπων/ενδιαιτημάτων της, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ, "Περί διατήρησης των άγριων πτηνών", του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 2ας Απριλίου 1979, όπως κωδικοποιήθηκε με την οδηγία 2009/147/ΕΚ» (ΦΕΚ Β' 1495)
- ΚΥΑ Η.Π. 8353/276/Ε10/2012 «Τροποποίηση και συμπλήρωση της υπ' αριθ. 37338/1807/2010 κοινής υπουργικής απόφασης «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση της άγριας ορνιθοπανίδας και των οικοτόπων/ενδιαιτημάτων της, σε συμμόρφωση με την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ...» (Β' 1495), σε συμμόρφωση με τις διατάξεις του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 1 του άρθρου 4 της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ «Για τη διατήρηση των άγριων πτηνών» του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 2ας Απριλίου 1979, όπως κωδικοποιήθηκε με την οδηγία 2009/147/ΕΚ» (ΦΕΚ Β' 415)
- ΥΑ 1958/2012 Κατάταξη δημόσιων και ιδιωτικών έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες και υποκατηγορίες σύμφωνα με το Άρθρο 1 παράγραφος 4 του Ν. 4014/21.09.2011 (Φ.Ε.Κ. Α' 209/2011)» (ΦΕΚ Β' 21)

- ΚΥΑ 21398/2012 «Ίδρυση και λειτουργία ειδικού δικτυακού τόπου για την ανάρτηση των αποφάσεων έγκρισης περιβαλλοντικών όρων (ΑΕΠΟ), των αποφάσεων ανανέωσης ή τροποποίησης ΑΕΠΟ, σύμφωνα με το άρθρο 19α του Νόμου 4014/2011 (ΦΕΚ Α/209/2011)» (ΦΕΚ Β' 1470)
- ΥΑ 48963/2012 «Προδιαγραφές περιεχομένου Αποφάσεων Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (Α.Ε.Π.Ο.) για έργα και δραστηριότητες κατηγορίας Α' της υπ' αριθμ. 1958/13-1-2012 απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (Β' 21), όπως ισχύει, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 7 του Ν. 4014/2011 (Α' 209)» (ΦΕΚ Β' 2703)
- ΥΑ 529/52983/1952/2013 «Προδιαγραφές της Ειδικής Οικολογικής Αξιολόγησης για έργα και δραστηριότητες της κατηγορίας Β του άρθρου 10 του Ν. 4014/2011 (ΦΕΚ Α' 209) «Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής»». (ΦΕΚ Β' 2436)
- ΚΥΑ Η.Π. 44105/1398/Ε1103/2013 Τροποποίηση της αριθ. 29459/1510/2005 Κοινής Υπουργικής Απόφασης «Καθορισμός εθνικών ανωτάτων ορίων εκπομπών για ορισμένους ατμοσφαιρικούς ρύπους...» (Β'992) και (Β'1131), όπως τροποποιήθηκε με την αριθ. 14849/853/2008 ΚΥΑ (Β'645) και της αριθ. 33318/3028/1998 Κοινής Υπουργικής Απόφασης «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων (ενδιαιτημάτων) καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας» (Β'1289), όπως τροποποιήθηκε με την αριθ. 14849/853/2008 ΚΥΑ (Β'645), σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της οδηγίας 2013/17/ΕΕ του Συμβουλίου της 13ης Μαΐου 2013 της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Β' 1890)
- ΥΑ 3791/2013 «Πρότυπες Περιβαλλοντικές Δεσμεύσεις (ΠΠΔ) για έργα Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας που κατατάσσονται στην Β Κατηγορία της 10ης Ομάδας «Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας» του Παραρτήματος Χ της υπ1 αριθμ. 1958/2012 (Β' 21) υπουργικής απόφασης, με α/α 1,2,8 και 9» (ΦΕΚ Β' 104)
- ΚΥΑ 1649/45/2014 «Εξειδίκευση των διαδικασιών γνωμοδοτήσεων και τρόπου ενημέρωσης του κοινού και συμμετοχής του ενδιαφερόμενου κοινού στη δημόσια διαβούλευση κατά την περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων της Κατηγορίας Α' της απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής υπ' αριθμ. 1958/2012 (ΦΕΚ Α' 21), σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 19 παράγραφος 9 του ν. 4014/2011 (ΦΕΚ Α' 209), καθώς και κάθε άλλης σχετικής λεπτομέρειας» (ΦΕΚ Β' 45)
- ΥΑ 170225/2014 «Εξειδίκευση των περιεχομένων των φακέλων περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων της Κατηγορίας Α της απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής με αρ. 1958/2012 (Β 21) όπως ισχύει, σύμφωνα με το άρθρο 11 του ν. 4014/2011 (Α' 209), καθώς και κάθε άλλης σχετικής λεπτομέρειας» (ΦΕΚ Β' 135)

Νομολογία

- ΣτΕ Ολ. 3754/1981, 2778/1988, 1675/1999, 3478/2000, 1569/2005, 2489/2006, 705/2006, 3037/2008, 3920/2010, 2499/2012, 2153/2015

- ΣτΕ 89/1981,2196/1982, 3277/1986, 884/1987, 1009/1987, 3277/1987, 772/1992, 2435/1993, 666/1994, 2171/1994, 4739/1995, 951/1996, 2805/1997, 1434/1998, 2528/2000, 3193/2000, 1324/2001, 2506/2002, 173/2003, 174/2003, 2569/2004, 3289/2004, 1672/2005, 1569/2005, 2180/2006, 3596/2007, 3597/2007, 1125/2008, 863/2008, 293/2009, 3752/2009, 3628/2009, 3396/2010, 2875/2012, 4413/2012, 1492/2013, 1421/2013, 1422/2013, 4901/2013, 2814/2013, 4966/2014, 2741/2014, 452/2014, 4981/2014, 1458/2015, 2152/2015, 3140/2015, 207/2016, 696/2016, 2936/2017, 2456/2017, 1542/2017, 1983/2017, 1455/2018, 1453/2018, 1723/2018, 964/2018, 1260/2018, 1403/2019, 1343/2019, 643/2019, 225/2020
- ΑΕΔ 27/1999

ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΜΗ ΠΡΟΣΒΟΛΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία, την οποία υποβάλλω, δεν περιλαμβάνει στοιχεία προσβολής δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας σύμφωνα με τους ακόλουθους όρους τους οποίους διάβασα και αποδέχομαι:

1. Η διπλωματική εργασία πρέπει να αποτελεί έργο του υποβάλλοντος αυτήν υποψήφιου διπλωματούχου.
2. Η αντιγραφή ή η παράφραση έργου τρίτου προσώπου αποτελεί προσβολή δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και συνιστά σοβαρό αδίκημα, ισοδύναμο σε βαρύτητα με την αντιγραφή κατά τη διάρκεια της εξέτασης. Στο αδίκημα αυτό περιλαμβάνεται τόσο η προσβολή δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας άλλου υποψήφιου διπλωματούχου όσο και η αντιγραφή από δημοσιευμένες πηγές, όπως βιβλία, εισηγήσεις ή επιστημονικά άρθρα. Το υλικό που συνιστά αντικείμενο λογοκλοπής μπορεί να προέρχεται από οποιαδήποτε πηγή. Η αντιγραφή ή χρήση υλικού προερχόμενου από το διαδίκτυο ή από ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια επιφέρει τις ίδιες δυσμενείς έννομες συνέπειες με τη χρήση υλικού προερχόμενου από τυπωμένη πηγή ή βάση δεδομένων.
3. Η χρήση αποσπασμάτων από το έργο τρίτων είναι αποδεκτή εφόσον, αναφέρεται η πηγή του σχετικού αποσπάσματος. Σε περίπτωση επί λέξει μεταφοράς αποσπάσματος από το έργο άλλου, η χρήση εισαγωγικών ή σχετικής υποσημείωσης είναι απαραίτητη, ούτως ώστε η πηγή του αποσπάσματος να αναγνωρίζεται.
4. Η παράφραση κειμένου, αποτελεί προσβολή δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας.
5. Οι πηγές των αποσπασμάτων που χρησιμοποιούνται θα πρέπει να καταγράφονται πλήρως σε πίνακα βιβλιογραφίας στο τέλος της διπλωματικής εργασίας .
6. Η προσβολή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επισύρει την επιβολή κυρώσεων. Για την επιβολή των ενδεδειγμένων κυρώσεων, τα αρμόδια όργανα της Σχολής θα λαμβάνουν υπόψη παράγοντες όπως το εύρος και το μέγεθος του τμήματος της διπλωματικής εργασίας που συνιστά προσβολή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Οι κυρώσεις θα επιβάλλονται, ύστερα από γνώμη της τριμελούς εξεταστικής επιτροπής με απόφαση της Συνέλευσης της Σχολής, και μπορούν να συνίστανται στον μηδενισμό της διπλωματικής εργασίας (με ή χωρίς δυνατότητα επανυποβολής), τη διαγραφή από τα Μητρώα των μεταπτυχιακών φοιτητών , καθώς και την επιβολή πειδαρχικών ποινών, όπως η αναστολή της φοιτητικής ιδιότητας του υποψήφιου διπλωματούχου.

Επιπλέον, παρέχω τη συναίνεσή μου, ώστε ένα ηλεκτρονικό αντίγραφο της διπλωματικής εργασίας μου να υποβληθεί σε ηλεκτρονικό έλεγχο για τον εντοπισμό τυχόν στοιχείων προσβολής δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Ημερομηνία

30/11/2020

Υπογραφή Υποψηφίου

